

YÖN

HAFTALIK GAZETE

Niyazi BERKES'in
önemli bir yazısını
yayınlamaya başladık

**200 YILDIR
NEDEN
BOCALIYORUZ?**

BU SAYIDA

***Mecliste : Savunmamız,
NATO ve dış politika!..***

OKUYUCU'DAN YÖNE

«Sanat omuz silmeyin

Derginizi «Haftalık fikir ve sanat gazetesi» olarak taktim etmenize rağmen, san'atçı yönünüzü görmek pek mümkün değil. Siz ki, Türk kalkınmasına basın kesiminde önderlik etmek durumundasınız, isminiz cisminize uymuyor. Gerçekten iktisadi sistemde reform, şekli demokrasinin getirdiği felâket, Faşizm tehlikesi, emeği ile yaşayan fakir halk kitlelerinin, köylünün, en büyük Türkün o zamanki deyimi ile «Asli unsur-un esgarinin dahi altındaki hayati şartlarından kurtarılması mücadelesi v.s. gibi fikir bakımından üzerinize düşen görevi hakkı ile yerine getiriyor, ilgi ile izliyorsunuz. Fakat niçin gazeteye sadece «Haftalık fikir gazetesi» demiyorsunuz acaba?

Bugün, Türkiye'mizde, bu dertli ülkede, en az dilinize doladığımız rejim meselelerimiz kadar ulusun kaderine etken, yarınki felâket — kurtuluş ikiliği sıkını hazırlayıp gündün güne bize yaklaştıran, san'at alanında rezaletler sürüp gidiyor. Daha çok, rejim ve fikir sorunları bilhassa sararla iktisadi sistem sorunları üzerine eğilmeniz, bu arada son bir — iki sayfada çizitirilmiş kusa bir Tiyatro, sinema veya şiir konusu «San'at» bakımından yeterli olmaktan çok uzaktır. Ki — son zamanlarda bundan da vızgeçmiş benziyorsunuz. Yarın, ulusunuzun kurtuluşu için sosyalist bir rejimi uygulamaya elanına sokabilecek kudrette gerekli kadroyu, bugün sözde devlet radyolarının uysukluk, misiklik, daha felâketlisi gevşetip iptilâsı kusan atmosferi içinde yetişip gelişen kuşakları içinde boğuna arayacak sanız.

Niçin, hiç, ama hiç müdahale etmiyorsunuz? Ne bigim san'at gazetesisiniz ki, ulusun kaderine direkt olarak etken, san'at adına aşâğılıkların en iğrenç ortada kol gezerken sesiniz çıkmaz? Sanıyorsunuz ki, ekonomik, sosyal sistemde reform başarısız — ki bu gidişle bu bir düşt'ün ibarettir, ama yine de okdu saysak sistemi uygulama alanında gerekli olan, varlığı şart olan genç, dinamik bir Kemalist kadro kolaylıkla bulunabilecek?

27 Mayıs 1960 ihtilâli mi sâli — Bayar buna 27 Mayıs ayaklanması dedi — hareketi yapıp, sonunu getiremeyen hazırlanmış silâhlı kuvvetler gibi sizin de sosyalizminiz acaba ulusa ne getirebilir? Biz elimizden geleni yaptık diyebilmek için mi bütün çabamız? Ya ulusun gerçek akıbeti ne olacak, Ulusun kaderinde iddia sahibi olanlar gerçekçi tam olarak, noksanı görmek zorundadırlar. Ben, bugünün koşulları içinde kendi çocuğunun gi-

dasını dahi güç seçilayabilen bir emekçi, hayati ölünden kötü bir sokaktaki adam, artık inandım ki Türkiye'nin en sorumsuz insanları «Ay-dın»lardır. Devlet büyüklerimiz, yöneticilerimiz Anıtkabirde Atama ve ulusun önünde saygı duruşu yapıp söyleyen veremleriniz, acaba akıllarının kenarından geçirebilir mi ki bugün devlet radyolarının kustuğu pislik, ulusu cenevinden vuruyor? Kimdir, Arsan — Faras, Osmanlı'nın, Bizansın, Hrista ki efendinin Aha — vahları nı Türk — musikisi diye gösterişli bir ciddiyet ile, artık bu alanda bel bel türemesi normal karşılanmasa leş eden genç, zavallı Türk kızlarının ağzından bir kâbus gibi vatan sahnesi yayan? Ve kimdir yayılmasına göz yuman sorumlu yönetici? Kimdir, Aşık Veysel misâli, çoğu da isimiz olan, gerçek Türk folklorunu, Asil Türk sanatına diğer yâvelere tahsis ettiği radyodan arta kalan kusa zamanı lütfeden? Frenk'in sokak barında leş kokan havayı taşıyıp ulusu mun radyo yayın servisine dolduran kimdir? Bize bu keyif verici iptilâ yoksa şimdilerden de daha mı çok lazım? Basın — Yayın Genel Müdürlüğünün, Millî Eğitim Bakanlığının halkı muza vereceği faydalı yayınları yokmuş anlaşılır, Anıtkabirde söyleyen İnönü veya Gürsel (maksadım şa-hıslarına özel surette hücum değil, bugün onlar sorumlu mevkidedirler — sorumlu dururlar, yarın onlar gidip başkaları gelse, tutumları aynı olduğu takdirde onlara da söylemekten çekinmek vatanseverlik icabıdır) söylevini ara verip başını arkaya çevirip kapının yanında duvara hakkedilmiş yazılarda Ata'nın «Türk milletinin güzel san'atları sevdiğini onda yükselmek azmini» bilhassa belirttiğini hemen görebilirler. Ama onlar hiç düşünmezler ki, büyük Ata, kısacık bir söylev olan, anlamı büyük olan 10 uncu yıl nutkuna «Güzel san'atlarla ulusun yâkını iligini» niçin soktu?

Şartlar kötü, durum zor, anladık. Para yok, eleman yok anladık. Ulusun yarını için, iyiliği için, gelecek kuşakların mutluluğu ve gerefı için «güzel» için, «doğru» için döndürmek icabeden çarkları döndürmeğe bütçe yok, anladık. Ama şuracıta, uulsumun cenevine oturmuş, onun felâketi için çadır — çadır dönüp duran çarkı durdurmak için de mi bütçe lâzım? Hayır, sevgi lâzım baylar, ulusal sevgi lâzım.

Sosyalist baylar, âcizane, sizleri temin ederim ki, Basın — Yayın yetkilileri bu ilgisizlik içinde bulunduğu müddetçe, misiklik atmosferi içinde gözlerini açan, büyüyen genç kuşaklar için bu derdin nasıl öldürücü olduğu ulusun bir numaralı yetkilileri tarafından görülmedikçe, ileri atış için ya pilacak her hamle, — iktisadi,

Memurların Dertleri

Emekli Sandığı kanununun 39 uncu maddesi değişikliği diye bazı gazeteler adeta bayram yapıyorlar. Onlara göre artık görülen lüzum üzerine kimse emekliye sevk olunamayacak, emekliye sevk kararları Danıştay'da yargılanacak ve binnetice memurların güvenleri sağlanmış olacaktır.

Sözü geçen madde gerçekten antidemokratik ve Anayasaya aykırı idi ve bu sebeple kaldırılması gerekiyordu. Ancak memurlarla ilgili olarak Anayasaya aykırı olan böyle kanunlarımız vardır ve öyle insafsızca uygulanmaktadır ki, 39 uncu maddede bunların yanında cidden çok masum, zavallı kalmaktadır. Örneğin memurun kanununun 35 inci maddesi bunlardan biridir.

788 sayılı Memurin Kanununun 35 maddesi aynen şöyledir:

«Memurin aleyhine inzibati ve cezai bir muameleyi müstelzim olmamak üzere HALK tarafından vuku bulan ve dairci aldesi tarafından varit görülen şikâyet üzerine mahalline müfettiş veya muhakkik gönderilir. Tahkik raporları inzibat komisyonunca badettetlik vaki şikâyet teccyüt eder ise o memurun rızasına bakılmıyarak mezkûr komisyon kararıyla tahvili caizdir.»

Bu maddeye göre memurun cezalandırılması için suç işlemesi değil tamamen aksine hiçbir suç işlememesi aranıyor. Yine bu maddeye göre memurun cezalandırılması için sadece suç işlememesi değil herhangi bir idari veya inzibati cezayı gerektirecek en ufak bir fiilinin dahi olmaması şarttır. Yani memurun çalışkan, dürüst, namuslu işinin ehil, kısıacası kusursuz bir insan olması aranacak ve şayet böyle ise HALK'ı tatmin için memur bir yerden diğer bir yere atılabilecektir.

Bu madde düşük iktidar zamanında ocak bucağ başkanlarının eline verilmiş amansız bir silâh idi. Memur ben suçsuzum diyemiyordu. (İyi ya suçsuz olduğun için ceza görüyorsun) diye cevap ahyordu. Bugün de bu madde bütün şiddetle ile tatbik edilmektedir. Bende olayların dosya numaraları mevcuttur. Vatandaş Devlet Şurasına başvurmuştur. Orda en basit bir dava seneler sürmektedir. Vatandaş eli boş dönmüştür. T.B.M.M. ine başvurmuştur. Başkatipliğinden (Dilekçeniz şu tarih ve numara ile Dilekçe komisyonuna havale edilmiştir.) diye cevap almıştır. Araştırmış ve görmüştür ki, T.B.M.M. de dilekçe komisyonu mevcut değildir.

T.B.M.M.'i kureldü kurulalı (27 Mayıs tan sonra) gönderilen bütün dilekçelere aynı cevap verilmektedir ve biriken on beş bin dilekçeden hiçbirisi sonuçlanmamıştır. Oysa ki Anayasamızın 64 üncü maddesi aynen şöyle demektedir: (Vatandaşlar, kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, tek başlarına veya topluca yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir.) Maddenin matlâbına göre buna (dilekçe hakkı) denmektedir. Dilekçe komisyonu kurulmadığından bu hak hakkıktan çıkmış meşhuruur (İsmail Hakkı) ya dönmüştür.

Memurin Kanununun 35 inci maddesindeki (HALK) tabirinin Türkçe sözlükteki anlamı (bir ulusun belli bir çevre içinde yaşayan kısmı) dır. Halk ile millet yani ulus başka başka şeylerdir. Aralarında küll ile cüz farkı vardır. Nasıl oksijen demek su demek değilse, nasıl sodyum demek tuz demek değilse, halk demek de millet demek değildir. Gerektiği zaman (Halk)ın arzusu hilâfına hareket etmek (Millet — Ulus) un arzusu hilâfına hareket etmek manasına asla gelmez. Bazan (halk)ın arzusunun tam tersini yapmak (millet)in arzusuna

uygun hareket etmek demek olur. Meselâ Doğu'da gericiilerin çok büyük bir çoğunluğu teşkil ettiği bir kaza varsa orda bir Kaymakam halkın kıyafetini kıyafet kanununa uygun bulmayıp bu türü giyinişle savaşılabılır. Kaymakamın bu hareketi cezai veya inzibati ve idari bir muameleyi müstelzim olmaktan çok uzaktır. Ancak memurun kanununun 35 inci maddesi uyarınca Türkçe Sözlük'deki halk şikâyet edince kaymakam yerinden yurdundan e dleblecek, bittabi yerine gelen yeni kaymakam ki yafet kanununa aykırı harekete boyun eğmek zorunda kalacaktır. (Halk) o kazada, sarık, çarşaf, peçe giymek istemektedir ve bu arzusu (Halk)ın arzusudur. Fakat (Millet — Ulus)un arzusu değildir. Türkiye'de aydın bir kuşak yetişmiştir. Bir referandum yapılsa (Millet) çoğunlukla bugünkü medeni kıyafetimizi beğenir, çarşaf, peçe istemez. Şu halde 35 inci maddede (halk)ın keyfine göre memurların oradan oraya atılabileceğine dair olan hüküm demokratik değil, tamamen antidemokratiktir. Bu niteliğiyle Anayasaya aykırıdır.

35 inci madde yukarda açıklandığı gibi Anayasamızın ruhuna aykırı olduğu gibi (TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI)nın maddelerine de sarahaten aykırı bulunmaktadır, şöyle ki:

1 — Anayasamızın 2. ci maddesine göre (Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına... dayanan ... bir hukuk devletidir).

Bir memur sırf halk istemiyor diye en ufak bir kabahati yokken, hatta en ufak bir kabahati olmaması aranarak, yerinden yurdundan edilebilir-se o memlekette insan haklarına saygı gösterildiği ve o devletin bir hukuk devleti olduğu iddia e dilemez.

2 — Anayasamızın 10 uncu maddesinin ikinci bendine göre devlet (FERT HUZURU) nu sağla-makla mükelleftir.

Bittabi bu görevini ancak 35 inci madde Anayasa Mahkemesince iptal edilirse yerine getirebilecektir.

3 — Anayasamızın 11. ci maddesinin son fıkrasına göre hiçbir kanun (bir hakkın özüne dokunamaz). Hatta fıkranın sarahatine göre kamu yararı, zencel ahlâk, kamu düzeni, sosyal adalet ve ahlî güvenlik gibi sebeplerle olsa dahi bir hakkın ve hürriyetin özüne dokunamaz. Dokunmasına dokunmaz ama bir memuru 35 inci maddeye oradan oraya sürerek Anayasa ile tanınmış hiçbir hakkını kullanamaz hale getirir.

4 — Anayasamızın 14/Son maddesine göre (İnsan haysiyetivle bağıdasmayan ceza konulamaz).

Fakat 35 inci madde vazolunarak ve bu maddede vaznı olan ceza, cza değildir elbi garlo bir izah bulunarak Anayasamızın bu maddesi hüküm süz kılınabilir.

5 — Anayasamızın 52 ci maddesine göre devlet çalışma hayatının (KARARLILIK) içinde geçmesi ni sağlar.

Memurin kanununun 35 inci maddesine göre devlet çalışma hayatının (TAM KARARSIZLIK? ANARŞİ VE YARINA GÜVENSİZLİK) içinde geçmesi için masum memurları başkalarının keyfine uyararak oradan oraya nakleder.

6 — Anayasamızın 58 inci maddesinin son fıkrasına göre bir memuriyete alınmada (hizmete alınmada ödevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözletilemez).

Memurin kanununun 35 inci maddesine göre ise bazen bir memuriyetten hiçbir kabahati yokken atılmış olarak gelmek hali aranır.

Bu mektubumun yayınlanması dileğiyle saygılarımı sunarım.

Emil ÜNEN

di, sosyal alanlarda — BOŞ — no, gazete hakkında sokak taki adamın serdettiği aleyh teki hüküm hoşgörüsü ile karşılansın. Bu vesile ile Gürsel

Pasamıza bir çift sözüm var: İki — üç yıl önce mükem melen ölüme gidiyorduk. Madem köklü reformlara gitmeyi aklınızın kenarın dan geçiremiyordunuz, niçin acınızı uzattınız, ölümünüzü zü daha sonraya bıraktınız? Feyyaz ÖZOK

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ

(Basın, Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.)

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu, Mümfaz Soysal, Doğan Avcıoğlu

İmtiyaz sahibi ve mesul müdür: DOĞAN AVCIOĞLU

Yıllığı: (52 sayı) 50 T.L. altı aylığı: (26 sayı) 25 T.L., üç aylık (12 sayı)

12.50 T.L.'dir, 1963 yılı için özel indirimli abone tarifesı: Yıllık 40 TL., altı aylık 20 TL., üç aylık 10 T.L. dir Yurt dışı abonelerinde posta ücreti tutarında ilâve yapılır.

İLÂN: Beher sütunda santimetresi 25 T.L. dir. 1, 2, 4, 5 ve orta sayfalara ilân kabul edilmez. Renkli ilânlar özel târifeye ve pazarlığı tâbidir. Devamlı çıkacak ilânlar için özel anlaşmalar yapılır. İlânlardan dolayı hiç bir mes'uliyet kabul olunmaz.

İDAREHANE: ZİYA GÜKALP CADESİ 28/1 Yenışehir — ANKARA
Telefon: 17 53 70 ★ İstanbul Bürosu: Mollafenari Sokağı: 32 Çağaloğlu, Posta kutusu 512 — İstanbul, Tel: 229315 — 229316 ★ Dizilip basıldığı yer: VATAN Gazetecilik ve Matbaacılık T.A.Ş. — İSTANBUL

BAKIS

Sınıf mücadelesini kim körüklüyor?

S ayın İnönü, gençlerle yaptığı son konuşmasında, Atatürk'ün önem verdiği bir ülkeye, sınıfsız toplum ülküsüne temas etti ve Atatürk'ün bu konudaki görüşünü, çok güzel şekilde ortaya koydu:

«Atatürk'ün sınıfsız toplum ülküsü, sınıf savaşıyla ve bir sınıfın başka sınıfları yok etmesiyle değil, ancak sınıflar arasında duvarları yıkıp tam bir uyuma ve kaynaşma imkânı sağlamakla gerçekleştirebilir.»

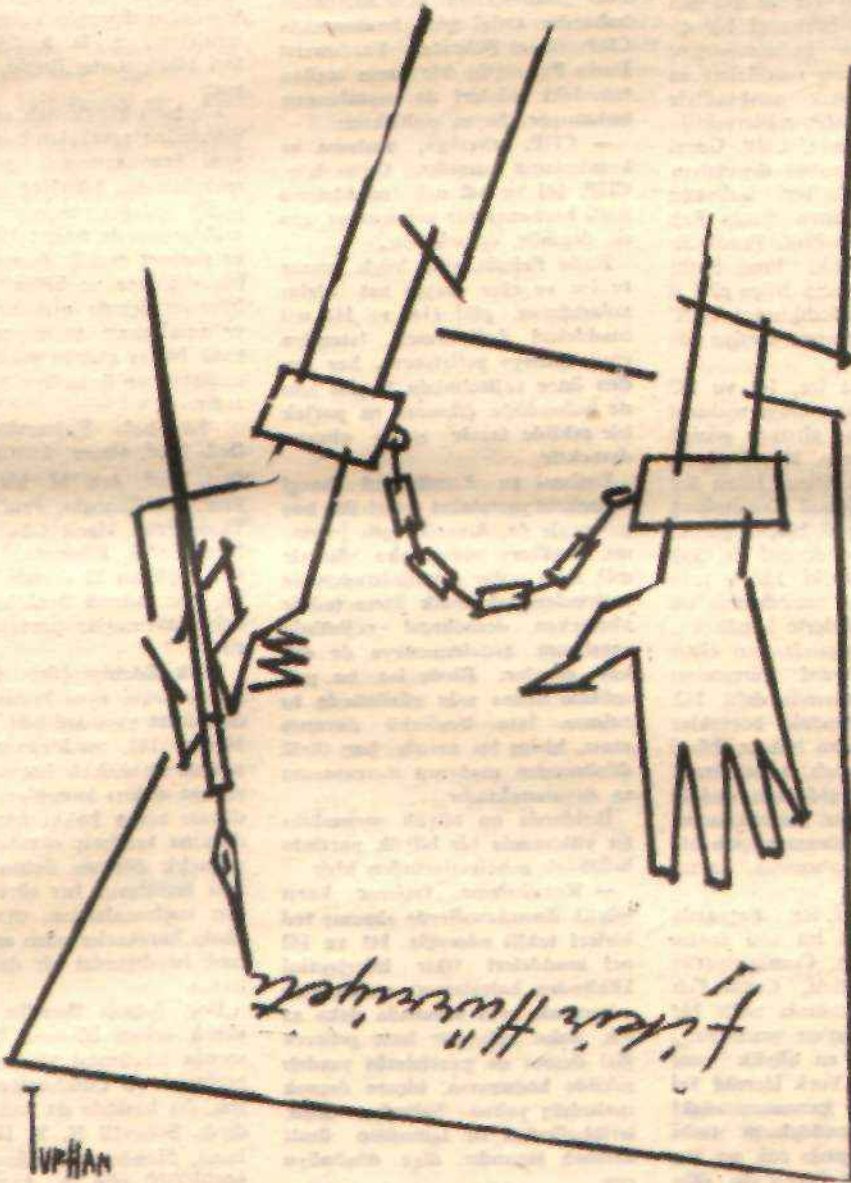
Sınıfsız bir Türkiye yaratmak isteyen Atatürk, bu ülkeye kanlı sınıf savaşları na lüzum kalmadan da, sosyal ıslahat tedbirleriyle erişilebileceğini gören ender insanlardandır. Gerçekten ciddi bir halkçı, devletçi ve devrimci politika, Avru pa'nın yaşadığı kanlı sosyal savaşları önleyerek, az gelişmiş ülkelerin sınıfsız bir toplum ülküsüne doğru barış içinde yol almasını sağlayabilir. Nitekim fakir Afrika ve Asya ülkelerini, sosyalist kalkınma metodlarını benimsemeye iten temel sebeplerden biri budur. Bunun içindir ki, sosyalizm, barış içinde huzurlu kalkınma ve sınıfsız toplum ülküsüne erişme yolu olarak, yeryüzünün hemen hemen bütün fakir memleketlerinde, kurtuluş sloganı haline gelmiştir.

Türkiye ise, Atatürk'ün çizdiği bu yoldan maalesef uzaklaşmıştır. Memleketimiz, İkinci Dünya Savaşından sonra, özellikle 1948 den itibaren, o tarihe kadar da iyi uygulanamayan devletçi ve halkçı bir politikayı tamamen terk ederek, kapitalist gelişme yolunu seçmiştir. Milli kurtuluş hareketlerini, Atatürk'ün izinde gerçeğe çıkaran yeni devletler, kurtuluşu haklı olarak, kapitalizmin dışında arayanlar, memleketimiz, Atatürk'ün yolundan ayrılarak, kapitalizme yönelmiştir.

Gizli Komünist Partisi ne diyor?

Bu hatâh politikanın mahzurları, bu gün artık açıkça görülmektedir. Az gelişmiş bir ülkede kapitalist gelişme, çeşitli mahzurların yanı sıra, sınıf tezatlarını arttırmıştır. Beş yıllık plân, geride bırakılmıştır. Devrede, gelir dağılımının emek gelirleri aleyhine nasıl bozulduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bunun sebebi, kapitalist gelişme için gerekli olan, büyük mülteşebbislerin mecburen tanınan imtiyazlarıdır. Özel sermaye birikimini teşvik bakımından haklı sayabileceğimiz - son vergi tasarıları da, gelir dağılımındaki adaletsizlikleri, emek gelirleri aleyhinde arttıracak niteliktedir.

Bütün bunlar, sınıf savaşlarını körükleyecek bir gidişin belirtileridir. Somut örnekler, bu gidişi daha açık şekilde ortaya koyacaktır. Meselâ tarımdaki gelişmeler ele alalım: Türk tarımı, özellikle 1948 den itibaren kapitalist bir gelişmeye yönelmiştir. Henüz geleneksel tarımcı lıktan kurtulmamış, geniş bir sektör mevcut olmakla beraber, sulanan arazi alanının genişlemesi, makinele ziraatin yayılması, pazarların gelişmesi, pamuk, nârice ve v. s. gibi mahsullerin ekiminin çok kârlı hale gelmesi gibi sebepler yüzünden, Türk tarımı kapitalist gelişmenin içine girmiştir. Bu gelişme, ortakları tarım işçisi durumuna düşürerek, işsiz savısını ve sefaleti artırarak, tehlikeli sınıf savaşlarına yol açabilecek bir ortam yaratmıştır. Bu bakımdan, Çukurova'daki gidiş dörbâsi mâmur bir örnektir. Ba-

kim bu konuda, Adana seyahatinden sonra Metin Toker, Akis'te neler yazmıştır:

«..... mütegalibe, hattâ müstemlekeci zihniyetin, devlet nizamından himaye görmesi, nihayet emekçi kitlelerin kendi haklarını savunmaktan âciz olması, Çukurova'yı ıslahat lâfının en ziyade kullanıldığı belde haline getirmiştir. Bu sebepler, tabiat zenginliğinin taksimini öylesi ne adaletsiz kılığa sokmuştur ki, en büyük servetler, en utanç verici yaşama şartlarıyla Çukurova'da yuvarlanıp gicer olmuştur.»

Bu hükme varan Akis, gizli komünist partisinin, Adana il komitesine gönderdiği, 1951 — 52 tahkikatında ele geçirilen talimatı açıklamaktadır. Akis, şöyle diyor: «Adanaya verilen talimatta, bilhas sa makinele ziraatten sonra, Çukurova'nın komünizm için inanılmaz derecede münbit bir bölge haline geldiği bildirilmiş ve ona göre çalışılması istenmiştir. Belirtilen şudur: Makinele ziraatten itibaren yarılar, amele durumuna düşmüşler, toprak üzerindeki statüleri de girmiştir. Zira toprak sahipleri artık yarı kullanmaz olmuşlardır. Bu, tarım proletaryasını çok artırmıştır. Daha da

ce, arazilerini atla dolaşan, orada yarılarla birlikte, hiç olmazsa belirli devreler kalan ve çalışan, onların hayatını paylaşan kimseler, artık tarlalarına lüks otomobiller içinde şöyle bir uğrar ve işle re üstünkörü nezaret eder hâle gelmişlerdir. Bir yandan bu usul, diğer taraf tan makinele ziraat sayesinde — buna sulu ziraat de eklenmiştir — astronomik kazançların büyük çiftçilerin cebine girmesi, iki sınıf; çalışanla çalıştırıcı arasındaki farkı, tam bir uçurum haline getirmiştir. Merkez komitesi, Adana'daki il komitesine fakirin zengine karşı hıncını, kinini, nefretini, haksız muamele gördüğü hususundaki inancını alabildiğine körüklemeye çalışmak emrini vermiştir.»

Akis, bu talimat hakkında şu hükme varıyor:

«Komünistler aleyhinde bin şey söylenebilir. Ama Çukurova'daki duruma mükemmel teşhis koymuş oldukları gerçeğini inkâr etmenin imkânı yoktur.»

Gerçekten durum, Akis'in yazdığı gibidir. Esasen kapitalist gelişmenin, dün yanın dört bucağında görüldüğü üzere, başka sonuç vermesi beklenemez. Çukurova ağalarının siyasi ve ekonomik kudretine kesin şekilde karşı çıkmadıkça, yani kapitalist olmayan bir gelişme yolu seçilmedikçe, alınacak ufak tefek tedbirler, bu durumu değiştiremez.

Gidiş, tehlikeli sınıf savaşlarına uygun bir ortamı yaratmaya doğrudur. Bundan ise, sadece ve sadece komünistler faydalanacaktır.

Kayserideki sınıf çatışması

Başka bir örnek, Çağ-Çağ suyu üzerinde kurulan tesislerin sebebiyet verdiği durumdur. YÖN'ün, 34 üncü sayısının da kısaca belirtildiği üzere, bu tesis sayesinde Nusaybin ovasının sulanması, zengini daha zengin, fakiri ise daha fakir yapmış ve bu yüzden sınıf tezatları artmıştır. Halbuki, hükümetler, «Nusaybin ovasını suladık» diye övünmektedirler!

Bu gafil gidişin son bir örneği, Sarımsaklı suyu ile Kayseri'nin kuzey doğu sından kuzey batısına doğru uzanan ova yı sulama projesidir. Başbakan Yardımcısı Feyzioğlu'nun seçim bölgesinde, onun parlak nutuklarıyla başlanan bu 60 milyon liralık iş, birkaç büyük çiftçi yi ihya edecek, fakat ufak çiftçiyi, varı cı ve ortakları perişan edecek niteliktedir. Sulanan toprağın bereketi artınca, başlarına gelecekleri çok iyi bilen topraksız ve az topraklı çiftçi, şimdiden on dışı içindedir. Resmi rakamlara göre, durum şu: Bölgede, 2306 aile yaşamaktadır. Bu ailelerin 581 inin hiç toprağı yoktur. 1374 ailenin sahip bulunduğu toprak, 30 dönümün altındadır. 50 bin dönüm civarında arazi ise, 2 ailenin elinde dir.

Hâlen bir kısmı iptidai usullerle sulanan ova, büyük toprak sahipleri için cazip değildir. Bu sebeple, arazilerini, topraksızlara veya az topraklılara kiralamakta veya yarıcılara bırakmaktadırlar. Ova, bol suya kavuşunca, durum tabiiyle değişecek, büyük toprak sahipleri, kapitalist tarım işletmeleri kuracaklardır. Bu da topraksız ve az topraklı çiftçinin kapı dışarı edilmesi ve bir kısmının işçi haline gelmesi demektir. Fakir köylüler, bunun için, şimdiden endişeli dir. Hükümet, birkaç zengin çiftçiye adeta 60 milyon lira hediye etmektedir!

Bütün bunlar, tarım ve sanayideki kapitalist gelişmenin kaçınılmaz sonuçlarıdır. Hiç şüphe edilmemesi ki, bu yol, Atatürk'ün çizdiği sınıfsız toplum ülküsüne götürmez. Tam aksine, Türkiyemizde, hiç kimsenin arzulamadığı, kanlı sınıf savaşlarına uygun bir ortam hazırlar.

Barış içinde sınıfsız toplum ülküsüne doğru yol almak, ancak sosyalizme yöneliş, kapitalist olmayan gelişme yolunu seçmemizle mümkündür. Sosyalizm, diğer bir sürü sebeplerin dışında, bu yüzden de, tek kurtuluş yolu olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun içindir ki, Türk sosyalistleri, Atatürk'ün ülküsüne sadıktırlar. Kapitalizmi seçen, gelmiş, geçmiş hükümetler ise, Atatürk'ün yolundan keskin şekilde ayrılmışlardır.

Doğan Avcioğlu

Sosyalist Kültür Derneği

Emin Paksüt

141 ve 142'li demokrasi!

düzeltilmesi tezini savunan ilk milletvekilleri arasındadır. Her ne kadar CHP. Genel Sekreter Yardımcısı Emin Paksüt, Atatürk'ün kurduğu partinin 141 ve 142 nci maddelerle ilgili herhangi bir çabasının içinde bulunmadığını açıklamışsa da, bu maddeleri sa rahate kavuşturmak maksadıyla hazırlık yapan, CHP. milletvekilleri mevcuttur. Bunu, CHP. Genel Sekreter Yardımcısına duyururuz ve dürüst ve zeki bir hukukçu olarak şöhret yapan Emin Paksüt'e, bu konuda Prof. Faruk Erem, Halil Özyörük, Prof. Fethi Çelikbaş, Prof. Necip Bilge gibi il gillerin neler söylediklerini YÖN'de dikkatle okumasını tavsiye ederiz.

Türk basınında ise, 141 ve 142 nci maddelerin Anayasaya uydurulması kampanyası gittikçe genişliyor. Ecvet Güresin, Hayri Alpar, Esin Talû, Çetin Altan, İlhan Selçuk, Mehmet Kemal Kurşunluoğlu, Naim Tiralı gibi birçok gazete ciden sonra, Akis dergisi de, Sağ lamer'in tevkifindeki hatalı tutu manı anıyarak, maddelerin dü zeltilmesini şu sözlerle istedi: «... komünizm propagandasının elbet te ki yasak edilmesi lüzumunu kabul edenler arasında dahi, 142. maddenin yazılısındaki boşluklar yüzünden esasından hakstı, hürri yetleri kısıcı, zararlı addedilmesi çarşıdaki pirince giderken, evdeki bulgurdanı olmaktadır. Bu bakımdan 142. maddenin, ruhuna uygun bir redaksiyonla ele alınması, artık şart halindedir.»

Milliyet gazetesi ise, başyazıla rında, çoktanberi bu tezi savun maktadır. En son, Cumhuriyet'in genel yayın müdürü, Cevat Feh mi Başkut, bu konuda nefis bir yazı yazdı. Başkut'un yazısı şu: «Batı âleminin en büyük gaze telerinden (New York Herald Tri bune» nın ceza kanunumuzdaki 141 ve 142 nci maddelerin tatbi katı hakkında yaptığı çok acı ten kidi Dr. İsmet Giritli'nin dün kü yazısında herhalde okumuşsu

nuzdur.

Gazeteye göre, bugün memleke timizde 141 ve 142 nci maddelere dayandırarak, takibat konusu olan yazılar, meselâ İngiltere'de bun dan ancak 100 yıl önce böyle bir âkibetle karşılaşılabiliyordu. Yine aynı gazeteye göre, bu bakımdan Türkiye'nin diğer Avrupa memle ketlerine nazaran hâlâ en aşağı yüz yıl geride olduğu akla gelmek tedir. New York Herald Tribune, daha sonra, sorumlulara uygulan makta olan 141 ve 142 nci madde lerin Mussolini İtalyasının faşist kanunlarından alındığı ve bugün kü Türk Anayasasını sarfî şekil de ihlâl ettiği kanaatini ileri sür mektedir.

1961 Anayasasına karşı oldukları ve arzu edilirse sosyal adaleti istiyen herhangi bir yazıyı mahkûm edebilecekleri şüphe götürmeyen bu maddelerden Türk basınının, Türk aydınlarının şikâyetli yeni değil dir. Şimdi bunların tatbikatı ile durumdan dış âlem de haberdar olmakta ve memleketimizi derok rasi dünyasında küçük düşürücü ağır tenkidler, gazete sahifelerinde yer almaya başlamış bulunmaktadır.

Durum bu halde iken, İsmet Giritli'nin Türk umumi efkârını Batı gazetelerinin tenkidlerinden haberdar ettiği gün, basınımda CHP. Genel Sekreter Yardımcısı Emin Paksüt'ün bir basın toplan tısındaki sözleri de yayınlanmış bulunmaktadır. Sayın politikacı:

— CHP. irkçılığa, faşizme ve komünizme karşıdır. Onun için, CHP. 141 ve 142 nci maddeleri ilgili herhangi bir çabasının için de değildir, demektir.

Emin Paksüt, eğer böyle konuş tu ise ve eğer sayın zat bizim anladığımız gibi (141 ve 142 nci maddeleri değiştirmek istemiyoruz) demeye getiriyorsa, her şey den önce rejiminizin bugün için de bulunduğu çıkmazı en parlak bir şekilde tasvir etmiş oluyor, demektir.

Faşizmi ve komünizmi hangi demokrat memleket ister! Biz hoş görmeyiz de, Amerika göz yumar mı, İngiltere müsamaha gösterir mi? Ama onlar komünizmden ve faşizmden sakınmak üzere tedbir alırlarken, demokrasi rejiminin esaslarını zedelemeye de dik kat ederler. Bizde ise, bu pek mühim nokta asla gözönünde tu tulmaz. İşte bugünkü dâvanın esası, bizim bu zavallı, her türlü düşünceden mahrum davranışını za dayanmaktadır.

İktidarda en büyük sorumlulu ğu yüklenmiş bir büyük partinin belhishah şahsiyetlerinden biri:

— Komünizme, faşizme karşı büyük demokratilerde alınmış ted birleri taklit edeceğiz. 141 ve 142 nci maddeleri fikir hürriyetini kökünden baltalayıcı mahiyetten çıkararak, aynı zamanda daha sa rıf, daha anlaşılır; hale getirece ğiz demez de gazetelerin yazdığı şekilde konuşursa, biçare demok rasimizin yalnız halinden değil, istikbalinden de tamamen ümit kesmek lazımdır, diye düşünüyo ruz.

Beraberce yemek yerlerken, sof

raya üşüşen haşerata pek sinirle nen Arnavut, arkadaşının altına bir sinek konduğunu görünce, ta bancasına asılarak, ateş etmiş. Sinek ölmüş ama, arkadaşı da o anda cansız yere serilmiş. Ada nun sâkin ve memnun bir tavırla söylediği söz meşhurdur:

— Bir sizden, bir bizden morel! Bu hikâyedeki sineğin yerine komünizmi, ölen adamın yerine demokrasiyi koyun, hiçbir şey değişmiyecektir.

Komünizm ve faşizm tehlikesini atlatma bedelini demokrasiyi kur ban ederek ödüyoruz. Ey demok rasi ehli Müslümanlar, buyurun cenaze namazına!

Bu kampanyaya üniversiteler de katıldı. Siyasal Bilgiler Fakül tesinde Prof. Tahsin Bekir Balta, Prof. Yavuz Abadan, Prof. Fehmi Yavuz, Prof. Bahri Savcı, Prof. Sadun Aren, Doç. Turan Güneş, Doç. Nermi Abadan, Doç. Cemal Mihçioğlu, Doç. İbrahim Yasa gi bi tanınmış hocaların imzalarını taşıyan 27 imzalı bir bildiriyse, Anayasaya aykırı kanunları ten kid etti. Bildiriyi, Forum'culardan Bahri Savcı, Şerif Mardin, Orhan Türkay gibi öğretim üyeleri katıl dığı halde, Aydın Yalçın, Cahit Talas, Mehmet Gönülbol, Fahir Armaoğlu dışarıda kalmayı tercih etmişler... S. B. F. Öğretim üye leri bildirisinde, özetle şöyle deni yor:

«... Aşırı kısıtlayıcı siyasi rejim devrinden artakalan bazı mevzuat yeni Anayasamızın gerçekleştir mek istediği hürriyet temelini ve geniş anlayış tarzını yaralayıcı mahiyetleriyle, bazı takibata sebep ve mesnet teşkil etmektedir. Bu ise, düşünce ve bilim verilerini, hürriyet içinde aramak, bulmak ve açıklamak imkânına bir Ana yasa hakkı olarak sahip olanları endişeye ve üzüntüye sürüklemek tedir.»

İstanbul Üniversitesinde de, Ord. Prof. Ömer Lütfü Barkan, Ord. Prof. Arif M. Mansel, Ord. Prof. Ali Tanoglu, Prof. Memduh Yaşa, Prof. Macit Gökberk, Prof. Nurettin Ş. Kösemihal gibi isim leri toplayan 52 imzalı bir bildiri ile, Doç. Adnan Benk'in tevkil ed ki davranışlar protesto edilmiş tir.

Türk Edebiyatçılar Birliği ise, be ay önce, aynı konuda bir bil diri daha yayınladığını belirterek, 141 ve 142. maddelerin kaldırıl masını şu sözlerle istemiştir: «Ana yasaya aykırı kanunlar için iptal davası açma hakkı kanunla ken dilerine verilmiş olanlara, bütün uygarlık dünyası önünde, demok rasi tarihimizi her türlü bakuk rasi suçlamlardan, utanç veren baskı hareketlerinden arınmış gör mek istediğimizi bir daha hatırla tırız.»

Doç. Adnan Benk'in, Rusya'da yasak edilen bilimsel bir incele menin tercümesi yüzünden tevkif edilmesi ve Cumhuriyet'in duru mu, dış basında da yankılar uyan dır. Şöhretli N. Y. Herald Tri bune, Menderes devrinde sık sık görüldüğü gibi, bu konuyla ilgili olarak, şunları yazdı: «Bahis ko nusu makale, bugün Batı memle ketlerinin hiçbirinde en ufak bir olaya dahi sebebiyet vermez. An cak solculuğun son 40 senedenbe ri bir tâbu olarak kabul edildiği Türkiye'de, durum başkadır.

İngiltere'de bundan 100 yıl ev vel, Charles Dickens'ın sosyal ada letsizlikle savaştığı, Karl Marks' ın British Museum'da eserlerini hazırladığı sırada dahi, bu tip radikal makaleler kaleme alınabi lirdi.

Ancak, Avrupa'dan en az yüz sene geri kalan Türkiye'de, 1946 de yayınlanan komünist manifest osunun bile, henüz türkçe olarak okunmamış olduğunu hatırdan çıkarmamak gerekir.

Türkiye'de, 1960 yılı Mayıs ayın daki hükümet darbesinden bu yana, çoğu aptıktan açığa solcu olan devrimciler, seslerini gıtgide daha fazla duyurmaya başlamış lardır ve bunları silâh kuvvet ler, özellikle ordunun genç subay ları desteklemektedir..... Hapse atılan gazetecilerin dâvasının so nucu, yalnız şimdiki rejim için bir deneme teşkil edeceğinden

değil, Türkiye'nin takip edeceği yolu da ortaya koyacağı için, önemlidir.»

Bu arada, fikir hürriyeti dâvası nı, bir kelepçe meselesi ile geçis tirmek ustahını gösterenler de çıktı. Coşkun Kırca, Ali İlhan Göğüş gibi CHP. milletvekilleri, fikir suçlarına kelepçe takılma sını şiddetle tenkid ederek, hama mın nâmusunu kurtarmaya çağır ılar! İçişleri ve Adalet Bakanları, kelepçe dâvası yüzünden birbiri rine düştüler. Herkes bir kelepçe suçlusu aradı. Ama 141 ve 142 dâvası, artık toplumun demok rati kuvvetlerine malolmuştur. Bu maddeler, ergeç Anayasamızın ruhu na ve lûfzına uygun hale getirile cektir. İstanbul Gazeteciler Sendi kasının bildirisinde, çok iyi şekil de belirtildiği üzere, komünizm, faşizm ve irkçılık gibi yasak akım ların sarahatle târif edilmesi za mam artık gelmiştir.

Komünizmle Mücadele Komisyonu

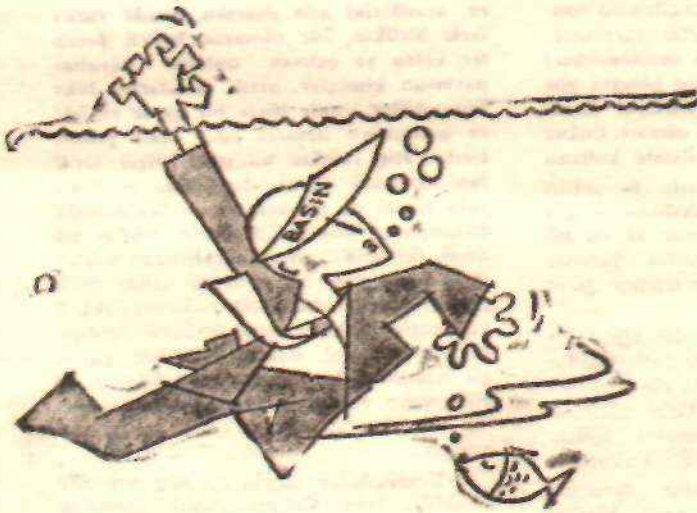
Komünizm ve faşizmin demok rasilere yakışacak açıklıkla târif edilmesi kampanyası sürüp gider ken, bazı parlamento üyeleri, «ko münizmle mücadele» etiketi altın da, tamamen özel bir komisyon kurdular. Bunlar arasında, «Fa şizm yok, komünizm var» kitabı nın müellifi Fethi Tevetoglu, dos yalı Sâdi Pehlivanoglu gibi bütün Atatürkçülere ve 27 Mayısçılara komünist damgasını yapıştıranlar var. Ne yazık ki, sosyalizan bir parti kurma sevdasıyla sondaylar yapan 27 Mayısçı Ahmet Yıldız da, 27 Mayıs aleyhtarlarının ya nında yer almakta mahzur görme miş... yazık...

Tevetoglu ve Pehlivanoglu gibi isimlerin damgasını vurduğu bu komisyondan ne beklenir ki? On lara göre, Türkiye'nin yarısından fazlası komünisttir ve Türkiye'de tek bir faşist yoktur. Nitekim, bu zevatın çok yakın fikir yolda şı Gökhan Evliyaoğlu, sadece aine le diktatörlüğü istiyen iftilâle sosyalizmin, yâni komünizmin ya sak olduğunu söyleyen İnönü'ye, yasak hududunu çok dar tuttuğu için şiddetle çatı ve Millet Mec lisinde, eski günlerine lâyk ko nuşmalar yapan Feyzioğlu'dan ge reken cevabı aldı.

Feyzioğlu'nun sevinç ve ümitle karyılanan sözleri, özetle şu: «Tür kiye'de gerçek komünist ve ge çek faşist dikta teşebbüslerine karşı, Atatürk prensipleri etrafında toplanarak cephe kurmak müm kün iken, elimizde bir fırça ve bu kutu boya, herkesin yüzüne son komünistin veya faşistinin diye damga vurmak, çıkar yol de ğildir. Evet, sosyal adalet istiyö rum, Türk köylüsüne biraz daha refah götürmek istiyorum. Bu başka şekilde anlaşılmamalıdır. Amacımız, milletin refahıdır. Ama her sosyalistim diyene, komünist demeyiniz. Türkiye'yi baştan so

Fethi Tevetoglu
«Faşist yok!...»

YÖN, 16 OCAK 1963

(Görsel)

Geçen hafta içinde kurulan Sos yalist Kültür Derneği, büyük bir ilgiyle karşılandı. Derneğin kuru luş haberi ve yayınladığı ilk bil diri basında çok geniş yer aldı. İnönü'nün konuşmalarını bile ek seri halde tek sütun üzerine ve ren büyük tirajlı gazeteler, der nek haberini üç sütun üzerine ya yınladılar. Bu, Derneğe karşı gös terilen ilginin kesin delilidir. Mil liyet gazetesi ise Dernek konusun da ikinci bir başyazı yayınlarak, Derneğin demokratik sosyalizmi savunduğunu ve yönetim kurulü nun «ilmi ve ciddi hüviyetleriyle tanınmış kimselerden seçildiğini» belirtti.

Sosyalizme hiç sempati duyma yan Akis dahi, Derneğin «Doğru temeller üzerine, doğru kimselerin idaresinde düşünülüp kuruldu ğu» yazdı. Fakat bu arada Akis, «Hani Sosyalist değillerdi?» diye plâncılara takılmaktan kendini ala madı.

Yüksek Plânlama Kurulundaki çalışmalarını bırakıp, Tokat'a parti nutku atmaya giden Alican da, «Yüksek Plânlama Kurulunda bi zi zorlamak istediler. Biz de hü kümetin dağılması pahasına pren sipierimizden vazgeçmiyeceğimizi belirttik. Bundan sonra, plânlama dan bazı uzmanlar istifa ettiler. Sonradan bu şahıslar Sosyalist Kültür Derneğini kurmakla, o zamanki iddialarımızda ne kadar haklı olduğumuzu bugün ispat ettiler» diyerek, vecnat arzetti. Aslında, plâncılar ileri fikirli ol duklarını hükümet adamlarına açıkça söylemişler, yalnız plânın sosyalist olmadığını da onlara anlatmışlardır.

Plâncılar ve İnönü arasında o tarihlerde geçen bir konuşma, ti piktir. Plâncılar, İnönü'ye şöyle demişlerdi: «Biz, plândan daha ileri düşünüyoruz. Ancak, dürüst bir teknisyen olarak, plân hedef leri ve stratejisindeki hükümet tarafından kabul edilmiş siyasi ter cihlere uygun bir plân hazırladık. Bu plân, sosyalist bir plân değil dir. Yalnız, vatandaş olarak, hü kümetçe kabul edilen stratejiyi benimsemeseydik, elbette ki bu işi yüklenmezdik.» Durum bu dur.

Strateji ile önce kabullendiği esasları sonradan reddeden Ali can, bu uğurda hükümeti bile devireceğini söylüyerek, ciddiyet örneği vermektedir...

Başka bir çatlak ses, bir CHP. milletvekilinden geldi. Erzincan milletvekili Zeynel Gündoğdu, Der neğe giren CHP. milletvekilleri hakkında müzakere açılmasını is tedî. Gündoğdu önergesinde, «Par ti bir fikir etrafında toplanmış kimselerin yeridir. Yerimizi ve yönümüzü bilmek istiyoruz» diyor du! Anlaşılan, nakliyecî milletveki li, Halkçı, Devletçi ve Devrimci olduğunu söyleyen CHP. nın prog ramını okumaya henüz fırsat bu lamamıştı! Saka bir yana, CHP. grupunda sosyalizmle ilgili bir «fi zakere açılması cidden ilgi çekici olacaktır. Bu bakımdan, Güneş Nakliyat Şirketi sahibi milletveki line ne kadar teşekkür edilse azdır.

141 ve 142 Kampanyası

Ceza Kanununun antidemokra tik 141. ve 142 nci maddelerine karşı girişilen kampanya, gittik çe genişlemekte ve demokrasiyi gerçekten istiyen kuvvetlere mal olmaktadır.

YTP. Diyarbakır milletvekili Ad nan Aral, Anayasaya aykırı bu maddelerin sarahate kavuşturul ması için bir tâdil teklifi hazırla mıştır. YTP. milletvekili Recai İs kenderoğlu, bu teklifi sonuna ka dar desteklemek azminindedir. Eski AP. li bağımsız Orhan Apaydın ise, bağımsız senatör Niyazi Ağır naslı ile birlikte, bu maddelerin

na bir kızıl hava kaplanmış gibi
bir hava yaratmıyalmı.

İşçiler ve T.B.M.M.

Geçen haftanın sonuna doğru, Türk - İş İcra Komitesi, Meclis ve Senato Başkanlarıyla parti grup başkanlarına birer mektup göndererek, vergi konusunda top rak ve sermaye ağalarına dâhil diği halde, işçilerin unutulmasını haklı olarak protesto etti. Her vesileyle patronlarla danışanlara, işçilerin sesini duyurmak, herhal de kolay olmayacak.

Vergi konusunda bu unutkanlık başındanberi sürüp gidiyor. Nite kim bugünkü vergi tasarıları, özel sektör temsilcileriyle birlikte hazırlanmış. Şimdi aal işçileri dinlemek gerekirken, komisyon tekrar işverenlerle danışıyor. Bu tutuma, antidemokratik demokra simizü zihniyetini ortaya koyu yor.

Türk - İş'in mektubu şu:

«Sayın Başkan,

Demokratik bir Anayasa çerçes vesilede, Anayasamızın lafına ve ruhuna uygun şekilde hareket et mekle görevli T. B. M. M. nin son günlerde bazı konulardaki davranış, bizi demokrasinin gıcığı hakkında endişelere sevk etmekte dir.

Demokratik toplumu meydana getiren grupların, toplumdaki yer leri ile orantılı bir ölçüde, siyasi kararlara katılma imkânını bul dukları bir düzendir. Bu düzenin icaplarına aykırı olarak, bütün çalışan ve çalıştırılanı doğrudan doğruya ilgilendiren vergiler ko nusunda, vergi reform komisyo nunda yapılan müzakerelere sade ce özel sektör temsilcileri davet edilmiştir ve vergilerde yapılacak reform konusunda fikirleri alın mıştır.

Vergi değişiklikleri gibi, bütün vatandaşları ilgilendiren önemli bir konuda mütalaka alındığı za man, bunun sadece çalıştırıla rın mütalaka olması halinde, de mokrasi ile bağdaştırılması imkân sız bir durum ortaya çıkmakta dir.

Gazetelere, bu müzakereler ara sında, bazı indirimlerin münaka sa edildiği konusunda haberler aksetmektedir. Vergi gelirleri he defli plana göre muayyen olduğu na göre, herhangi bir sahada vergi indirimi, başka bi sahada vergi bindirimi ile dengelendiril mek zorundadır. Türk işçisinin, ya yeni vergi mükellefiyetlerinin, ya da yeni bir enflasyon yükünün altına sokulması ile sonuçlanacak bir müzakereye sadece işveren temsilcilerinin davet edilip, işçi temsilcilerinin davet edilmemesi, esef vericidir.

Benzer bir durum, toplu sözleş me, grev ve lokavt kanunu tasarı sını görüşmekle görevli komisyo na, işçi temsilcilerinin çağırılma sı ile ilgili bir teklifin, komisyon ca reddedilmesi ile yaratılmıştır.

T. B. M. M. çalışmalarının. Mec lis dışındaki düşünceleri de duy

maya istekli bir hava içinde yapı lmasını teminini ve dışarıdan da vetler yapıldığı zaman, bunun tek taraflı olmasını demokrasinin temel icaplarından biri sayıyoruz. Bu gibi konularda, demokrasinin temel icaplarına uygun hare ket edilmesiye yardımınıza rica eder, saygılarımızı sunarız.»

Türkiye İşçi Partisi de, Partâ mentonun tutumunu tenkid eden bir bildiri yayınladı. Bildiride, özette şöyle deniyor:

«Bakanlıklar bütçeleri müzake re edilirken, hiçbir milletvekili ve senatör, bu bütçeleri Anayasa mızın üçüncü bölümünde yer alan sosyal, ekonomik haklar ve ödev lerin ışığı altında incelememiştir. Halkımızı insanca yaşama şartla rına kavuşturmak için, Anayasa mızın devlete yüklediği ödevlerin bir an önce yerine getirilmesi ko nusunda hemen hemen hiçbir söz söylenmemiştir. Yine hiç kim se, Anayasamızın tam anlamıyla uygu lanmasına engel olan antidemok ratik ve Anayasaya aykırı kanun lar konusunu, ciddiyetle ele alma mıştır.

Bütün bu gerçekler, bu çözüm bekliyen yurt dâvaları, bütçe ko misyonlarındaki tartışmalarda ma alesef beklenen yanıtı uyandır mamıştır. Bu da bir emek parti sinin, yani Türkiye İşçi Partisinin Mecliste söz sahibi olması zorun luğunu bir kere daha ortaya koymuştur.»

Grev ve Toplu Sözleşme

Türk - İş ve Sendika liderleri, geçen hafta boyunca, Grev ve Toplu Sözleşme tasarısının, Meclis Karma Komisyonunca değiştiril miş metnini elde etmek için bey hude yere çırpıp durdular. Ko misyon metni, büyük bir dikkat le, işçilerden gizleniyordu! Türk - İş, Çalışma Bakanı Ecevit'e baş vurdu. Ecevit «Bakanlıkta metin yok, komisyon sözcüsü Coşkun Kırca'ya gidin» diyordu. Komisyon'daki bakanlık temsilci sinde, yeni metnin bulunmaması, şimdiye kadar görülmüş bir hal de idi... Komisyon Başkanı Şe ref Bakışık da, metin hakkında bilgi soranları, Coşkun Kırca'ya havâle ediyordu. Kırca ise ka yıplara karışmıştı... Halbuki Hü kümet safhasında, grev ve toplu sözleşme tasarısı, işçilerin ve iş verenlerin katılımıyla, tam bir açıklık ve güven içinde hazırlan mıştı. Mecliste ise, bunun tam ak sı yapılmaktadır!

Görüldüğü gibi, mekanizma ters işlenmektedir: Hükümet safhasında gizlilik bir dereceye kadar anlaşı labilirse de, her şeyi naçak olması gereken Mecliste kapalılık, garip tir.

Mecliste kapalılık, sendika li derleri ve işçiler arasında endişe yarattı. Basına sızan bazı hab erler de, bu endişeyi haklı kıldı,

BİTMİYEN ÇİLE...

Hâlen sendika liderleri, büyük bir hayal kırıklığı ve öfke içinde dir. Bu konuda, Türk - İş Genel Sekreteri Halil Tunç:

«Sendikacılığın var olup, yok olmak davası karşındayız. Ge rekirse, anayasamızın verdiği hakka dayanarak, Türkiye çapında bir protesto grevi yapacağız» diyor.

İstanbul'da da, Celâl Beyaz, Rüstü Güneri, Kemal Türkler, Kemal Türkay, İbrahim Güzelce, İbrahim Denizci, Kemal Nebioğ lu, Muhittin Cener ve Mustafa Şahin gibi tanınmış sendikacılar bir bildiri yayınlıyarak, komisyo nun anayasaya aykırı tutumunu tenkit etmişler ve Türk - İş'in bir protesto mitingi tertiplemesini is temişlerdir.

Ankara'da da Maden - İş Ankara Bölgesi Başkanı İsmet Ercan, a laylı bir bildiri yayınlıyarak, bu protestolara katıldı.

Komisyon'da yapılan değişiklik ler nedir? Bu değişikliklerin ta manını henüz bilmiyoruz. Fakat bildiklerimiz de, iktidarın kuv vetli ve bağımsız bir sendikacılık istemediğini gösteriyor. Bu ba kından, Hükümetçe de benimsen en en önemli değişiklik, meslek esasına göre de sendikaların ku rulabilmesi ve bunların toplu sözleşme yapabilmesi. Hal buki Türk Sendikacılığı iş kolu esasına göre kurulmuştur. Mes lekleri farklı da olsa, aynı iş ko lundaki işçiler tek bir sendikada toplanır. Meslek esasına gidilirse, sendikalar çoğalacak, parçala nacak ve zayıflayacaktır. Toplu sözleşmenin de manası kalmaya

caktır. Şöyle ki, 600 işçili bir tek stil fabrikasında, ancak 200 kadar insan, tekstil işçisidir. Geri ka lan çok çeşitli mesleklerle sahip işçilerdir. Şimdi bunlar, ayrı ay rı toplu sözleşme yoluna giderse, işlerin ne kadar karışacağı, işve renlerin bundan ne kadar kolay lıkla faydalanacağı anlaşılar. Sen dikalar ve Grev ve Toplu Sözleş me tasarılarında yer alan bu hük mün, sendikaların kuvvetlenme sini önlemek maksadıyla konduğu aşikârdır. Bu hüküm, işçilere bir ciden verilen hakların, öbür el den geri alınması demektir.

Bunun dışında, başlanmış veya başlayacak bir grevin, Hükümet tarafından tehiri, valilere grev konusunda oldukça geniş yetkiler tanınması işçileri endişelendiriy or. Ayrıca, çoğunluk sendikası nın grev kararı, işçilerin üçte bi rinin muhalefetiyle karşılandığı takdirde, referanduma gidilmesi, patronların işçilere baskı yaparak grevi bozmasına ve sendikaların nüfuzunu kırmasına yol açabilecek bir hüküm... Komisyon metninde, daha kimbilir, neler var? Yakın da göreceğiz. Türk - İş şimdi ki, tehlikeli maddelerin Komisyon'da tekrar müzakeresini sağlamaya ça lışıyor. Bu da sonuç vermezse, mitinge ve protesto grevine gidile cek.

Bütün bu olaylarda, anlaşılma yan bir husus, Çalışma Baka nın, kendi hazırladığı tasarısı su vunnaktan vazgeçmesi. Bakan, ta sarısını savunuyor ve sendika liderlerine, «Coşkun Kırca'ya gi din» diyor. Hükümet, böylece va

zifeden kaçmış oluyor!

Bu vesileyle, Türk - İş'in grev ve lokavt ile ilgili Hükümet tasarı sındaki, şimdiye kadar hiç bir yerde yayımlanmamış gö rüşünü açıklıyoruz:

Bu hüküm, şu bakımdan da lan betsiz ve yerstirir; bir iş kolunda yapılan toplu sözleşme o iş ko lundaki bütün iş kategorilerinin kapsar, dünyadaki tatbikat da bu yoldadır. Örnek olarak deneyala rınıza koyduğumuz Amerika'da

Tasarı genel olarak iyi niyetle hazırlanmış olmakla beraber, bir takım endişelerle tatbikatla bu hakkın kulanılmasını önleyici hü kûmler bulunmaktadır.

TÜRK - İŞ görüşünü yeni Ana yasamızın ışığı altında bilhassa (Bir hakkın öcüne dokunulamaz) prensibinden ilham alarak tesbit etmiş ve mukabli tasarısında bu görüşe yer vermiştir.

Konfederasyonumuz hükümet tarafından hazırlanan kanun tas arısının maddelerinin tam anlamı ile inceleyip ufak tefek tadiller yap makla beraber daha ziyade esaslı tadillerini talep ettiği maddeler ü erinde durmuş ve gereğini bu maddeler üzerine teklif etmiştir.

MADDE 2: Mecliste teklifde iş çii sendikaları daha ilk kuruluşta rında iş kolu esasına göre teşek kil etmişlerdir. Gerek hâlen meri bulunan sendikalar kanunu muva cebesinde gerekse yeni hazırlanan sendikalar kanunu tasarısında bu prensibi açık ve sarılı olarak gör mek mümkündür. Halbuki hükû metin hazırladığı tasarının 3 nci maddesinin 3 üncü fıkrasında çe

DEMİRSOY'UN AÇIKLAMASI

YÖN Mecmuasının 9 Ocak 1963 tarihli an deki «Sendikacılık nasıl oluyor?» başlıklı yazısı okudum. Yazı sahibi kimdir bil mem. İmzası olsa idi kalem sahibinin Türk sendi kacılığı hakkındaki bilgisini bilir ona göre de ce vahını verirdim. Başında şahsım hakkında leyile olduğu kadar aleyhte de imzalı imzamsız yazılar çık maktadır. Öteden beri prensibimdir. Lehinde ya rana teşekkül etmem, aleyhinde yazarsa da sitem etmem, varsa dostluğumu bozmasın, yoksa setâm mı esirgemem.

Ancak, sendika teşkilâtımız için yazılanların hakikatte ilgili olmazsa tesir ve kıymet derecesine göre cevaplandırmak da vazifemdir.

Yazı sahibi öyle görünüyör ki sendika yön e tilerinin davranışlarından daha doğrusu sendikal prensiplerden habersiz, Şunun bilinmesinde fayde görürüm, Sendika yöneticileri hiçbir yerden emir ve telkin almadan kararlarını verir ve tatbik eder ler. Bu değişmez prensibimizdir. Bir misalle ifade edeyim. Tarihinde yanılmıyorsam; 1954 de bir Ba kanla işsizlik vardı yoktu münakaşasını yapıyor duk. Eski dost (ciddiden gerçek işçi dostu) eski me buslardan -İsmi yazmayım- biri bana doküman ver sen müdafaa edeyim demişti. Aldığı cevap bu konu sendikacılarla Bakan arasındadır. Müca leminizi biz yaparız. Sizin arka çıkmanıza siyasi rege verilebilir olmuştu.

Şimdi, 22 Aralık 1962 mitinginde yapılmış ka rarıma sayın Turhan Feyzioğlu'nun telkini olduğu kanaati hayal mahsulü olduğu kadar, Türk sendi ka yöneticilerine de bir buhtandır. Neferle redd e derim.

Sendelerdir hük sendikacılığı müdafaa eden biz sendikacılar bîy ama hiç kimsenin veya siyasi bir teşekkülün kontrolünü asla hoş karşılamayız. Bu da böyle bîfine. Bazı kararlarımız çeşitli meha filde alkış toplar çeşitli mehafilde de tenkit edi lir. Sendika bünyesi tenkide çok mütehammüldür. Gerçek demokrasi sendika organlarında mevut tur. Sendikacıların başlıca gıdası tenkittir. Her şeyde daha iyisini, daha güzeli elde etmek için mücadele eder ve tenkitlerde bulunurlar.

Yazda ince (akot) bayatlanmış bir de taktik var. Siyaset yapıldığı iddiası ile saverya ihbar ko nusu mevut. Buna zavallılık der geçerim.

Türk sendikacılığı ilk gününden beri muhtar sendikacılığın ancak demokrasilerde olacağını sa vunnuştur. Üyesi olduğu Hür Dünya Sendikaları Konfederasyonunun belirli prensibi de budur. Onun içindir ki komünizme ve yine onun içindir ki her vesile ile diktatörlüklerle savaşmaktadır.

Demagojiyi sendikacılar da lütfen aramayın. Hem sevmeyiz ve hem de beceremeyiz. Demagoji ile de netice almamıyacağımızı ve kâtilin aldatıla mıyacağını iyi bilirdiz.

Tok sözü olduğumuz için de muhataplarımız bize kızarlar, utanırlar. Biz hak bildiğimizi söyleriz ve yazarız.

Seyfi DEMİRSOY
(Türk - İş Başkanı)

DIŞ POLİTİKA VE PARLAMENTO

silili işçi kategorilerini temsil eden sendikalara da toplu sözleşme yetkisi verilmekle mevcut kuruluş düzeninin aksine bir iş kolunda bulunan bütün meslek kollarının ayrı ayrı sendikalar halinde kuruluşlara imkân verecek ve tatbikatta sandıkların ufak üniteler halinde parçalanmalarına sebebiyet verecektir.

Kaldı ki, hükümet tasarısındaki Kablo ve Zincir Kumpanyası ile Çelik İşçilerinin yapmış oldukları toplu sözleşme örneğinde bunu görmek mümkündür. Bu bakımdan hükümet tasarısının 8. maddesinin 3. nci fıkrası tasarıımızda yer almamış ve TÜRK-İS temennisi de hükümet tasarısından bu hükümün çıkarılması yolundadır.

MADDE 14. Uzlaştırma mekanizmasının kuruluş ve işleyiş ile mekanizma içinde varılacak sonuca göre yapılacak işlemi gösteren bu maddedeki noksanlığı gidermek için mukabil tasarımızdaki alakalı madde meclisine, uzlaştırma toplantısının muayyen bir günde yapılmasını sağlamak amacıyla bir ilâve yapılmıştır.

MADDE 19. Bu maddede belirtilen istisnalar arasında hava gazı istihlal ve dağıtımının da görüldüğünü görmekteyiz. Havagazı istihlal ve dağıtım istisnaları içine alınmasında makul bir sebep ve isabet görmediklerimizden havagazı istihlal ve dağıtım istisnaları içinden çıkarmış bulunuyoruz. Çünkü havagazı zaruri ihtiyaçtan ziyade memleketimizin pek az şehirlerinde olan ve bugün için lüks telâkki edilebilecek bir yakittir.

MADDE 20. Başlanmış veya başla yacak bir grevin hükümet tarafından tehirli bu hakkın özünü zedelemektedir. Zira Anayasamızın 11 maddesi (Bir hakkın, kanun, kanun yararı, genel ahlak kamu düzeni ve millî güvenlik gibi sebeplerle dahi olsa bir hakkın özünü dokunulamaz) demektedir. Kaldı ki, Türk işçisinin memleketin millî güvenliği ve genel sağlığı konusunda hassasiyetli malumdur. Değil bunların vukuunda, grev hakkını kullanmaya karar vermeden önce, memleketin ekonomik menfaatlerini dahi her zaman gözönünde bulunduracak bir sura sahiptir.

Batıda bu kabil tahditlere rastlanmakla beraber, kanun metnindeki tedbirler kadar ağır değildir. Belli basb. İngiltere, Amerikan mevzuatında yer alan bu hususlar İngiltere'de tamamen kaldırılmış ve Amerika'da da bir çok formalitelere bağlanmasına rağmen bu tedbirlere, Amerikan halkı efkârı tarafından, (işçi esareti) denmektedir.

Artık Türk işçisine inanamak ve böyle indî esbabı mucibelerle siyasî iktidarlara bu hakkın kullanılmasını önlemek imkânı vermemek lazımdır.

MADDE 25. Grev hâlinde işyerinin niteliği bakımından greve katılmayacak işçiler dışında hiç bir işçinin işyerinde kalmaması icap eder. Kaldığı takdirde, birçok karışıklıkların, çekişmelerin hattâ büyük çapta huzursuzluğa vesile olacaktı.

MADDE 26. İşyerinin niteliği bakımından sürekli olması gerekir. İşlerde faaliyetin sürekliliğini, işyerinin güvenliğinin, makina ve döşemelerinin, gereçlerinin bozulmamasını sağlayacak sayıda grev ve katılmayacak işçilerin tesbiti hiç bir zaman işverene ve İl Hâkim Kurullarına bırakılmamalıdır. Tatbikatta bu husus bir çok kargaşalıklara meydan verdiği gibi grevlerden beklenen neticelerde elde edilemeyecektir.

Diğer taraftan dünya mevzuatında da, greve katılmayacak bu kabil işçilerin tesbiti taraflarca toplu sözleşmelerle yapılmaktadır.

Millet Meclisindeki dış politika görüşmelerini başından sonuna kadar izleyen yerli ve yabancı gözlemcilerin hayal kırıklığına uğramadıklarını söylemek yanlış olur. Hayal kırıklığı iki sebepten doğmuştur. Bir defa, 1961 Anayasasının 88. maddesiyle getirilen «genel görüşme» usulünün ilk uygulaması bakımından iyi bir örnek verilmemiştir. Genel görüşme, soruyla gensoru arasında yer alan, Hükümetin parlamento üyelerinden gelebilecek bir güvensizlik oyu tehlikesiyle karşılaşmadan kolaylıkla kabul edilebileceği ve bu sebepten de bazı meselelerin enine boyuna tartışılmasına imkân veren usuldü. İlk uygulamasında kötü bir örneğin verilmesi, bundan sonra bu usule pek nadir başvurulmasına yol açarsa yazık olur. Hayal kırıklığının ikinci sebebi, dış politika görüşmelerinin muhtevassındaki zayıflıktır. Çok kimsece sanılan aksine, dış politika Türk parlamentosunda ilk defa tartışma konusu olmamaktadır. 1950 ile 1960 arasındaki bir yarı, özelikle Kurtuluş Savaşı sırasında iş başında bulunan birinci dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinde, sık sık dış politika tartışmaları olmuştur. İkinci Dünya Savaşı boyunca Mecliste veya CHP Grubu toplantılarında yapılan görüşmeler de bunlara eklemek doğru olur. Bütün bu görüşmeleri hatırlayanlar veya okuyanlar, Millet Meclisindeki son genel görüşmenin seviyesi karşısında hayrete düşeceklerdir.

Dış politika görüşmeleri hakkındaki gözlemleri ve düşünceleri şu şekilde sıralamak mümkün:

1 Genel görüşme isteyen ve böylece geleneğin yerleşmesinde ilk adımı atan Sayın Nihat Erim'in önergesi, böyle bir başlangıca gerçekten faydalı olabilecek bir nitelik taşımamıştı. Gerçi, önergesini daha belirli noktalar etrafında toplanması, üzerinde durulmasını istediği konuları daha açıkça belirtmesine, Hükümet politikasında aydınlatılmasını istediği yanları daha keskin çizgilerle ortaya koymasına kendisini zorla yan bir hukuki kural yoktu. Fakat bir genel görüşmeden istenen faydaların elde edilebilmesi için, tartışmaya önderlik eden kimsenin, dağılıklığı önlemek, konuşmalarını çıkarmadan çıkmasına engel olmak amacıyla, bazı tartışma noktalarından hareket etmesi daha doğru olurdu. Önerge sahibi, bunları önceden ortaya koymakla, hiç olmazsa, görüşmelerin seviye düşüklüğündeki sorumluluğa tamamıyla başkaları üzerine atabilecek duruma geçirdi.

2 Dışişleri Bakanı Sayın Feridun Cemal Erkin'in 52 sayfalık uzun konuşması, bir bütün veya bütçe konuşması olarak büyük değer taşıyabilir; ancak bir genel görüşmeye başlangıç konuşması olarak yetersizdir, daha doğrusu «fazla yeterlidir». Kimse, Sayın Başbakanın Kıbrıs görüşmelerinin tarihçesini veya Türkiye'nin Nijerya'ya kaç öğrenci bursu verdiğini sormuş değildir. Bunların ve benzer konuların bütün teferruatıyla ortaya konması, olsa olsa, Sayın Nihat Erim'in de belirttiği gibi, Millet Meclisinin uzun bir süredenberi dışişlerinden habersiz bırakıldığı ve ancak şimdi aydınlatıldığını gösterir. Ama, Millet Meclisi Sayın Bakanın konuşmasıyla gerçekten aydınlanıyor mu? Türk dış politikasının ana meseleleri, Dışişleri Bakanlığının çe-

şitli servislerince hazırlanmış dokümanların birbirine eklenmesi sırasında kaybolup gitmiş veya, bile rek, vuzuhsuz bırakılmıştır. Sayın Bakanın aslında bazı bakımlardan gerçekten öğretici olan bu konuşmayı başka bir zamana bırakarak, dış politikada ortaya çıkan meseleleri, karşılaşılan güçlükleri veya varılan çözümleri, yine gerekli ihtiyat ifadeleri içinde, ortaya koyması görüşmelerin gidişi bakımından daha iyi olurdu.

3 Sayın Maliye Bakanı Ferit Melen'in konuşması, yukarıdaki şartlara uygunluk açısından, çok daha başarılı olmuştur. Sayın Bakan, dış yardımlar konusundaki hiç de tatmin edici olmayan durumu bütün açıklığıyla ortaya koymuş, kullandığı iyimser ifadelerle rağmen, Türkiye'nin dış finansman ihtiyaçlarıyla dostlarımızın verdikleri arasındaki miktar ve nitelik farklarını belirtmiştir. Parlamento üyelerinin bu noktalardan hareket ederek, dış finansman meseleleri üzerinde ciddi tartışma-ara girişmeleri, hele «program finansmanı» na karşılık «proje finansmanı» konusunda ısrar eden ve mülzeme kredilerinin bu esaslara bağlamak isteyen bazı yabancı çevrelerin ne gibi hesaplar peşinde koştuklarını açıkça göstermeleri dış görüşmelerde Hükümetin işini kolaylaştırmış, kollarını açtırmış olardı. Zaten, dış politika ların parlamentoalarda tartışmasından beklenen en önemli faydalardan biri de budur.

4 Grup sözcülerinin söyledikleri, genel görüşmedeki vuzuhsuzluğa gidermemiş aksine daha da artırmıştır. Millet Partisinden Sayın Hüseyin Ataman ile CHP'den Sayın Kırcı dışında, kimin ne söylediğini, ne istediğini anlamak pek mümkün olmamıştır. Bu iki sözcüden Sayın Hüseyin Ataman, dış yardım ve Türkiye'nin NATO içindeki durumu bakımından belirli ten kitleler ortaya koymuştur ama, bunları olumlu çözümler ve teknik açıklamalarla desteklemek bakımından zayıf kalmıştır. Sayın Coşkun Kırcı'nın bu bakımlardan çok daha kuvvetli olan ve diğer parlamento üyelerini fersah fersah geride bırakan «açıklamaları» ise, aslında Hükümet yönünden gelmeleri gerektiği için fazla ilgiyle karşılanmadı. Aynı kuvvetin, Türk dış münasebetlerine kritik bir gözle bakıldığı zaman çok daha faydalı ve etkili olacağı muhtemeldir.

5 Bütün görüşmeler boyunca dikkati çeken en belirgin nokta, hemen hemen bütün hatiplerin dış münasebetleri içi rejim meselelerine bağlamak yolunda gayret sarfetmeleri oldu. Önerge sahibinden A.P. sözcülerine ve Sayın Başbakan Yardımcısı Turhan Feyzioğlu'na kadar pek çok kimse bu eğilimden kendini kurtaramadı. Aslında, dış politika görüşmelerine ayrılan değerli vakit için politika konuları için harcanması çok yazık olmuştur. İç politika ile dış politika arasındaki bağlantıları kimse in kâr etmez. Fakat, böyle bir bağlantı üzerindeki tartışmaların, bugün kü şartlar içinde nazari ve san'î keldiğünü da kimse inkâr etmemelidir. Dış yardım, Ortak Pazar ve NATO içindeki itibar bakımından Türkiye'nin karşılaştığı meseleleri içi rejimde meselâ «hukuk devleti» anlayışından uzaklaşılmasına bağlamak Batı topluluğu içinde bugün kü gerçek durumu bilmemek olur. Ne yazık ki, dünyadaki dış politika

gerçekleri, bugün hâfâ, bu çeşit «ince» düşünceleri bir tarafa iten tutumlar etrafında dönmektedir. İspanya'nın, Portekiz'in rejimlerine bakınız; Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ırkçılık kavgalarını düşününüz. Bütün bunlar, temelini «insan» görüşüne dayandırması gereken gerçek batılılıkla uzlaşır şeyler midir? Millet Meclisindeki hatiplerin, Parti kurultaylarında olup bitenlerle, Kayseri mahkûmlarıyla ve cunta hikâyeleriyle dış politika arasında bağlantı kurmak gibi sun'î bir çabadan sıyrılmalrı, millî hudutları da aşarak bütün Batı topluluğunun temel tutumuna, ten kitlel açıdan bakabilmeleri gerekir. Batıyı, gerçek batılı kafaya, batılı felsefeler ve batılı geleneklere uygun rejimlerin ve insanların topluluğu hâline getirmek meselesi ön plâna çıktığı zamandır ki, parti kavgalarından çok, bir fikir adamına kelepçe vurulması gibi olaylar milletlerarası önem kazanır. Millet Meclisindeki görüşmelerin böylesi ne bir felsefî seviyeye yükselmek söyle dursun, iç politika çekimlelerinden kurtulup dış politika alanına bile doğru dürüst girememesinde çeşitli kimselerin payı var:

a) Önerge sahibi Sayın Nihat Erim, Bakandan sonraki konuşmasında, iç ve dış politikalar bakımından olmasa gereken felsefî bağlantıyı, batılolar-arası seviyede ve açık ifadelerle dokunmak yerine, muhtlak sözler kullandığı için, bunu parti içi tutumlardan yakıma çekilme alanları, işi nihayet partiler-arası kavgalar seviyesine çıkarabilişlerdir.

b) A.P. sözcüsü Sayın Gökhan Evliyaoğlu, dış politika bakımından açık ve olumlu birşeyler söylemek söyle dursun, gerekli bağlantıyı yanlış yorumlayıp iç politika çekimlerinin tam ortasına girmekten, hattâ gerekli bağlantıyı tam aksi yönde, düşünce hürriyetini kayıtlayıcı bir yönde konuşmaktan çekinmemiştir.

c) Hükümet sözcüsü Sayın Turhan Feyzioğlu, açılan bu yola âdetâ sevkle girmiş, A.P. sözcüsünden gelen çaprazlık sözleri gereken şekilde cevaplandırarak açıklıktan bahsedenlerin nasıl bir sağcı kapalı rejim istediklerini ortaya koymuştur. Ancak, Sayın Başbakan Yardımcısının konuşmasında dış politikayla ilgili bir taraf bulmak güç olmuştur. Her konuda genel görüşme açmak mümkün olduğuna göre b ü t ü n bu meselelerin cevaplandırılmasını başka bir güne bırakıp sadece gelmek daha doğru olmaz mıydı? Sayın Feyzioğlu'nun aslında cevaplandırılacağı bile değniyecek sözler üzerinde uzun uzadıya durması, bazı yabancı gözlemcilerin zihninde, «acaba, Hükümet Kıbrıs, dış yardım ve füzeler konularında daha fazla sıkıştırmış bilgi vermekten kaçındığı için, dış politikadan iç politikaya kayma eğilimlerini teşvik eder gibi mi davranıyor?» şeklinde şüphelerin uyanmasına yol açmıştır.

e) Nihayet, toplantıları yöneten Başkan Vekili Sayın Ferruh Bozbeyli de, görüşmelerin ana konudan uzaklaşmasına müsaade eder şekilde davranmıştır. Bu konuda Sayın Ahmet Tahtakılığın yaptığı yerinde uyarılarına İttüzüğün 85. maddesindeki bir şekli boşlukla cevaplandırılması da doğru olmamıştır. Sayın Başkan Vekili, grup sözcülerini konuya bağlı kalmaya zorlayan bir fıkranın İttüzükten çıkarılması, daha doğrusu Anayasa'nın 93. maddesine göre 27 Ekim 1961 den önceki İttüzüğün uygulanmasında, bu çeşit hükümlerin hâfâ ve kullanılmasını önlemek düşüncesiyle hareket edildiğini unutmuş, sağduyu sahibi her parlamento başkanı kullanması gereken taktik yetkisini kullanmaktan kaçınmıştır.

6 Başbakan Sayın İsmet İnönü'nün, tam önerge sahibi bütün kürsüye çıkış sırasında Meclis salonuna terketmesi hiç doğru olmamıştır. Muhalefet yılları boyunca dış politikanın Meclise getirilmediğinden, Başbakanın Meclis görüşmelerine gereken önem vermediğinden ve dış politika konularında konuşmak istemeyişinden yakınan bir liderin, dış politika konusundaki ilk genel görüşme fırsatında parlamentodan uzaklaşması tuhaftır. Parti çekimlerini do layısıyla kızdığı bir kimseye böyle bir jestle hakaret etmek gibi küçük hesabın Sayın İnönü'yü bu derece tutarsız bir duruma sürüklememesi gerekirdi.

7 Dış politika görüşmeleri sırasında göze çarpan bir başka nokta da, belibaşlı konularda ne partilerin, ne de hükümetin açık ve seçik tutumlarına sahip olmadıklarıdır. Meselâ, Ortak Pazar konusunda Türkiye'nin menfaati nerededir? Ortak Pazar karışındaki temel tutum ne olmalıdır? Ne çeşit bir bağlantı Türkiye'nin kısa ve uzun vadede amaçlarına uygun düşer? Bunlar, incelenmiş, ortaya konmuş ve tartışılmış değildir. Bütün Ortak Pazar konusu âdetâ Yunanistanla yarışma konusu gibi çocukça bir açıdan ele alınmaktadır. Bu ölçülerle göre, Ortak Pazara giren başarılı, giremeyen başarısızdır; başarı derecesi de «girişin de recesi»ne göre hesaplanmaktadır. Füzeler konusunda da aynı görüş hâkim. Bazı hatipler, hükümet politikasının başarı derecesini Türkiye topraklarında tutabildiği füzelerin ağırlığıyla ölçen bir edayla konuşuyorlar. Bu görüşte olmadığı anlaşılıyor hükümetin de değişen stratejinin gereklerine göre hareket etmekten âdetâ utanır, sıkılır bir hâli var. Füzelerin gerçek faydası, stratejik değerini ve rolünü tartışan pek yok. Çoğunluğun kafaında «aman eksilmesin» edişesi.

8 Dış politikada farklı görüşe sahip olmamız şayp sayılmıyacağı henüz zihnimizde yerleşmemiş. Çoğunlukta, hiçbir ihtiyatla, ezile biziye konuşma havası. Oysa, dış tutumdaki temel inanca politika farklarını birbirinden ayırmak lazım. Her memlekette, o memleketin temel ihtiyacından, temel güvenliğin duygusundan ve temel menfaatlerinden doğan bir temel tutum vardır; bazı memleketlerde çeşitli partiler bu temel tutum çevresinde birleşebilir. Fakat, güdülen politikanın, bütün genişliğiyle, bu temel tutuma uyup uymadığı tartışılır. Türkiye'de «hattı safta yer almasın» şeklindeki temel inancın yerleşmiş olması, bu görüş birliğini temel inanc mahiyetinden çıkartıp günlük ve hattâ yalıtıktılara, geçici davranışlara kadar yaymayı gerektirmez. İngilterede Muhafazakâr ve İşçi Partilerin geçmiştiki davranışlarına bakılırsa, İngilizlerin temel menfaatlerinden doğan «çok tutarlı bir dış politika devamlılığı görmek mümkündür. Ama, bu devamlılık kimsenin değişik dış politika görüşlerine sahip olmasını gerektirmez. Türkiye'de ise temel inanca politika birbirine karıştırıldığı için, tartışma alanı çok daralmıştır. Bundan en çok yararlanan hükümetin zarar gördüğü muhtemeldir. Birçok memleketlerdeki gibi aksine, içerideki tenkitleri dış temaslarda bir etken olarak kullanmak mümkün olmamaktadır. Son genel görüşme, bu bakımdan, karı rılmaması gereken bir fırsattı. Ne yazık ki, kaçırıldı.

ORIENT Dergisinin son sayısında çıkan Dr. Friedrich — Wilhelm Fernau'nun Türkiye ile ilgili yazısını, Dr. Nihat Türel YÖN için çevirdi. Bu çeviriyi 3 - 4 sayı sürecektir bir vazi dizisi olarak yayınlıyoruz.

ikinci Cumhuriyette Sosyal Akımlar

Türkiye Cumhuriyeti tarihi kırk yıllık bir geçmişi dayanır. Bu cumhuriyetin gelişimi, Yakın Doğu ve Balkanlardaki çok hareketli konuları etkileyen gelişimleri ile kayıtsız kalmamıştır. Türkiye tarihsel dönemlerin pek ender yer aldığı derhal göze çarpar. Bu ülkede büyük değişiklikler, dünyayı baştanbaşa sarsan sosyal hareketlerden uzak kalmak gibi bir hayalin yürüttüğü bir politik devamlılık örtüsü altında cereyan etmektedir. O kadar ki, 27 Mayıs 1960 devrimi dahi, bugün, bu politik devamlılığı kesen geçici ve basit bir inkıza gibi gözükmemektedir. 2. cumhuriyet yapının temeli olarak, eski düzeni ayne muhafaza etmektedir. Bununla beraber, politik sorunlarda düşünce sahibi Türkiye'nin çoğu, geniş çapta bir takım değişikliklerin Türk halkının sinesinde olgunlaştığı duygusunu taşıyor.

2. cumhuriyet, sosyal sorunların gölge altında doğmuştur. 1960 mayısından beri, o zaman kadar kararlılık ve yer altında kalmış yeni eğilimler, yeni fikirler, gün ışına çıkmaya başlamıştır. Geçmişte ancak ikinci derecede rol oynanmış bulunan sosyal tabakalar, kamu hayatına iştirak için gittikçe büyüyüp bir ısrar gösteriyorlar.

Osmanlı İmparatorluğundan Cumhuriyet'e miras kalan gelenekçiler ve reformistler arasındaki eski temel çatışma, devam etmekte beraber, bugün bu gerginlik ekonomik ve sosyal düzene ait çatışmalara yönelmiş yeni bir görünüş gösteriyor. Sağ ve sol, ya da muhafazakârlar, liberaller ve sosyalistler arasındaki sınır çizgileri çok daha açık şekilde göze çarpmaktadır.

Yalnız, hemen söyleyelim ki, Türkiye'deki bu politik değişimlerin taşıdığı anlamı, Batı Avrupa'ninkilerle karıştırmamak gerekir. Bununla beraber analizi kolaylaştırmak için bu geçit deyimlerinden yararlanmak bizim için gerekli olmaktadır.

Benzer problemlerin bahis konusu edildiği ülkelerin çoğunda farklı olarak Türkiye, «Kemalizm» içerisinde bir takım sosyal ve politik ilkelere sahiptir. Şimdiye kadar bu politik ilkelere geçmesi, Atatürk tarafından kurulan cumhuriyetin elbette suretiyle «sosyalizme», fakat bunun yanında yeni fikirlerle gelişebilmesini temin edecek şekilde yeter ölçüde yansımak tutulmuştur.

Türkiye'deki gelişimi, iri çizgileri ile, bize yabancı olmayan bir düşünce genişliği içine sokmak ve benzerlikleri ortaya koymak kolay olmakla beraber, bu ülkedeki iç fermentasyonun verisinin sadece Türkiye'ye öge bir kalıp taşıdığını asla gözden uzak tutmamak gerekir. Çünkü, bu ülkedeki güçlerin ve akımların tesisi ettiği bu kalıp, kullandığı isimler ve sloganlar sebebiyle, ilk görünüşte bizi yarıltır ve yanlış sonuçlara sürükler.

Parlamento ve ordu

Aktis yakın olmaksızın beraber, Mayıs 1960 ihtilalinin Türk siyasal partilerinin ya da cumhuriyetin yenilikleri yaratıcısı düşünülür. Gerçekten, 1961 yılı başında partilerin yeniden çalışmalarına izin verildiğinde, çok sayıda parti kuruldu. Fakat bunlardan bir çoğu yapısına olanağı bulamadı. Sonuç olarak, Ekim 1961 seçimlerine dört parti girebildi.

Kurulan ve seçime katılan bu partiler, Birinci Cumhuriyetin politik yapısını değiştirmiş olmadılar. —Değişiklik bazı parti isimlerinde oldu—. Cumhuriyet Halk Partisi (C.H.P.) ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (C.K.M.P.) askeri rejim geçidi sırasında varlıklarını muhafaza ettiler.

Münferid Demokratik Partinin mirası, yeni iki partiye kaldı: «Adalet Partisi (A.P.) ve Yeni Türkiye Partisi (Y.T.P.).

Bu yüzden seçim çekilmesi, eski anta gonişim'in bakışın altında eski devlet başkanı İsmet İnönü'nün yönettiği C.H.P. ile başlıklar arasında, (bunlar arasında Men deresse muhalefet etmiş olmasına rağmen C.K.M.P. ni de saymak gerekir) vuku buldu. 15 Ekim 1961 seçim sonuçları, başka iki kamp arasındaki güçler bağlantısının çok az bir değişikliği uğradığını göstermek

tedir: C.H.P. oyları % 63 üni topladılar. 1960, 1954 ve 1957 seçimlerinde C.H.P. nin aldığı oylar, % 36 ve % 41 oranları arasında değişmişti.

C.K.M.P. de hay gösteren kişisel anlayış mazlıklar, 1962 yılında bir bölünme ile sonuçlandı.

Partilerin programları arasındaki küçük ve basit ayrılıklar, pratikte hiç önem taşımamaktadır. 1945 den sonra çok partili düzen üzerine kurulu demokrasiye geçiş, başlangıçta, o zamana kadar C.H.P. de top lanmış Kemalist yönetici sınıfın kalıpları taşımasından başka bir şey değildi.

Sosyal ve ideolojik bir farklılaşma Türk partilerine yabancı kalmıştır. Bu geçit farklılaşma teşebbüsleri de derhal bastırıldı. 2. cumhuriyet parlamentosunda temsil edilen partiler de aynı şekilde, her türlü çıkarları ve bütün sosyal sınıfları içine almak isteyen «Kütle partileri» geleneğine saygı beslemektedirler. Bu durum ise onları belirli bir hareketsizliğe mahkûm ediyor. Kişilik —personalisme— ve «Taraflar», birinci cumhuriyette olduğu gibi bugün de hakim rolünü devam ettiriyor.

Değişik partilerin seçmenlerine ait bir analiz, bunlar arasında köklü ayrılıkların delili olamaz. Doğru olarak, partilerin belirli bir coğrafi bölünmesi söz olabilir. Örneğin, Karadeniz kıyıları ile Batı Anadolu'da A.P. nin, bazı doğu illerinde Y.T.P. nin üstünlüğü söylenebilir.

Bundan başka, bazı sosyal tabakaların partilerden biri ya da diğeri için tevecchi bulunduğunu bir gerçektir. Fakat gene de acele bir genelleştirme yapmaktan kaçınmalıyız. Bazı aşırı gruplar istisna edilirse, farklı ideolojiler arasındaki sınır çizgileri olan yarıya kavuşmuş değildir.

Teorik olarak, programında yazılı 6 Kemalist ilkenin bekçisi sıfatı ile, C.H.P., ideolojik partiyeye yakın bir görünüş gösteriyor; fakat C.H.P. nin bizzat kendisi süratle bu görünüşünü kaybetmiştir.

İkinci Cumhuriyette, Türkiye için bir yenilik olan koalisyon teşkili zorunluluğu, İtalya'da Birinci Dünya Savaşından önce görülen «Transformisme» eğilimini kuvvetlendirmektedir. İnönü'nün 2 koalisyonu da, bir hükümet çoğunluğunda birleşen, fakat temelde birbirine tamamen zıt grupların «Transformisme —Telifçilik» ine açık bir örnek veriyor.

Bu dört partinin —gimdiki halde bey— yönetimi, birinci cumhuriyette olduğu gibi, aynı çevrelerin ellerinde bulunuyor. Yenilik çok dar ölçüde bir politik kadroya inhisar ediyor. Birinci Cumhuriyetle olan arasındaki esaslı fark, Menderes rejiminin yönetici sınıfının elarte edilmiş bulunmasından ibaret gözüküyor. Bunların yerini, Ekrem Ali can ve emekli subaylardan Ragıp Gümüşpala ile, ikinci ve üçüncü derecede gelen politika adamları almış bulunuyor.

Restorasyon sevdası

İkinci Türkiye Cumhuriyetinin birinci parlamentosu, şimdiye kadar, reformcu bir yönelti yerine daha çok restorasyon eğilimi bir gidis kaydetmiştir: 1960 — 1961 yıllarının ihtilali stışlarından sonra, parlamentoda, muhafazakâr, hattâ kurulu düzene karşı reaksiyoner sayılabilecek bir çoğunluk doğmuştur. Millet Meclisindeki 450 milletvekili ile senatunun 150 üyesi hemen hemen tamamen ticaret erbabı, toprak sahip leri ve intelligentsia'dan ibarettir: Parlamento üyelerinin meslek listesinde sadece iki işçi kayıtlıdır. Bugün inkâr edilemeyecek derecede önem taşıyan sosyal ve politik akımların hem partilerin kendi bünye lerinde hem de parlamentoda izahı olanağı bulunmadığını Türklerin pek çoğu bilmektedir. Bunun gibi, ülkenin nüfus yapısı gözönüne alınırsa, politik yönetimin belirli bir yapılaşım rahatsızlığı çektiği olayını inkâr etmek gerek.

Türklerin yarısı yirmi yaşında az olup, ancak ruşt yaşlarında Menderes'in son yıllarını tanıyabilmislerdir. Buna karşı, İnönü kabinesinde toplanmış bakanların çoğu, Osmanlı imparatorluğu çağına kadar varabilen çocukluk hatıralarına sahiptir. Bunun

sonucu olarak da, siyasal partilerin bugün kü yapıları ile, Türkiye'deki belli başlı görüş akımlarını sadakatle aksettirip akset tirmedikleri haklı olarak sorulabilir.

Demokrasiye gerçekten inanmış kimse ler, partilerle ülkenin gerçekleri arasında gittikçe büyüdüğünü gördükleri boşluğu endişe ile dila getiriyorlar.

Ordu, belirli safhalardan geçerek bu gün için kendisini politika sahnesinden çekmiştir. Bununla beraber, sosyal akımların etüdü içinde, kendisine özel bir dikkat gösterilmesini gerektirecek çapta, politik hayatın önemli bir unsuru olarak parlamento nun yanbaşında yerini muhafaza etmekte dir. Ordu içindeki zinde fikirlerin değeri lendirilmesi, sivil sektördeki kıyasla daha güçlüdür.

Türk ordusunun geleneği, milletin ölüm söz geçiliğine yükselmiş Kemal Atatürk'ün kişiliğinde hayat bulmaktadır. Daha basit leştirerek söylemek gerekirse, devrimci bir görüş Türk ordusunun doğuşunda vardır. Günümüzde Kemalist aydınların kullandıkları milletin zinde kuvvetleri formülünün en başında hiç şüphesiz ordu gelir. Ordu nun gittikçe sosyal plân yönünde gelişen reformizmi (özellikle genç subaylarda daha net bir şekilde göze çarpmaktadır) ülkede ki genel bir eğilimi aksettirmiş oluyor. Mayıs 1960 askeri ihtilaline bağlı sosyal istek ve görüşleri detayları ile birlikte bu sü tün larda göstermiştik. (M.B.K. nin Neo—Kemalizm—Orient dergisi yıl 1960 sayı 16).

Yeni bir Kemalizm anlayışının tasar lanan tablosu, iri çizgileri içinde, bugün dahi canlılığını saklamakla beraber, o gün den bu yana ortaya çıkan gelişim, tamam layıcı bir açıklama gerektiriyor.

Çok genel görüşle, bugün dahi denile bilir ki, ordunun aşırılığı, temel reformlar dan yana olan politik güçlerin tarafında dir. Fakat kelimelerin politik anlamı ile açık lamak gerekirse, daha önceden beri dahi ordunun mutlak bir görüş birliğinde bulun duğu söylenemez. Kişi faktörüne çok sıkı bir şekilde bağlı olarak değişik görüşlerin meydana getirdiği gruplaşmalar, ordunun politikaya katılmasına kaçınılmaz sonucu olmuştur. Bunlar arasında kesin ideolojik özellikler aramak boş bir gayret olur.

14'ler

Tarafsız bir gözleyici olarak, aktif gö revden çekilen ya da çekirilen, fakat ordu nun halen görevli unsurları ile bağlantıla rını devam ettiren üç askeri grup içinde «Neo—Kemalizm» in bugün dahi yapar hal de bulunduğu söylenebilir. Bu üç gruptan birincisi, 1960 Kasım ayında yabancı ülke lere gitmek üzere yurtlarını terk zorunda bırakılan M.B.K. nin 14 üyesidir. İkincisi, parlamentoya temelli senatör olarak giren, işlerinden birinin ölümü ve Cemal Madan oğlu'nun çekilmesi ile sayıları 21 e inen M.B.K. üyeleridir. Üçüncü grup, 22 Şubat hareketine katılan ve 22 Şubatçılar adını alanlardır. Bu üç ayrı durumda, homojen bir grup görünüşü yoktur.

Bununla beraber, bir kelime ile işaret etmek gerekirse, söylenecek olan, bunların ortak bir kaderi paylaştığını bulunduklarıdır. Bu grupları, bir bütün olarak, 27 Mayıs 1960 ihtilalini hazırlayan ve bu teşebbüsü az çok sosyal reform fikirlerine bağlayan ordunun aktif unsurlarının temsilcileri say mak mümkündür. «Öndörtler Grubu» adını alan grup, halk oyunda özel bir yer tutmuş tur. Sürgün süresi bu yıl Kasım ayında bitiyor. Bunlardan bazıları şimdiden yurtları na dönmüş bulunuyorlar.

Öndörtlerle görüşen MİLLİYET gazete si yazı işleri müdürü Abdî İpekçi, bu es ki komite üyelerinin faşist ya da sosyalist olarak ele alınıp alınmayacakları sorusunu ortaya atmıştı. Kendisinin vardığı sonuç, bu soruya kat'î bir cevap vermenin imkânsız lığı şeklinde idi. Öndörtler ve onların temsil ettikleri akım, Türkiye'nin ekonomik gelişmesine ve ülkenin esastan modernizasyonuna elverişli şartların yaratılmasına to min edecek temel reformların ön plânda gerçekleştirilmesi isteğine bağlıdır. Bunlar, Menderes rejimini devirmekle yetinmeyip, ülkeyi gerçek bir ihtilale götürmek istiyor

lardı. Bu ihtilalin gerçekleştirilmesi konusunda ise hiçbir hazırlıkları yoktu. Ne açık bir ideolojileri, ne de detaylı programları vardı. Neo—Kemalist subaylara karşı sempatisi olan Abdî İpekçi 1961 yılı sonunda işte bu satırları yazmıştı.

Öndörtlerin örgütlenmiş bir grup teşkil etmedikleri ve tanınmış bir şefe sahip olmadıkları hususu, 1962 yılı Temmuz ayın da Brüksel'de yaptıkları toplantı ile de ortaya konmuş oluyordu. Bu toplantı sonunda, «öndörtler doktrini» nin gelecekte her biri tarafından bağunsuz bir şekilde yayıl masına karar verildi. Bu doktrinin mahi yeti nedir?

Öndörtler bildirilerinde çok ihtiyatlı davranışlardır. İzleyicilerin çoğu, Brüksel'deki davranışları ile, gerçekte, öndörtlerin aralarında varolan anlaşmazlıkları giz lediklerine inanmaktadır. Hiç yanlışlığa düşmeden, belli başlı iki akım içinde bir bölünmenin varlığı söylenebilir.

Birisi, Batı Avrupadaki gibi, bir çeşit sol sosyalizmi —socialisme de Gauche— görüşünü taşıyor. Bu gruba herşeyden önce, sürgün yıllarını batı Avrupa ülkelerinde geçiren ve demokratik sosyalizmin (örneğin Skandinavya) etkisinde kalan öndörtler grubu üyeleri teşkil ediyor.

Diğer eğilim daha çok, bazen ilâmi bir kalıp taşıyan bir—Türk nasyonal sosyalizmi şeklinde gelişiyor. Burada, bazı Asya ülkelerinde yapılan izlenimlerin etkilerini mümkün saymak gerekir. Nehru Hindista nın, İsrail kibbutz'ının kuvvetli etkileri söylenebilir. Orijini Arap olan fikirler Türkiye'de sevilmemekle beraber, Nasır'ın «Arap Sosyalizmi» nin etkileri az da olsa in kâr edilemez.

Öndörtler örneği vesilesi ile tetkik ettiğimiz eğilimler, bugün ordunun aktivist çekirdeğini teşkil eden güçlerin yeter ölçü de sadık bir görüşünü verebilecektir. Genç subaylar tarafından temsil edilen akımları aprıklıkla itham ederek küçümsemek belki kolaylık olacaktır. Fakat aslında, Türkiye Cumhuriyeti ordusu ülkeye ve Anadolu halkına daima bağlı kalmış bir mües se dir. Bu ordu, halkın şahlanışı demek olan kurtuluş savaşının ateşleri içinde doğmuş tur. Bazı çok yaşlı subaylar bir yana bira kılarsa, eski Osmanlı ordusu kadrosundan hiç bir eser kalmamıştır. Genç kuşak bu bayırların çoğu iyi hayat şartlarına sahip olmayan köylü çocuklarıdır.

Politikacı ve aydınlardan bir çoğunun küçümsedikleri «primitive» Anadoluyu, acı şartlar altında elde ettikleri kendi tecrü beleri ile onlardan çok daha iyi tanımak ta, Türk köyünün ne olduğunu bilmektedir ler.

Bu yüzden ki, haklı bir deyimle, or duya «Milletin sosyal suuru» denilmekte dir. O halde niçin, M.B.K. nin reform plân ı, özellikle köylülerin sert tepkisi ile karşılaşmış ve gene ne için yayılmak iste men bir «Anti—militarizm» geniş halk taba kalarında geliştirilmiştir. Çeşitli suikleri olan bu olay, Kemalist Cumhuriyetin bile yüzey den silebildiği köklü şekilde yerleşmiş bir geleneğin kudretine delil teşkil eder. Öyle bir gelenek ki, saf Türkçülük ve İslâmîğin korunması adı altında, her türlü yenilik ha reketterine karşı gelmektedir. Bu konuya ye niden dönmek fırsatını bulacağız.

Türk Sosyalizmi Üzerine Denemeler

Hilmi Özgen'in yeni eseri

Yakında çıkıyor

İstanbul'da Bozkurt Yayınevinden arayınız

YÖN — 10

200 Yıldır neden bocalıyoruz?

1. YÜZEYDEKİ DALGALANMALAR

Türkiye'nin bugün karşılaştığı meseleler, Birinci Cihan Savaşından sonra kesin olarak gerçekleştirilmeyi göze aldığı bir toplum ve uygarlık devriminin, tamamlanmamış olması yüzünden, İkinci Cihan Savaşında ve ondan sonra ortaya çıkmış olan ve bu devrimin yürütülmesine karşı çevrilmiş bulunan hareketlerin yarattığı sonuçlardır. Şu halde, bugünkü meselelerin doğru bir teşhisini yapmak, olumlu çareleri bulabilmek için bu devrimin gerçek niteliğini ve onu durduran kuvvetlerin neler olduğunu anlamak gerektir.

Bu devrimin niteliğinin anlaşılması için bu devrimi daha öncelerden hazırlayan tarihi akışın gözden geçirilmesini faydalı buluyoruz, konuya tarihsel bir açıdan girişmekle gidişin ne olduğunu, bu gidişi köstekliyen engellerin neler olduğunu, bu engelleri kaldırmak yolunda geçmişte yapılan çabaların neler olduğunu bunların nasıl devir devir az çok farklarla tekrarlanıp durduğunu göreceğiz. Böyle az çok farklarla tekrarlanmaları varsa, demek ki Türk Devriminin gelişmesini köstekliyen ve hattâ garip bir çelişme eseri olarak bu gelişme uğruna yapılan şeyleri ulusal varlık için zararlı bir hâle sokan bir takım belirli etkenler vardır.

Bunun için bu yazıların amacı, Türk evriminin ve zaman zaman yapılan devrimlerin tarihini yazmak değil, bu gelişimin una meselesini yakalamak, bunun çözümlenmesi için yapılan teşebbüsleri yıpratıcı veya tesirsiz, hattâ bazan zararlı bir hâle sokan şartları tesbit etmektir. Bu yolda verilecek genel hükümler ayrıntılara ait olaylarla desteklenen incelemelerimize dayanmaktadır.

N.B.

Yanlış teşhisler

Türkler, Osmanlı imparatorluğunu dediğimiz siyasi egemenliğin kuvvetini on sekizinci yüzyılın başına kadar devam ettirmişler, fakat bu yüzyılın başında bu kuvvet ilk önemli dış engellerle karşılaşmaya başlamıştı. Onsekizinci yüzyılın başında imparatorluğun yalnız eski kudretini kaybetmekle kalmadığı, aynı zamanda gerilemeye başladığını o zamanın devlet adamları bile anlamışlardı.

Onyedinci yüzyılda Osmanlı devlet sisteminin dünyanın geçirmekte olduğu büyük değişimin tesiri altında bozulmaya, aşındıkideki farklı şekillere girmeye başladığı görülmüş bulunuyordu. En önemli değişiklik bu sistemin can damarı olan toprağın idare ediliş usullerinde olmuş, bunlarla ilgili mali, idari, sını ve hattâ ilmi örgütler başka başka, şekillere girmeye başlamıştı. O zaman bu değişiklikleri kaydeden yazarların hepsi aynı şeyler üzerinde duruyorlar: toprak rejimi ve ona dayanan devlet maliyesi, ordu hükümet ve idare, bilimi müesseseleri. Dikkate değen nokta hiç birinin bu değişimin veya onların değişimiyle bozulmanın nedenlerini araştıramamalarıdır. Bunları arama yoluna dönmüş olsalardı, bunların da ha derininde birtakım değişen şartlar olduğunu, gördükleri bozuluşun bu şartların sonucu olduğunu görecektlerdi.

Onların bu yola gitmeyişlerinin nedemini anlamak bizim için, yani toplumsal

hayatta değişimin normal bir tarih olayı olduğunu kabul eden kimseler için biraz güçtür. Bunların aslından ayrılmadan nedenlerini aramamaları o zamanki düşüncünün hayati duran, değişmeyen, değişmemesi gereken bir düzen saymalarından ileri geliyordu. Ortaçağ düşüncünün temeli budur. Ona göre, var olan düzen (nizam-ı âlem) tanrının takdiri ettiği bir düzendir; ideal olan odur. Gene bu düşüncünün sonucu olarak bu yazarlar Türk - İslam topluluğunun, devletin yüz yüze geldiği Avrupa dünyasındaki şartlar da olagelmekte olan değişikliklerin etkisi altında olduğunu görememişlerdir.

Bu düşüncülerin gözlemlerine dayanarak o zaman ileri sürülen tedbirler ya ni bir dünyanın doğuşunun zorladığı fikirlerin eseri olmaktan ziyade sadece geleneksel sistemin bozulduğunu görmekten ileri gelen fikirlerin eseri olduğu için, bu tedbirler hep işleri eski ilk şekillerine çevirmek düşüncesi eirafında birleşiyordu. Onyedinci yüzyılda bozuluşun sebeplerini ve çarelerini araştıran yazarlar hep bu noktada birleşirler.

Fakat bu görüşe dayanarak onyedinci yüzyılda yapılan teşebbüslerin hiçbirisi başarılı olamadı. Sistemin temelleri olan müesseselerin eski hâline gelmediği görüldü. Bu görüşe uyan Murat IV ün kanlı terör rejimi bile para etmedi. Eski sistemi geri getirmek şöyle dursun, ona zıt gelişmeler durmadan devam etti. Bunların en önemlisi Osmanlı toprak rejimi yerine derebeyleşmeye doğru bir akımın başlaması, o zaman reaya denen köylü

nün feodal bir rejim altına girmeye başlaması, tarımsal üretimin düşmesi, şehirlerde sanayinin daralması ile zanaat erbabı ve köylüden müteşekkıl halk çoğunluğunun yoksulluğa düşmesi, devlet maliyesinin çökmesi, devlet idaresinin bozulması, Türk ekonomisinin dış ticaret müvazenesizliğinden ötürü şiddetli bir enflasyona düşmesi, ekonominin hemen her sektöründe sermaye birikiminin belirli bir hızla artmaması, tersine bu ekonominin genel dengesinin daima aleyhte, aşağıya doğru kendini tüketme yoluna dönmüş olması idi.

Bu genel gidiş kendini isyanlarla, ihtilallerle, eşkıyalıklarla, kötü mali tedbirlerle, zararlı ticaret ve para siyasetleriyle gösteriyor ve bunların hepsi Türkiye'nin ekonomik anlamda gerileyen bir memleket hâline gelmesiyle sonuçlanıyordu.

Eskiye dönüşün

imkânsızlığı

Bu gidiş hemen durduracak tesiri tedbirlerin alınması bazı iç şartlarda reformlar yapmak, Türkiye ile Avrupa arasındaki ticari ve siyasi münasebetlere yeni bir yön vermek, imparatorluğun dayandığı din ve gaza zihniyeti yerine merkantilizm ekonomik zihniyete uymak lâzımdı. Burada inceleyemeyeceğimiz ne denlerle bunların yapılması mümkün olmadı. Biraz önce dediğimiz gibi, reform fikri ancak zorla geriye döndürmek anlamına geliyordu. Batı ile münasebetler hâlâ fetih ve savaş münasebeti şeklinde görülmüyordu. Üçüncünün mümkün olma yısında da hâlâ bugün bile elde edemediğimiz bir özelliğin onların zamanında da bulunmadığını hatırlamak yeterli, kafalarımızda ekonomik zihniyetin yokluğudur. Ortaçağ Hristiyan Avrupa'sında olduğu gibi İslam ve Osmanlı ortasında olduğu gibi İslam ve Osmanlı ortasında da ekonomik zihniyet «merdut» birşeydi. Kafalara hâkim olan din ve gaza idi. Devlet idaresine hâkim olanlar din adamları ile gaza adamları idi; yani ekonomik sınıflar (köylü, işçi, tüccar, esnaf) değildi. Ortaçağ düşüncesinde

böyle bir görüş yoktur. Devlet idare edenlerin böyle sınıflardan gelme kimseler olmaması ideal olan bir şeydi. Hem Hristiyanlık hem İslamîk dünyasında devletin başında Tanrının gölgesi veya vekili bulunur; sınıflarından iğdiş edilmiş sivililerle askerler ve din adamları tarafından «esnaf» yani o zamanki anlayışla toplumsal sınıflar (reaya, zanaat ve ticaret erbabı) idare edilirdi. Bu sınıflar bir takım mertebelenmiş takabalardı. Her birinin yeri dünya düzeninde belli ve değişmezdi. Değişme daima bozulma anlamı idi. Batı Avrupada meydana gelen devrimlerle toplumsal sınıflar belirlenince, kuvvetlenince, hürriyet kazanınca devleti yeni ekonomik yönere doğru yöneten idareler kurulmaya başlandı. O zaman böyle bir zihniyetle devlet idare etmek, bugünkü komünistlerin usulleri kadar korkunç ve aykırı sayılırdı. Ama bu zihniyet ve onun yarattığı olan idareler Avrupada kısa zamanda birçok yerlerde yerleşti. O kadar çabuk yerleşti ki, Batı'da merkantilizm devletlerin devri olan onyedinci yüzyılda Türklerle ill. dela olarak yakından temasa gelen Batı Avrupalılar (bilhassa Fransızlar ve İngilizler) şarklı kafasının başka türlü işlediğini hükmediyorlar; bizdeki de Batılıların ticaret hürsının altında yatan merkantilizm ekonomisi siyasetini bilmedikleri için onu «kafir» kafasının işi sanırlardı.

Eski devre dönmek artık imkânı olmadığı, aksine memleketin hem ekonomik hem siyaset bakımından çökme veya dağılma haline geçtiği anlaşıldığı sıralarda yani on sekizinci yüzyılın başında yeni bir fikir zar zor, belli-belirsiz doğmaya başladı: Avrupa dünyasında yeni bir uygarlığın doğmakta olduğu söylenecek; buna uymak gerektiği, yapılacak ıslahatın yani reformların buna uyması zorunluğu kabul ediliyordu.

Böyle bir fikir belli-belirsiz doğmuş olmakla beraber, kabul edilmesi ve hayata uygulanması kolay olmadı. O zaman adamlarının bunu kavramada ve uygulamada gösterdikleri sallanmaları, uygu-

Murat IV.

Terörle tarih durdurulamaz

Selim III.

Mahmut II.

Değişmek lâzım, ama nasıl...

...maya kalkınca da işledikleri hataları bugün mazur görmemek elden gelmiyor. Her iki yüzyıldan fazla zaman geçtiği halde bugün bile devlet adamları hâlâ bu fikrin yani modern toplum ve ekonomi düzenine geçişin tarihsel bir zorunluluk olduğunun bütün ayrıntılarını ve sonuçlarını açıkça kavramış değillerdir. Bu fikrin hiç değilse iç yapıda gerektirdiği başlıca reformların yani o zamanki düşünce islahatın ne olduğu, bunlara nereden başlanacağı içinde bir karara varmak için tam yüz yıl geçti. Çünkü modern

daha batıya doğru denizasırlı bir kıta'ya yani Amerika kıtasına, diğer taraftan da Avrupalıların doğusuna ve Türkiye'nin tepeyanında bulunan Rusyaya yayılmağa başlamıştı. Batı uygarlığının bir yandan Amerikaya, öte yandan Doğu Avrupaya ve Rusyaya doğru genişlemesi Osmanlı İmparatorluğunun çöküşünü zaruri bir hâle getirecekti; çünkü bu imparatorluk hâlâ ortaçağ uygarlığı içinde ve yeni uygarlığın burnunun dibinde bulunuyordu. Lâle devrinin sulh siyaseti imparatorluk zihniyetinde bir değişme olduğunun

Japonyadan önce başladık, ama...

Bir siyasî toplumda değişme, o toplumun ekonomik hayatında önemli yer alan sınıfların ve genel olarak halkın işlerinin istemesi, itmesi ve yürütmesi hâline gelmedikçe o değişme toplumu da bu işiye değil belki daha kötüye götürür. Değişmeyi zoraki, ısratlı ve sathi bir şekle sokar. Türk tarihinde modern reform fikrinin doğuşu zamanından itibaren Türkiye'de durum böyle olmuştur. Bugünkü gelişmemiz memleketlerin gelişme tipi de bu tiptendir. Bu durum, gelişme ve kalkınma meselelerini daha da nazik bir iş haline sokar.

Türkiye'nin kalkınma davasının çözümlenmesinin, gelişmesi başta tipten olmaus olan bugünkü ilerlemiş Batı memleketlerinin ölçü ve usullerini kopya etmekle mümkün olamayışının sebebi de budur.

Türkiye'de yeni bir ekonomik güdü mün temsileci olan yeni bir toplumsal sınıf doğmadığını düşünürsek, yukarıda sözünü ettiğimiz devrimsel ekonomik değişme olduğu fikrini az-çok kavramış olanların neden başvurdukları tedbirlerde yanlışlıklarını anlamak kolaylaşır.

Yeni ekonomik zihniyeti doğru olarak kavramalarına tarihçe imkân olmayan devlet adamlarının düştüğü başlıca hatâ toplumun ekonomik mekanizmalarını yeni yola sokmadan bazı tedbirlerin hükümet emirleri ile gerçekleştirecek şeyler olduğunu sanmaları idi. Yeni uygarlığa uyacak islahatı toplum yapısı değişmeden güdülebilecek bir idare ve tedbir işi sayıyorlardı. On yedinci yüzyılda Osmanlı toprak rejimi tamamiyle çökmüş, tarım sal üretim düşmüş, dış ticaret tamamiyle Batı deniz ticaret şirketlerinin tekeli altına girmiş, ticaret muvazenesinin aleyhe dönüşü yüzünden memleket artık kesin olarak ham madde sağlama alanı hâline gelmiş, bu yüzden zaten onaltıncı yüzyıl sonu dünya fiyat devriminden ve yarattığı mali buhrandan sonra sarılsın olan Türk malıyesi altın ve gümüş varlığını oluk gibi dışarıya akıtmağa başlamış, bütün bunların tesiri ile devlet, esnaf ve köylü ekonomik anlamda büyük darbe almış, bu yüzden bir haldedir. Öyle iken ekonomik reform üzerine şümulü hiç bir fikir doğmamıştır. Tarih kaynaklarında sadece akla gelen bazı tedbirlerden başka bir şey rastlanmaz. Mustafa III zamanında olduğu gibi bazı sıkı tedbirlerle malıyenin düzeltilişi oluyordu, ama gene a zaman olduğu gibi Rusyaya girilen uzun bir harp her şeyi silip süpürür, men

ket ve hazine eskisinden harap hâle gelirdi. Selim III zamanında ilk defa olarak görülen «şahsi teşebbüs» yolu ile ekonomik kalkınma tedbirleri de başka sebeplerle iflâs etti. Mahmut II zamanında yapılan reformlardan sonra ancak 1840 yıllarında devlet eli ile bir ekonomik kalkınma siyaseti düşünüldü. Gerek tarım, gerek endüstri alanında devlet eli ile teşebbüslere geçildi. Fakat, ileride düşünceğümüz nedenler yüzünden, her iki alandaki teşebbüsler de Türk toplumunda ve ekonomisinde temelli bir değişim yapmadan iflâs etti. Bu iflâs Türk ekonomisine çok pahalıya mal oldu. Özel ve kamu teşebbüsleri ile modern ekonomiye katılma çabalarının birinci «round» a zaman kaybedildi.

Demek ki eski müesseseleri islah etme, Batı'da başlayan yeni ekonomik ve teknolojik devrimi benimseme ve taklit etme hareketi şimdi sözü getireceğimiz bir takım köstekleyici etkenlerin tesirinde kurtulamıyordu. Bu köstekleyici engeller olmasaydı daha başlangıçtan bir çok Batı dışı uluslardan önce bu hareketi başlatmış olan Türkiye'de başarılı doğru adımlar atılabilirdi. Yani başarısızlıklar, bunları gören o zamanki Batılıların sağlığı gibi Türkün doğasal ekonomik kabiliyetsizliğinden değildi. Türkiye'den çok sonra aynı yola düşen meselâ Japonya gibi Asya'da bir ulus modern ekonomiye benimseyip uygulamanın mümkün olduğunu göstermiştir.

Başarısızlıkların üç nedeni

Türkiye'de güdülmek istenen gelişmeyi gelmeyecek başlıca üç olay boyunca için içine karıştı ve yukarıda söylediğimiz başarısızlıkları sonuçlandırdı. Bu üç olay bugüne kadar peşimizi bırakmamıştır; zamanımızda da gene onlarla karşılaşacağız; ve bizi asıl ilgilendiren de budur. Onun için bunların neler olduğu üzerine biraz eğilmemiz gerekir.

Bunların birincisi, memleket içinde gerici kuvvetlerin değişmeye karşı savaşıdır. Bu gerici kuvvetler çok kere ilerici kuvvetlerden üstün gelmiştir. İleride tartışacağımız nedenlerle, ilerici kuvvetler köksüz, gerici kuvvetler ise toplumun dibine kadar kök salmış durumdadır. Bu kökler, ileride göreceğimiz gibi, hâlâ tamamiyle sökülmemiştir; bazıları hâlâ yerinde duruyor. İkincisi, Batı'dan alınan fikirlerle kendini islah etme işine giriştiği zamanlar Türkiye'nin kendini Batı dünyasında olup giden çekimlerin içinde bulması, bunlardan kaçınmağa onlara bulaştığı için Batı devletlerinin politik ve ekonomik peyki haline gelmesi ve hiçbir programı sürekli olarak uygulamamasıdır. Üçüncüsü, reform teşebbüslerine bu çekimlerin Türkiye'ye yönelmiş olduğu zamanlarda hazırlıksız olarak kalkışılması yüzünden dış baskıların karışması ile yapılan işlerin halk kütlesinin durumunu iyileştireceğine kötüleştirmesidir. Bu yüzden de halk kütlesi arasında devrim veya reform teşebbüslerine karşı güvensizlik hattâ nefret yaratılmıştır. Bu durum, birçok hallerde irtica hareketlerine, hattâ geri-tepici ayaklanmalara yol açmış; bu da gericilerin köklerini biraz daha derinlere salmalarına yaramıştır. Yani Türk evrimi kuşaktan kuşağa kangallaşan bir «fasit daire» içine girmiştir.

Daha başka bir deyimle, (a) Osmanlı İmparatorluğunun iç yapısından, (b) modernleşme hareketine girişildiği zamanların dünya politikasındaki şartlarından, (c) islahat veya reform işini yürüteceklerin yetersizliklerinden ileri gelen üç olay yani gericilik, emperyalizm ve ekonomik yoksulluğa Türk toplumsal değişimini ve evrimini daima baltalamış, onun ileriye doğru gelişme olmak yerine bir çökme ve devamlı gerileme olmasına sebep olmuştur. İleriye doğru değişmeyi engelleyen, bu yolda yapılmış çabaları faydasız olmak yerine tesirsiz ve hattâ bazen zararlı şekle sokan bu etkenleri, bugünün reform meselelerini daha iyi kavramak için, tarih açısından biraz daha yakından tanımağa çalışacağız. Çünkü bu engellerin üçü de hâlâ ortadan kalkmamıştır.

Gelecek yaz
Gericilik ve Batılı
efendilerimiz...

Hazırlıksız olarak ve dış baskıların altında girişilen reform hareketleri, halk kütlelerinin durumunu iyileştireceğine kötüleştirmiştir. Bu yüzden de halk kütleleri arasında devrim veya reform teşebbüslerine karşı güvensizlik, hatta nefret uyanmıştır. Bu durum bir çok hallerde irtica hareketlerine, hatta geri tepici ayaklanmalara yol açmış, bu da gericilerin köklerini biraz daha derinlere salmalarına yaramıştır. Yani Türk evrimi, kuşaktan kuşağa kangallaşan bir fasit daire içine airmıştır

uygarlık yönünde değişme zorunluğu fikri doğduğu halde, onsekizinci yüzyılda da hâlâ eski müesseselere dönme fikri kafalarda yaşıyordu. Ancak ondokuzuncu yüzyılın ilk çeyreği geçtikten sonradır ki, devrimsel hareketlerle bazı eski müesseseler bırakılıp yeni müesseseler konması meclûl başladı. Yukarıda sözünü ettiğimiz imparatorluk zihniyetinden dolayı devlet adamları daha ziyade harplerdeki yenilgileri önleme işine gözlerini çevirmişlerdi.

Yeniliğin anlaşılmasında...

Fakat Türkiye'nin asıl meselesi harplerde yenilmek meselesi değildi. Askeri veya siyasî yenilgi gibi şeyler nedenler oluştuktan çok bir takım nedenlerin sonucudur. Avrupada yeni bir uygarlık doğuyordu. Bu uygarlık yeni ekonomik ve teknolojik temellere dayanıyordu. Batı Avrupa ortaçağ uygarlığından bir yenisine geçiyordu. Türkiye'de bunun sezilmeye başlandığı Lâle Devrinde bu uygarlık Batı Avrupa çevresini aşmağa, bir taraftan

belgesi olmakla beraber kısa sürdü. Yeni uygarlığın baskısına karşı askerî savunma düşüncesi üstün geldi ve hep askerîlik müessesesinde islahat yapmak üzerinde duruldu. Bununla beraber, zaman zaman bazı devlet adamlarının asıl davayı sezmış olduğunu gösteren belgeler var. Bu adamların askerî islahat yapmak yanında daha önemli olan başka bir işin ele alınması gerektiğini kavradığını görürüz. Selim III zamanında, hattâ ondan daha önce, Türkiye'nin çöküşünün asıl nedeni nin ekonomik olduğu anlaşılmıştı. Ama buna karşı tutulacak ekonomik siyasetin yürütülmesini köstekleyen veya yürütüldüğü takdirde onu yanlış ve zararlı yönlerle çeviren etkenler vardı. Bunların on yedinci yüzyıla mahsus olanlarını zikretmiştik. Onsekizinci yüzyılda bunlar hem kuvvetlendi hem yeni şekiller almağa başladılar. Geriye dönme, ekonomik dış siyaset yerine harplere girişme, reformları temel müesseselerde uygulamaya yapma yerine tepeden inme devlet tedbirleri şeklinde inlama bu yüzyılda daha da keskinleşti.

GÜNEY KORE

Askerler,
parti
kuruyor

İhtilâlcı generalin ardında duran Güney Kore'nin kudretli albayı Kim Chong Pil, başında bulunduğu Milli Emniyet Teşkilâtından ayrıldı. Şimdi bir siyasi parti kuracak ve seçimlere katılacak.

Türkiyedeki ihtilâl gelişmeleri ile birçok benzerlikler gösteren, zaman zaman önde zaman zaman da geride kalan Güney Kore ihtilâli hareketi şimdi askeri idareden sivil idareye geçerken Türkiyedeki ihtilâlcilerin tutumlarına benzemeyen bir taktikle hareket ediyorlar.

Syngman Rhee'nin iktidardan uzaklaştırılmasının, bir kısmı politikacıların idam edilmesinin, bir kısmının siyasi hayata girmelerinin önlenmesinin, muhalefetteki partinin iktidarı almasının Güney Kore'nin bozuk bünyesi içerisinde «hiçbir şeyi değiştirmedikçe» görerek yeni bir darbe ile iktidara bir kere daha el koyan ve bünye bozukluklarını yok etmek ve gereken reformları gerçekleştirmek için «bir süre» iktidarda kalacaklarını ilân eden askerler şimdi vadettikleri serbest seçimlerle, iktidarı sivilere devretmeğe hazırlanıyorlar.

Geçen yılın sonunda askeri junta, siyasi faaliyeti yasaklayan kanunu yürürlükten kaldırdı. Yeni bir kanun ile siyasi partilerin faaliyeti partilerini teşkil etti. Bir an önce eski bozuklukların tekrarı önlenmesi için, temel prensipler kondu, diğer yandan da küçük partilerin parlamento içerisinde hükümet teşkilini güçleştirici rol oynamalarını önlemek maksadıyla 120 seçim bölgesinden 40'ında tam teşkilatlı olmayan siyasi partilerin seçime katılmaları yasaklandı. Siyasi hayata 5 yıl müddetle girmeleri yasaklanmış 3.033 politikacıdan 171'i affedildi. O günden bu yana eski cumhurbaşkanlarından Yun Posun eski fakat gerçelerini muhafaza edebilmiş politikacılar ile birlikte «ana muhalefet partisi» teşkil için faaliyete geçtiler. Yun Posun, askeri Junta 1961 Mayıs'ında iktidarı yeni bir darbe ile ele aldığı zaman Cumhurbaşkanı idi. Geçen sene mart ayında kendisi, politikacılar karşı alınmış sert tedbirleri tasvip etmediğinden istifa ederek bir köşeye çekilmişti.

Geçen ay içerisinde halkın büyük çoğunluğunun tam tasvibiye mazhar olan yeni Güney Kore Anayasasında parlamento büstü denetilecek bir istişari organ durumunda kalıyor. Yetkilerin çoğu halk oyu ile doğrudan seçilen başkana verilmiş. Seçimlerde bu mevkiin âdeti rekipsiz aday general Park, junta başkanı. Park da yakında siyasi parti kurmak için görevinden istifa eden albay Kim Chong Pil gibi askerlikten ayrılacak. Onun kurduğu siyasi partinin başkanlığına getirilecek.

İktidarı ele aldığı gün bin politikacıyı hapse koyan junta, o günden bugüne memleketin ticaretinin yüzde 70'ine hakim olan karaborsayı, kaçakçılığı yok etmiş, ihracat rekor bir seviyeye ulaşmış, son yıl içerisinde yüzde 35 artmış. 55 milyon dolarlık gelir sağlamış, bütçe tasarruf bonolarını aksatmayan bir düzen içerisinde tatbik edip büyük gelirler sağlayan yatırımlar yapmışlar, 2,5 milyar dolarlık 5 yıllık kalkınma planı hazırlanmış, Güney Koredeki Amerikan askerlerinin tatillerini Japonya'da geçirip paralarını orada harcamalarını önlemek için özel eğlence si tesisi yaptırılmış, işsizlik yüksek, iş sahası dar olduğundan fuhsu son derece sert tedbir ve cezalarla kayıtlı olan düzen yumuşatılmış, bunların yanında ülkenin kalkınmasını sınırlayan ve tayfatsız edediler yılbaşı eğlenceleri, tebrik

A.P. AJANSI BİLDİRİYOR:

Hür Afrika'da bütün ümitler Sosyalizme bağlanmıştır

Bağımsız Afrika'nın büyük kar'da Senagalli bir bütün sözcü dini sosyalizmdir. Bura sili su tarifi yapıtı: «Senagalli bir da hemen herkes, su toplumsalcılık duygusu vardır, Afrika sosyalizmi budur.»

Dokü'da özel bir Amerikan petrol kumpanyasında çalışan bir Gineeli ise «Afrika sosyalizmi, bütün halkların ve ırkların kardeşliği demektir. Bunun sanayileri millileştirmekle ilgili yoktur.» dedi.

Ne şekilde tarif edilirse edilsin, Afrika ülkelerinin çoğunda sosyalizm, esas olarak şu modele uyuyor: Tarım topraklarının çoğunu elinde tutan hükümetler, millileştirmek için pek az geye sahiptirler. Fakat sanayileşme yolunda devlet müdahalesini ve kılavuzluğunu zaruri saymaktadırlar. Aynı zamanda, yabancı sermaye desteği olmadıkça, sanayileşme haricetini başarıya götürebileceklerini bilmemektedirler.

Bir dünya görüşü olarak sosyalizmi hayati sosyal Afrikalılar, komünizme sempati duymazlar. Afrikalılar komünizmi, soğuk harpte, taraflardan birine sığınmaya bağlı yabancı bir ideoloji şeklinde görürler. Son yıllarda Sovyetlerin Gineye yaptıkları yardımların yetersizliği de komünizmin cazibesini azaltmıştır...

Özü kalır

Bağımsız Afrikada Batı'da mokrasiinin siyasi kurumları, her gün gözden düşmektedir. Kıta, tekparti devletleri, patlaşırlan liderler ve hapisteki politikacılar ile doludur. Demokrasinin dış geçilleri gittiği halde, Afrikalı liderler, demokrasinin özünü kaldırmış

Toplumsalcılık

duygusu

Afrika sosyalizmi nedir Da

karlıları iptal edilmiş...

İşte Güney Kore'deki ihtilâlciler iktidarı ele aldıklarından iki sene sonra «çürümüş» politikacıların tehditlerini ve tehlikelerini önleyecek tedbirleri almış olduklarına inanarak, bu ortam içerisinde de yeni aşimlere gidiyorlar. Bu kadarı, Koreye yeni bir yön veremeye yetecek mi? Sanmıyoruz. Zira, alınan tedbirler, satışta kalıyor ve tepeden inme bir hüviyet taşıyor. Kütlelerin az çok uyandığı Yirminci Yüzyılda ise, tepeden inme tedbirlerle, köklü değişiklikler yapmak mümkün değil.

MEKSİKA

Çiftçiler, Amerikalılara ait toprakları ele geçirmek için teşkilatlanıyorlar...

İkinci Dünya Savaşından önce başlayan ve bir türlü gerçek hedefine ulaşamayan toprak dağıtımındaki aksaklıkları protesto etmek ve bu yolda mücadele etmek için Meksika'da yeni bir çiftçi teşekkülü kuruldu.

Meksika'nın eski başkanlarından general Lazaro Cardenas «Birleşik Amerika'ya ve Meksika'nın

söylüyorlar. Bu, kimseler, siyasi muhalefeti mevcut bulmamayı söyletmiş ediyorlar:

1 — Tek parti devletlerinde dahi, partiler belli bir görüşü paylaşıyor. Bir grup tarafından idare edilen monolitik teşekküller değillerdir. Aksine, bunlar koalisyen partileridir. Bağımsızlıktan önce birbirleriyle mücadele eden gruplar, tek bir partide toplanıyor.

2 — Afrika ülkeleri, memleket için çalışmak yerine, teakitle vakit geçirecek çok sayıda bilgili insana sahip değildir.

3 — Köhilelerden bir millet yapabilmek için, tek bir milli parti lüzumludur. Birlik olma ymca partiler, memleketi bölerek, köhile ve bölge partileri haline gelme temayülündedirler.

4 — Memleketi sömürgeci ten çıkarıp, bağımsızlığa kavuşturan parti o kadar büyük bir cüzibeye sahiptir ki, onun karşın da hiç bir parti barınamaz. O partiyi muhalefet etmeyi, Afrikalıların çoğu, vatanperverane bir davranış saymazlar.

5 — Tek parti demokrasiyi kaldırmaz. Halk parti içinde demokrasiyi sahiptir. Parti liderleri, halka danışmadan iş yapmazlar. Bu, köhile Afrikasından miras kalan bir gelenektir.

Kabahat sömürgecilikte

Afrikanın hiç bir yerinde, Küba, Haiti ve Dominik Cumhuriyeti gibi bir polis devletine rastlanmaz. Bununla beraber, gerçek köhile, gerek muhteva hükumdan, demokrasi Afrikada kuvvetli değildir. Sömürgecilik de bu durumun suçlusudur.

Zora sömürge sistemi, hiç bir zaman demokratik olamamış. Nihai kudret ve sorumluluk, daima sömürgeci devletin elinde kalmış. Bu yüzden, Afrika bugün, Batı'da mokrasiinin yerebileceği, geleceklere ve partilere sahip değildir. Eğer demokrasi gelecekte, bu, Afrikaya has özel bir demokrasi olacaktır. Ve bu demokrasinin geliş, Afrika liderlerinin kalkınma savaşını kazanacakları güne kadar geri kalabilir.

pacaklarını gümrükler. Harekete geçip toprakları çiftçileri yabancılara alt araziden çıkarmak için, merkeze emir bekliyorlar.

Meksika'da sıkıntı içerisinde bulunan köhilelerden biri, İktisaden geri kalmışlığın rehatsızlığı içerisinde, gericiyle ilericiyle çekişiyor. Cezayir Kurtuluş hareketini düzenleyen Milli Kurtuluş Cephesi benzeri bir teşkilât — Milli Kurtuluş Hareketi — siyasi faaliyet gös-

Peru'yu yöneten cuntanın başları Geç kalan reform meadleri

teriyor. Eski başkan general Lazaro Cardenas'ın oğlu teşkilâtın liderleri arasında. 25 sene önce Meksika'nın kurtuluşunu, ilerlemesini, kalkınmasını, bir takım temel reformlarda bulmuş ve bunun için gevrekli ilk adımı atmış olmaları, şimdi o günden bu yana politika sahnesinde ilk plânı ılgal etmiş olan gericilere karşı mücadele ediyorlar.

PERU

Geç kalan
reform

Güney Amerikanın 11 milyonluk ülkesi Peru, yeni yıla toplumsal huzursuzluk içinde girdi. Huzursuzluk geçen yılın son ayında maden bölgesinde Oroya'daki bakır ve çinko madenlerinde ve tesislerindeki işçilerin zam isteğiyle başlamış, bu isteğin kabul edilmediği üzerine 15 bin işçi ayaklanarak kısa zamanda şehri ele geçirmişlerdi. Polis ve ordu, uzun süren çatışmalardan sonra duruma hakim olamamıştı. Fakat buna rağmen Peru'da huzursuzluk dinmemiş, maden işçilerinin ayaklanması Arequipa'daki bir genel grev, İca Üniversitesi öğrencilerinin grevi, Amazon bölgesindeki çetecilik... gibi olaylar birbirini izlemişti. Bütün bunlar, geçen Temmuz ayında kansız bir darbeyle Başkan Prado'yu devirerek iktidarı ele geçiren askeri cuntanın, Peru'nun giddetle özlemi ni çektiği toplumsal reformları yerine getirememesinin, iktisadi hayatın gün geçtikçe kötüleşmesinin sonucuydu.

Kısa zamanda bütün memleketi saran bu huzursuzluk havası askeri cuntayı, reform hareketlerine girişeceğine dört bölgede anayasa haklarının ortadan kaldırılması gibi şiddet tedbirleri almaya yöneltmişti. Fakat bu tedbirler, huzursuzluğu önlemek şöyle dursun bunun artmasına yol açtı. Nitekim yeni yılın ilk günlerinde Cuzco bölgesinde köylülerle polisler arasında çarpışmalar oldu, buliciler, doktorlar, çeker kamışı işçileri grevi birbirini izledi. Kuzey Peru'daki Chiclayo'daki çeker fabrikası işçileri ile polis arasında meydana gelen çarpışmalarda bazı kimselerin ölmesi durumu büsbütün ağırlaştırmıştı. Askeri cuntanın başkanı General Ricardo Perez, bu durum karşısında bütün Peru'da anayasa haklarının kaldırıldığını ilân etti ve âdet olacağı üzere toplumsal huzursuzluğu, «giriş unsurları» nın marifeti olduğunu ileri sürdü. Peru'da en kuvvetli muhalefet örgütü olan «Milli Kurtuluş Cephesi» nin men supları birer birer tevkif edildi. «Milli Kurtuluş Cephesi» nin baş kanlarından emekli General Cesar

Özel sektör kuzuları

Uludağ'da bir bakara partisi... Kimi sos yete güllü, kimi «enfiasyon sanayicisi»... Bakaraçılardan birinin önündeki fişle rin tatırı 550 bin lira (Yalnız beşyüzelli bin Türk Lirasıdır)...

Bakara bakaraın yasaklığını... Kimin cebinden bu beşyüzbinler, hiç düşündü nüz mü?

Bu bakaraçılarda bakara partisi değil de, bir siyasal parti kurduklarını düşünün!..

Gidinin vatan kurtaran aslanları!.. Gidinin özel sektör kuzuları!..

Bakara hürriyetinin bulunduğu ülkede fikir hürriyeti ne demek!..

Proffff!..

Ali Fuat Başgil'in yazılarını, Tedbirler Kanunu gereğince, inceleyip rapor verecek bilirkişi bulunamıyor!..

— O bizim hocamız, biz bakamayız!
— O bizim şeyimiz, biz inceleyemeyiz!
Eee, şimdi ne olacak?

Hiliç... İthal ederiz, olur biter. Bizim burunkişilerimizi de sanat ve bilim yazı larının incelenmesinde kullanırız, Hani, biz de burunkişiler çok ya...

Proffff, proffff, proffff!..

Kör ebe

Sosyalist Kültür Derneği —SKD— ku rucuları arasında CHP'li milletvekillerinin bulunuşu, bazı CHP'li milletvekillerini telâ şa düşürdü. Örneğin, Erzurum milletvekili Zeynel Gündoğdu, CHP Grupuna verdiği şnergede şöyle diyor:

«Hükümetin, gerekse partimizin ısrat ve fikriyatını etkârı umumiye karşısında şüphle alında bulundurmaya mâtuf bir gö rüşle kuralan böyle bir teşkilât...»

Ve ardından da şöyle diyor:
«Yerimizi ve yönümüzü bilmek istio rum!»

CHP Grubu cevabını hazırladıysun, meşhur nakliyecî ve Kasım Gülekçi, yönü nü bulamayan Gündoğdu'ya biz hemen ce vap verelim:

— Kör ebe, sesime gel!

Politika - Toto

Başbakan İnönü, Ankara Hukuk Fakül tesinde yaptığı «Çıkar Yolu» konuşmasında özetle şöyle diyordu:

— Biz solculukla değil, zorba solculuk la mücadele edeceğiz.

Tasvir gazetesi diyor ki:

— İnönü dedi ki, «Devlet zoru her şeyi halletmez».

Yeni İstanbul ceridesi diyor ki:

— Başbakan nihayet komünizm tehlike sini gördü!

Gökhan Evliyaoglu beğeniz diyor ki:
— Kalkınma Plânı solcu görüşle hazır lanmıştır! Kufataslarından şüpheli olanların seslerini iştiriyor...

Fezloğlu da diyor ki:
— Plânı Meclis onayladı. Öyleyse Mec

lisi mahkûm etmek lazım...

Ve gene Gökhan beğeniz diyor ki:

— Solculuğun hudutları böyle —yani, İnönü'nün çizdiği gibi— çizilirse, solculara fırsat verilmiş olunur

Ve kafaataslarında kırmızı düşü gören Gökhan beğeniz 13 tutturarak Politika — Toto'yu kazanıyor.

Dan, dan, daaan!..

New York Herald Tribune bizim için —Şehname ayarında— bir övgü yazmıştır. Aşağıda okuyacağımız satırları o övgüden aktarıyorum:

«Babilis konusu makale bugün Batı mem leketerinin hiç birinde en ufak bir olaya dahi sebebiyet vermez. (Galiba bizi Batılı sa yıyor!) hâgillerde bundan 100 yıl önce Char les Dickens'in sosyal adaletsizlikle savastığı, Karl Marx'ın British Museum'da eserlerini hazırladığı sırada dahi bu radikal makaleler kaleme alınabilirdi. Ancak Avrupadan en az (İhtimâs var, dikkat!) 100 yıl geri kalan Türkiyede 1948'de yayınlanan Komünist Manifestosunun bile henüz türkçe olarak okunmamış olduğunu hatırdan çıkarmamak gerekir. (...) Türkiye, Avrupanın 50 yıl önce (Galiba, hesap bilmiyor!) geçirdiği tecrübe yi geçirmektedir. Gazeteciler hapsedilmek tedir.»

Efendim, hani bizde gazeteciler, sanat çılar, yazarlar, çizerler, düşünürler tevkif edilmeğe başladı ya... Hani, bileklerine be kâret kemeri gibi demokrasi kelepçeleri vu ruluyor ya... New York Herald Tribune de mek istiyor ki... Yâni...

Su sırada yapılacak iş nedir, bilir misi niz? Memleketteki bütün davulları sefer ber etmek!..

— Bize demokrasi Batıdan... Dan, dan, dan, dan, daaan!..

— Biz vazgeçmeyiz Anayasadan... Dan, dan, dan, dan, daaan!..

— Adalet, uhuvvet, müsâvat... Bize kol dı babadan... Dan, dan, dan, dan, daaan!..

— Yaradan, hey yaradan! Dan, dan, dan...

— Sen haber ver paradan! Dan, dan, dan, daaan!..

— Akıl çıksın arıdan! Dan, dan, dan... Dini dini dan...

Cenderme

Çocuk altını kirletir, anasından papara yı yedi mi, «Ben yapmadım, ninem yaptı» der.

Su bizim «İlgililer» bîlâhî ömür kişiler! Koçero yakalanamaz,

— Efendim, jandarmanın ihmali...

Akşemsettinoğlu kaçır.

— Efendim, bütün suç jandarmada...

Fikir suçlarına kelepçe vurulur.

— Efendim, çok müteessirim... Bütün suç jandarmada, Vallahi ben söylemedim, kelepçeyi jandarma takmış.

Hani, su jandarmalık meslek olsa yü reğim yannıyacak Ama, hepsi de memleket çocuğu bu jandarmaların... Yarım hizmetleri ni bitirip, köylerine, kasabalarına dönecek

ler. Suç torbasına döndürülen bu çocuklar bu konuda ne düşünüyorlar, doğrusu me rak ediyorum?

Kuklacıbaşı

Kayseri Cezaevinde istirahat buyurmak ta olan Celâl Bayar, kesin direktif vermiş:

— Komünizm tehlikesinin önlenmesi lâ zım. Bu, bir! Af konusıyla siz uğraşmayın, başkaları uğraşın. Bu, iki!..

Bu direktif kime verilmiş?

A.P. Genel Başkanı Gümüşpala'ya!..

Sağlametler, Benkler, Aiküçler, Timu çinler anaları, bacılarıyla görüştürülmez ken, vatana ihanet suçundan mahkûm Celâl Bayar, günâsırı basın toplantısı yapıp, ird kıymı politikacılarla sohbetlerde bulunur, selâm alıp direktif sunar.

«Yoksa devir döndü, âhir zaman mı?» demiş şair...

Görün, bakın, işler kimin elinde!..

Millî Eğitim dalgamız

— Liseler dört yıla, marş marş!

— Liseler üç yıla, geriye dön, marş marş!

— İlkokullar sekiz yıla, marş marş!

— İlkokullar beş yıla, geriye dön, marş marş!

— Liseyi bitirenler yedek subaya, marş marş!

— Liseyi bitirenler geriye dön, er mey danına, marş marş!

— Kızlar ayrı, erkekler yarı okuyacak, marş marş!

— Olmadı, dön geriye, marş marş!

— Köy enstitülerini kapansın, marş marş!

— Köy enstitülerini açılın, marş marş!

— Kızlara spor gösterileri yasak, marş marş!

— Olmadı, geriye dön, marş marş!

Hani, süsleneyim diye kendini kötü vitrinlere döndüren kadınlar vardır, üs telik, saatlarca aynanın karşısında bekler ler, işte bizim millî eğitim dâvamız da bu na benziyor.

Tatlı yalan

Zafer gazetesi yazıyor: «Grev Kanunu CHP yüzünden çıkarılmıyor.»

27 Mayıs'tan önce de Ulus gazetesi yazardı: «Grev Kanunu DP yüzünden çı karılmıyor.»

Çocukları olmazmış, Adam kendi dost larına:

— Suç bizim karıda, dermiş. Bugün jeniden evleneyim, nur topu gibi çocuk larım olur.

Kadın da kendi dostlarına:

— Bütün suç bizim efendide, dermiş. Allahtan korkmasam, nur topu gibi çocuk larım olur.

Aama, karı - koca bir araya geldiler mi:

— Ah, ne yapalım, derlermiş. Tanrı vermiyor. Kimine evlât, kimine devlet...

Gak - Guk

Ne zaman «antidemokratik» sözü edül se, hemen aklıma Zümrütanka kuşu gelir.

Haramiler adamcağızın evini basmış lar, karısını, kızını, oğlunu, uşağını ka - çırmışlar, yorganını yastığını talan et - mişler. Adamcağız deli - divane, düşmüş yollara. Ha şurda, ha burda derken, koca man bir kuş çıkmış karşısına:

— Ben, demis, sana bir iyilik yapmak istiyorum. Bin sırtına da, seni çocuğuna çocuğuna, yorganına yastığına kavuştur a ym.

Adamcağız şaşırmış:

— İyi ama, demis, benim sana vere cek hiç birşeyim yok ki...

— Ben senden hiç bir şey istemiyo rum, demis Anka kuşu. Hele bin şu sar tıma...

Adamcağız binnmiş Anka kuşunun sar tıma. Bir süre yükseldikten sonra, Anka kuşu o bet seslerle:

Sonrası mı? Valla, sonrasını ben de bilmiyorum...

Birgün demokrasimiz iskelet haline ge lirse, o zaman anlatırım gerisini!.. Olur mu? Belki hatırlarım o zamana kadar...

— Gaak! demis.

— Ne demek o?

— Acıktım, et istiyorum!

Adamcağız sağına soluna bakmış, et yok. Baldırından biraz et koparıp vermiş ağzına Anka kuşunun. Az sonra Anka ku şu

— Guk! yapmış.

— Ne demek o?

— Susadım, su istiyorum!

Adamcağız sağına soluna bakmış, su yok. Damarını kesmiş, kanını içirmiş An ka kuşuna.

Ve artık başlamış Anka kuşu gak de meğe guk demeğe... Gak dedikçe, et; guk dedikçe, kan... Adamcağız çok geçmeden iskelet haline gelivermiş.

Tuuu!..

Bilirkişi:

— Fransız Sanat ve Edebiyat Ge nel Direktörü Gaeton Picon'un Doçent Adnan Benk tarafından çevrilen ve Ataş dergisi Yazar İşleri Müdürü tarafından der giye konulan «Çağdaş Fikirler Panoraması» adlı eserinde komünizm propagandası mev cuttur.

Savcı ve yargıcı:

— Gereği düşünüldü! Bu iki kişinin tevkifine ve de kelepçeli olarak mahkeme ye celbine...

Haber:

— Fransız Sanat ve Edebiyat Genel Direktörü Gaeton Picon'un «Çağdaş Fikir ler Panoraması» adlı eseri komünizm aleyh tarı görüldüğü için Sovyet Rusya'da yasak edilmiştir.

İlgililer:

— Tuuuu, allah kahretsin! Ne diye ya sak ederler ki?

Ve değirmenler döner de döner!..

Hüseyin Korkmazgı

Pando da tevkif edilenler arasınday dı, fakat teşkilâtın ikinci lideri Rahip Salomon Bola kağıt, Resmî makamlara göre 300, özel kaynak lara göre ise 700-1000 kişi tevkif edild. Fakat bütün bunların, Peru daki toplumsal kaynaşmayı önliye miyeceğini nihayet askeri cunt da anlaşılmış olmalı ki, «sosyal ve eko nomik reform» programı ele alındı ve polisler ile köylülerin kanlı çar pışmalarına sahne olan «Convention Valley» de toprak reformunun der hal uygulanmasına başlandı. Hükû metin bu işte geç kalıp kalmadığı ise önümüzdeki günlerde anlaşılacak.

YEMEN

İki cami arasında

G eçen ay, uzun tereddütler den sonra Yemende iki ihtilâl rejimini nihayet tanı yan Birleşik Amerika, bu ülkeye karşı izlediği kararız ve çelişik si yasetinin yeni bir örneğini geçen hafta verdi. Yemen ihtilâlinin baş

larında. Cidde üzerinde tepkili avcı filosuyla gösteriler yaparak gerici Suudi Arabistanı destekleyen Ame rikan hükümeti, Suudi Arabistan Başbakanı Emir Faysal'ın isteği üzerine Suudi Arabistana Ameri kan hava ve deniz kuvvetlerinden birlikler göndermeği kararlaştırdı. Amerikanın bu karara varışına se bep, görünüşte, Suudi Arabistanın Yemen — Mısır kuvvetlerinin teca vüzüne uğraması ihtimalini önle mektir. Nitekim karar, Suudi Ara bistan topraklarındaki Necran'ın Mısır uçakları tarafından bombalan dığı haberi üzerine alınmıştır. Fa kat bu bombardıman da, Yemen ih tilâlinin sonra bu bölgede bozul an istikrarı sağlamak için geçen ayın sonlarında varıldığı sanılan anlaş mayı Suudi Arabistan'ın uymamas ının bir sonucudur. Gerçekten, Suu di Arabistan ve Ürdün, Amerikanın baskısına rağmen, Yemen toprak larında harekâtına devam eden Devrik İmam El-Bodr'e kuvvetleri kesinemislerdir. Mısır-Yemen de, «tecavüzü hareket üstünde osura eckları» yolundaki ihtilâlinin uy

gun olarak Necran'ı bombalamış lardır.

Birleşik Amerikanın, Suudi Arabistanı aşıkça desteklemek kara rı meseleyi hiç bir şekilde gözni yecekil. Zaten Birleşik Amerika, son derece tehlikeli bir durumda bulunan bu bölgedeki ülkelerden hiçbirini memnun edememiştir. Suudi Arabistan ve Ürdün, Birle şik Amerikanın Mareşal Sallal rejî mini tanınmasından şikâyetçilerler. Hattâ Ürdün'lü «küçük kral» Bir leşik Amerikayı bu yolda Sovyet ler Birliği ile yarış etmekle soglan dırarak kadar ıleri varmıştır. Ye men, Birleşik Amerikanın kendisi ni «garlı» olarak tanınmasından ş i kâyetçidir. Mısır, Birleşik Amerika nın Suudi Arabistana hava ve de niz birlikleri gönderme kararından büyük bir hoşnutsuzluk duymuş tur. Emir Faysal'ın Amerikanın hi mayesini istemesi, Amerikanın da bu isteği hemen kabul etmesi, öte yandan Arap ülkelerinin hemen hepsinde hoşnutsuzluk ve endişe uyandırmıştır. Her halde, Amerika nın ortalığındaki bu tu -

tumu d u r u m u düzeltmek göyle dursun, büsbütün boz mağa yol açabilecek bir nitelikte dir.

KÜBA

Amerikanın Küba plânı

K üba krizi bir bakıma son buldu. Fakat ne Birleşik Amerikanın ne de Sovyet Rusya'nın tam bir anlaşmaya var dıklarım söylemek çok zor. Geçen hafta içerisinde Sovyet Rusya, Bir leşik Amerika'ya Küba'dan gerek füzelerini, gerek Amerika'nın teh likeli ve saldırıcı bulduğu jetleri ni çektiğini, artık bundan sonra da Birleşik Amerikanın Kübayı istilâ etmeyeceği hakkındaki sözünü, Birleşik Milletlerde tescil ettirmesi gerektiğini söylerken, Amerika kendi bakımından meseleyi ele al ıyor ve «şunları ıleri sürüyordu: «Küba'da 17.000 Rus askeri var, uçaklara karşı yerden ha vada kullanılacak füzeleri var.

Küba krizi için, askeri saklırıda bulunmazsa kendisine hiçbir müda hale yapılmıyacaktır.»

Birleşik Amerikanın gayesi açık. Küba'ya ve Kastro'yu kendi kabuğu içerisinde bırakıp, bilhassa Güney Amerika'nın sıkıntı içerisinde deki iktisaden geri kalmış ülkele rindeki sosyal hareketleri destekle mekten, tevik etmekten alakoy mak. Bu başarıldığı takdirde Küba' nın artık Rusya için pek enteresan olmayacağına inanan Amerikan ıda recileri, Castro'yu iktisadi sıkıntı lardan dolayı gayri memnun san dıkları halk çoğunluğu ile başbaşa bırakmak istiyorlar. yalnız bu he sap, talihiz Küba çıkartmasında görüldüğü gibi her zaman doğru çıkmıyor. Ateşli milliyetçi gençlik, toprağı kavuşan köylü ve ülkede söz sahibi olduğunu hisseden işçi, Amerikanın sert iktisadi abluka sının ve kötü mahsulün yaratıldığı sıkıntılara rağmen, Castro'yu tama miyle destekledi. Aksi halde, bü tün iktisadi hayatı Amerikaya bağı lı olan Kübada, Castro idaresi çok t an devrilmis olurdu.

Sinema Ağaları

Bülent HABORA

Mesele, kömür veya çelik istisali gibi, ekonomik açıdan ele alınırsa, Türk Sinemasının son yıllarda çok büyük bir gelişme gösterdiği muhakkak... Türk kapitalizminin en önemli kollarından biri de sinema endüstrisi. Yalnız bu tesirli kütle sanatı, kendinden beklenen görevleri yerine getirebiliyor mu, atıremiyorsa neden? Sinemada devletçilik bir çözüm yolu olabilir mi? Bülent HABORA'nın yazısını, bu meselede tartışmalara yol açmak ümidiyle yayınlıyoruz. YÖN, Sinema çevrelerinin konuyla ilgili görüşlerini sevinçle yayınlıyacaktır.

Türkân Şoray — Ayhan Işık
Ağaların istediği

Üzerlerinde mavî yelekten okul elbisesi bulunan iki kız öğrenci, bir gazeteci çocuk, elli kurşun çikolata satan bir adam, elinde paketlerle, kürklü bir kadın, Beyoğlunda yerli film oynatan bir sinemanın afişlerine bakıyordu. Apayrı tabakalardan, apayrı tavallardan beş kişiydiler. Bu beş kişilik ufak topluluk, az sonra dağıldı. İki öğrenci kız ve bir gazeteci çocuk, gışenin önünde ki kuyruğa girdi. Diğer ikisi ise, ayrı yollara dönen yürümeye başladı.

Şu «sinema» diye adlandırıldığı yeri çoğumuz, hattâ hepimiz sevmekteyiz. İçine kapalı Türk yemin en ucuz iki eğlencesinden birisi olduğundan belki de. Türk kiye'de kişi, yalnızca sinemada film seyrederken, ya da ikemizi sorunlarının üzerinde nasıl durulduğunu gazetelerde okurken, eğlenebiliyor.

Günümüzün «ciklet» memleket sorunlarını bir kenara bırakıp ilkin ci eğlencemize dönelim. Düşünü dışarıda ya da içi dışı var yağıyor dur, ya da sakır sakır yağmur ve bir biraz olsun günlük, haftalık, aylık, yıllık kavgalarımızdan kurtulmaya çalışıyoruz. İki saat için de neler görmüyoruz ki...

Türkiyede yaşayanların çoğunun yaşama şartları açıkça belli. Bu insanların sinemadan başka gidecekleri tek bir eğlence yeri yok. Zorlunludurlar sinemaya gitmeye. Hattâ zaman zaman, bu bir «lüks» olarak karşılarına çıkmak tadır. Bu santik olsun, derilerinin den sıkıntılarından kurtulmaya düşünüyorlar. Zorunlu olarak gittikleri bu yerden çıkarken sövüyorlar. Sinemaya giden sövmekte haklıdır. Çünkü kendisi ve kendisi gibi herkes aptal yemur konmuştur. Birtakım insanlar, ceplerinden paralarını rahat rahat almışlardır. Ondan sonra da yine bu insanlar, göğüslerini kabartarak «ciklet»lerini çiğnemişlerdir.

Türk sinemasının yıkıcıları

Ülkemizde o kadar çok ağa var ki, kişi bu «sinema ağaları» na da alışıyor. Onlara sövmesine rağmen, vadırganıyor ve yadırga madığı gibi de hâlâ içinde yaşıyor.

Türkiyemizde şu sıralarda isteği gibi çalışan dört cins sinema ağası var: Bunları sırasıyla bir kere yazalım:

İşletmeciler arasındaki ağalar, Şirket sahipleri arasındaki ağalar,

Film elemanları arasındaki ağalar,

Bastında, sinemayla uğraşanların arasındaki ağalar...

Bu dört cins ağa, Türk sinemasında her geçen gün, daha büyü-

mekte ve daha azgın bir duruma gelmektedir. Türk sinemasına zararlı olduklarına kendi kendilerini inandırmaya çalışan, ama bir türlü inandıramayan bu ağalar, ne yazık ki hiçbir şey yapamıyorlar zarardan başka. Zaten adı üzerinde olan bu kişilerden herhangi birşey de beklenemeliyiz ya.

Türk sinemasında birkaç yıl

Su son birkaç yılını düşüncecek olursak, Türk sinemasının ne durumda olduğunu kolayca anlarız. «Furya» herşeyi apaçık gösteriyor. Tabii bu dış görünüş. Bir de bunun içi var. Birtakım insanlar var ki, başka birtakım insanlara karşı durumdalar. Ülkemizdeki ilerici — gerici savaşına benziyor bu. Burada da durum aynı, değişen birşey yok. Üstelik bu savaşçıların ne yaptıkları belli değil. Türk sinemasının gericiçileri, fikir olmadan çarpıyorlar, ilericiçileri ise bu fikirsizlere ancak —a— dillerini, ya da çevrelerini kurtarabilmek amacıyla karşı koyuyorlar. Bir fazla adım atmaktan acizler. Nasıl atınsalar, etmek paralarını bu alana bağlamışlar. Biraz daha çalışsalar, gayret etseler, kendilerinin korunmasını bile Allah bırakacaklar.

Türk sinemasının son iki yıl, hep bu savaşçıların birbirleriyle boşuboşuna çarpışmalarıyla geçti. Ama bu savaşlarda her zaman gericiçiler galip geldi. Ve ilerici savaşçıları da bu baskı altında ezildi.

Bazı kişiler, zaman zaman çıkış

yapmayı denediler. Ama baktılar ki bu iş böyle yürümüyor, onlar da cayıverdiler. Neden? Türk sinemasının büyük lâf eden bu kişileri neden iş tatbikata gelince kaçıyorlardı? Ekmek parası... Bu iki kelime, onları susturmaya, «pısrık» damgası yemelerine yetiyordu, artıyordu bile.

Türk sineması... Rahatça söyliyebiliyoruz bu iki kelimeyi. Oysa ki dünya üzerinde hiçbir fonksiyonu olmayan birşey de belki bu «Türk sineması» kelimeleridir.

Susanlar, her zaman yenilirler. Bu, değişmeyen birşeydir. İlerici filmcilerimizin, güdütlüçülere, boş işlerin adamlarına karşı susması, «Türk sineması» diye övünceğimize bir kavramın doğmasına sebep oluyor.

Türk sinemasında büyük ödüller

«İlericiler korkak mı?» diye düşünüyör kişi. Bu durumda hakaret değil hani. Örnek olarak birkaç rejisör adı verelim ki bu kişiler vazirleriyle, konuşmalarıyla kendilerinin gerçekten birer değer olduklarını göstermişlerdi. Halit Refiğ, Metin Erksan, Atif Yılmaz, Memduh Ün, Osman F. Seden, Orhan Elmas... Bugün sinemamızın hâkim olan rejisörler arasında yukarıdaki isimler çoğunluğu kaplıyor. Ama bugüne değin bir iki kere ufak — tefek çıkışlar yaptıktan sonra susmak zorunda kaldılar. Örneğin, bir Memduh Ün... «Üç Arkadaş» ı yaratan bu rejisör, sonra tam anlamıyla meydan dan kaçtı. Bu kaçış, en sonunda

bir «Belah Torun» un doğmasına sebep oldu. Üstelik Memduh Ün'ün kendi şirketi de var. İstedikini yapabiliyordu. Sebep...? Örneğin Halit Refiğ... Çok değil, bundan bir iki yıl önce, gazete ve dergilerde iyi fikirlerle toplum önüne çıkarılan film çevirmeye başlayınca, hiç de yazdıklarını yapmadı. Sebep...? «Yaşamam için böyle filmler yapmaya zorlanıyorum...» diyor, Halit Refiğ. Ya Atif Yılmaz? O da öyle. Kendisiyle konuşun, fikirlerini dergilerde okuyun ama filmlerini, özellikle son filmlerini seyreteyin. Metin Erksan da aynı durumda. Zaman zaman öne atılan bu ünlü rejisörümüz, sık sık güçlüklerle karşılaşıyor ve yeniliyor. Bütün bu yenilgilerin, kaçmaların ve dolayısıyla «Rezalet» diye adlandıracağımız filmlerin çıkması nın tek bir sebebi vardı, o da sinemamızda birtakım ağaların yaşımasıdır...

Ağaların babası işletmeciler

Türk sinemasında ağalık anlayışı, işletmecilerden başlıyor. Oysa

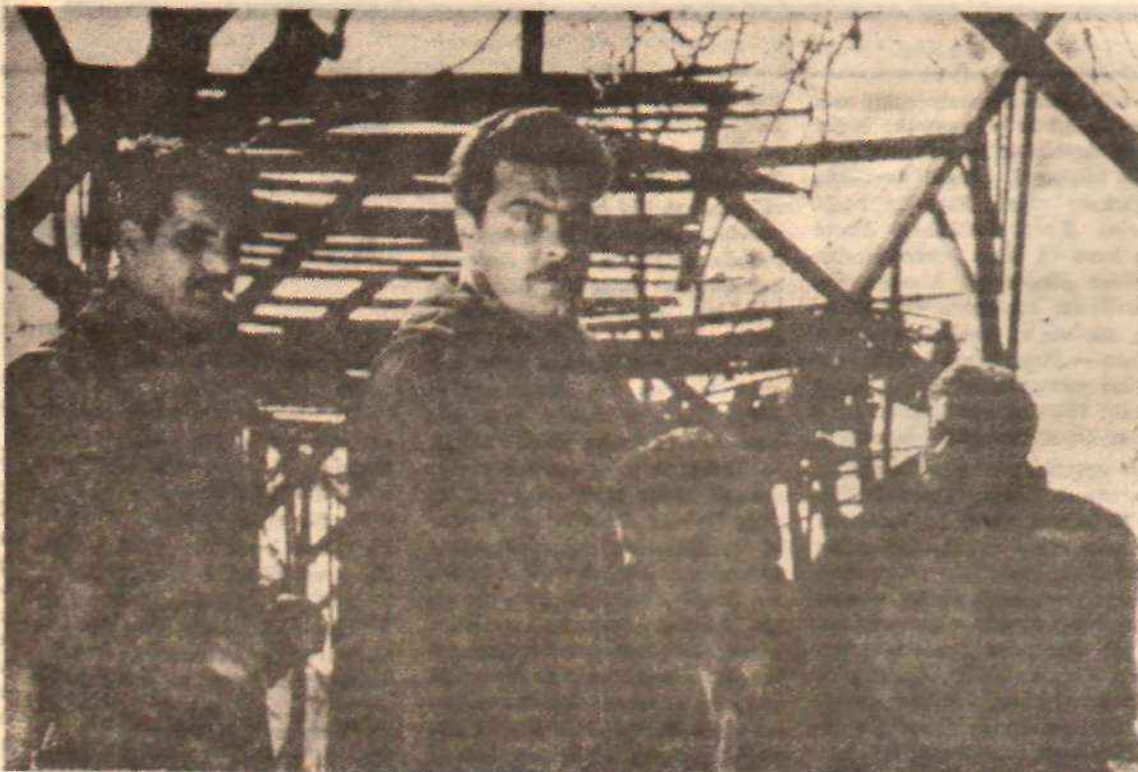
ki film adı verilen maddenin, sinema sahibinden önce geldiği en son yer işletmecilerdir. Bu insanların çoğunluğunun sinemamızı en güçlü bir şekilde etkileyenlerden biri olduğu açıkça bellidir. Bu kişiler, filmcilerle toplum arasında yalnızca bir köprü olduğu halde, ayrıca kendilerine bir ödev daha bulmuşlardır. Ağaların babası köprüünün iki başını tutmuştur. Onlara «dayı» diyen filmi rahatça piyasaya sürmektedir. Bu «dayı» deyis, daha filmin çekilmeden önce, hattâ senaryosu bile yazılmadan önce başlamaktadır.

Türk sinemasının bu büyük ağaları, sanki sineması ve filmi cilleri istismar, daha doğrusu kullanmak için yaratılmışlardır. «Bir Allah'ın kulu çıkıp da, bu işe engel olmayı düşünmez».

Bazı işletmeci ağalar, perde açılmadan, kulliste bütün güçleriyle çalışırlar. «Vallahi azizim» derler, «bak filminin adını usturuplu koy. Sonra malum, bu yıl hep kome diler tutunuyor. Hem sen ekmek yersin, hem de biz. Senden bir iki şey istiyecelüm, çok ufak şeyler. Beni kırmaz da, bunları yaparsan, filminin şu bölgedeki satışını üzerine alacağım.»

İşletmeci ağa, bir yandan sigarasını püfür püfür tütürüp, bunları söylerken, şirket sahibi (ki bunların da çoğu ağadır), daha şimdiden «dayı» demeye başlamıştır. Büyük ağanın konuşması bitmemiştir. Karşısındakine «dayı» dedirtmeye devam eder: «Vallahi dostum, severim seni, hatırla için bir iki şey daha lütfetmeni rica edeceğim. Film komedi olduğuna göre, pek adam ölmeyecek. Köru adamların da para kazanması lâzım değil mi? Onları da oynat. Öztürk Serengil, Hüseyin Baradan ilk filminde komik oynasınlar. Ahmet Tarık Tekçe ile Senih Orkan da ikinci filmde. Gelelim baş rollerdekilere... İlkinde Güksel Arsoy ve Belgin Doruk olsun, öbüründe de Ayhan Işık ile Türkân Şoray... Rejisöre gelince, hadi onu da sen seç...» Artık sigara da bitmiştir, şirket sahibi de... İşletmeci önüne bir kâğıt koyar, birkaç şey karalar. Bu kâğıtta, içinde binler bulunan yüklüce bir miktar yazılıdır. Şirket sahibi yukarıdaki şartlara göre getireceği filminin ilk avansını almıştır.

Ondan sonra gelin Türk filmi diye birşey bekleyin. Yukarıdaki kurallara göre da aynı benzerlerini

«Gecelerin Ütesi»nden bir sahne
Ağalar böyle film istemiyor

uyumayanlar, hattâ diğer bazı şirket sahipleri ağaların sözlerini dinle miyenler, işlerini yapmıyanlar ancak filmlerini büyük, çok büyük bir şans sayesinde büyük sinemalarda oynatabilirler...

Bunun içindir ki yıllar geçmesine rağmen hâlâ Batı dünyasında isim yapabilmemiş bir sinemaya sahip değiliz. Sinemamız bir çıkmaza, bir uçuşuma doğru giden, herkesi istismar eden bir takım sinema adamları, bunu önlemişlerdir.

İki numaralı ağalar

Siz perdede Göksel Arsoy'un Belgin Doruk'a nasıl ilanı aşk ettiğini, Öztürk Serengil'in twistini ya da Türkân Şoray'ın bakışlarını seyrederken kulis çalışmalarını bütün gücüyle devam ettirmektedir. Bazı işletmecilerden

Ama bu ağaların yanında temiz olanları da vardır. Hattâ hattâ işletmeciler ağaların baskısı altında ezilmeyenler de vardır. Onlar da bir yere kadar dayanıp yok olmakta, ya da ağaların babasının sözünü dinlemektedirler.

Bütün bu şirket sahiplerine (ağa olanlara da, olmayanlara da) yaptıkları filmlerin neye bu kadar anlamsız ve saçma olduklarını sorarsanız hemen size ekmecek yedikleri tohumu, ya da daha kısacası altı - yedi milyonluk sinema seyircisini göstereceklerdir. «Efendim, halk böyle istiyor, ne yapalım?» deyiverceklerdir. Arada sırada dertlerini ağzlarından kaçıranlar da sanki kutsal bir şeye sövmüşler gibi hemen susarlar. Belki içlerinden tövbe de ediyordur.

Şirket sahiplerinin önünde ikinci bir engel daha vardır...

Fikret Hakan - Nurhan Nur
Şanslı film: «Yılanların Öcü»

sonra gelen iki numaralı ağalar yani bazı şirket sahipleri bir takım planlar hazırlamaktadır. Artık onlar da işletmeciler ağalardan öğrendiklerini kendi alanlarında tatbik etmeye başlarlar. En önce kendi sözlerini dinleyecek bir rejisör ararlar. Bu rejisör öyle bir adam olacaktır ki, her şeyden önce filmi çok kısa bir zamanda bitirebilmeli. Sonra çok az masraf yapmalı. En sonuncusu da az para istemeli. Tabii onlarca kaliteli rejisör önemli değildir. Kaliteli rejisörler de zorunlu olarak çalışırlar onlarla. Çünkü «ekmek parası» diye bir sorun vardır.

Şirket sahibi olan bu ağaların bir kısmı her zaman Türk sinemasına yararlı olduklarını savunurlar. Hattâ arada sırada genç kıymetler de lâse ederler! Tabii bu genç kıymetlerin çoğu kadındır.

Şirket sahibi ağalar zaman zaman çatışma halindedirler. Bu çatışma bir iç savaş olarak kendi aralarında, bir dış savaş olarak da kendileriyle işletmeciler ya da sinema sahipleri arasında geçer. İşte bu savaşların bir sonucu olan şu örneği gösterebiliriz. Bu, bir İstanbul gazetesinde çıkan bir film ilânının sonuna yazılmıştır: «Bu film aynı zamanda Çarşıkapa Şık ve Kadıköy Opera sinemalarının da oynatılması için çok önce bu sinemaların programlarını yapan şahısla sözlü anlaşmaya varılmışken bilâhare başka filmciden her sinema için aşıktan biner lira alarak anlaşmayı bozmuş ve sinemaları o filmciye vermiştir...» İşte bir ağalık savaşının acıklı sonucudur.

Sansür, ağaların hizmetinde

Hâlâ 19 Temmuz 1939 tarihinde kabul edilen bir tüzükle yürütülen sansür müessesesini gözönüne getirin. Tam yirmi iki yıl altı ay öncesinin Türkiye'si ile 1962 - 1963 Türkiye'sini karşılaştırın. Sansür müessesesinin kalkmamasını isteyenler, bu düşüncelerini tüzükte ki maddelere bağlıyorlar. Sansür olunca kötü niyet taşıyan filmler çevrilmemiş. Oysaki sansür kalkınca da çevrilemez. Her şehrin en büyük mülki amiri aydın bir kişi olduğuna göre böyle kötü niyet taşıyan bir filmi görürse rahatça engel olur, oynatmaz. Sansür Kurulu ise maddelere dayanarak bir takım kararlara varıyor ve böylece belki de dünyanın en boş filmleri, en kötü filmleri ülkemizin her yanında oynatılıyor, hem de rahatça.

Dünya «samanlık romantizmi»ni arkada bırakalı yüz yıllar olduğu halde biz bu devri daha şimdilerde yaşıyoruz. Sonuç her geçen gün bizim aleyhimize oluyor. «Yılanların Öcü» nün nasıl güç lükle sansürden çıktığını herkes biliyor. Çevrilen her kaliteli film ya da yazılan her kaliteli senaryonun «Yılanların Öcü» gibi bir şans yok ki...

Sansür altı - yedi milyonluk Türk sinema seyircisinin istismar edilmesine rahatça göz yumuyor. Göz yumuyor» diyemez hiç kimse. Türkiye'nin en büyük, en kaliteli dergi ve gazetelerindeki Türk sinemasıyla ilgili yazıları okuyan-

YILDIZ, YILDIZ

Ayperî Akalan

Kent oyuncularının yeni oyunlarının adı: Mary, Mary.

Bir «hafif Amerikan komedisi». Eğlendiriyor, güldürüyor insanı. Bir büyük, bir yaman oyunca Yıldız Kenter. Böylesine kabak çekirdeği bir oyunda bile, gözyaşı döktürüyor. Müşfik Kenter de yaman oyuncu. Hele bir gülünçü anımsı anlatma sahnesi var ki, oyunculuğuna şaşa kahyor insan. Kâmuran Yüce ile Şükran Güngör de var. Dördü bir olmuşlar, bir şampiyon ekip rahatlığı içinde, öylesine anlaşılarak, bağdaşarak, üstelik sevecenlikle sürdürüp gidiyorlar oyunu.

Dahası ne demeyin. Oyunun bittiği yerde, gülenmişlikten de öte, bir öfke başladı içimde - hem bu kaçınca kırılsın Kent oyuncularına - . Önce öfke ile Doğan Aksef'e yöneldim. O yundakı Bob. (Mary'nin eski kocası) yılda 18.000 dolar kazanan bir kitap yayıncısı. Amerikan üretiminin ve refah seviyesinin ise nerdeyse bir bunalmış düzlemine geldiği şunlardan belki: A. B. D. de yalnız ambalaj için yılda 25 milyar dolar harcanıyor. Bir aile başına düşen yıllık ambalaj tutarı 500 dolar. Ortalama, bir Amerikan ailesi yılda, tümünle 60 ton malzemeyi kullanıp bir yarı atıyor.

Bu durumda, Doğan Aksef'in dekoru yani Bob'un Newyork'taki apartman dairesi düpedüz akıl dışı.

Sonra oyuna yöneldim. Güldürüp dururken, birşey mi demek ister acaba yazar Jean Kear?.

Acaba böylesine, başanlı «entel lektüel» kişilerin kendi öz sorunları karşısında bu kadar anlaysız, bu kadar beceriksiz olmaları ile alay mı eder? Yoksa derdi güçlü Mary'likle ilgilenip içlenmemiz midir? Gereksiz bütün bunlar. Çünkü ortada; Mary, Mary yok. Oyundan sonra günlerce andacak, alkışlanacak, üstünde durulacak, öfkelenilecek Yıldız, Yıldız var.

Yaşının, sanatının, gücünün en olgun çağında bu büyük aktiris bir Mary, Mary'yi nasıl bulur kendine? Müşfik Kenter fındık, fıstık gibi yeddiği Bob örneği kişilerden nasıl sıkmaz?

Ya Kâmuran Yüce, Şükran Güngör güzel, güçlü, boğuşula cak oyunları özlemiyorlar mı?

Biliyorum İonescu'da oynadılar. Gereksizdi bence. Bu iki sanatçının ne denli virtüöz oldukları apaçık ortada. İonescu'nun oyunundan kanıta ihtiyaçları olmasın gerekir. Üstelik, «bir gerçek tiyatro, bir de gişe oyunu «formülü» kandıramaz artık bu sözse seyirciyi. İonescu oyunu asıl bu formülün gereksizliği için kanıt olmalı. Madem bu kadar tutmuş. Kaldı ki ben, gerçek tiyatro, sanat için sanat,

Yıldız Kenter

salt tiyatromun da yanında değilim. Her tiyatrocudan önce, gerçek bir vatandaş, gerçek bir yurtsever olmasını da beklemeliyiz kanımdayım...

Programda, ne zamandır sözü edilen «Sezuan'ın iyi kişisi» görünürlükte yoktu. Çehov'un, «Marta» sı da gelip aynı sonuca dayandırsa, ne etmeli, nasıl ilkökümü bilmem.

Walt Disney'in bir filmi için bir Fransız yazar, «böyle bir konuyu işlediği için, Walt Disney'i önce asmalı, sonra da Akademi üyesi yapmalı» demişti de, o zamanlar böylesine bir öfkeye şaşılmıştı. Bu gidişle böyle bir yargıya varılmaz hak vermek gerekecek.

Hem ben, kendince, Yıldız Kenter'in oyunu gücünü duygulu yüreğini, Walt Disney'den üstün görüyorum.

Aman Yıldız, canım Yıldız, umutlarımızı kırma...

lar, yayıncıları takip edenler Türk filmlerinin ne kadar kötü, ne kadar bayağı olduklarını filmleri seyretmeden de anlayabilirler. O kadar aydın yazar yanlış düşünüyor da... Yalnız ilericiler onları karşı değil Türk filmciliğine, Osmanlı anlayışını taşıyanlar da karşı. Tatlı altı - yedi milyonluk Türk filmi seyircisi de karşı. Ama o altı - yedi milyon ne kadar bayağı olur sa olsun Türk filmi seyretnmek zorunluğunda. Sinema tı kişilerin tek ve en büyük eğlencesi. Ayda 200 - 300 lira kazanan bir kişi, hele bir de aile geçindirirse herhalde başka bir eğlence yerine gidemez.

Her şeyden önce bu sansür tüzüğüne düzeltilmesi gerekir.

Bu gidişle beş - altı yıl sonra sinema seyircimiz kalmayacak, buna eminiz. Evet gene sinemaya gidecek, parası olmayıp da başka yere gidemeyenler gidecek, ama bu gidiş bir eroine, morfine alışkanlık gibi olacak...

Birlik olmayan yerde hiç bir şey olmazmış. Her fırsatta suçu sansürün üstüne atmasını bilen filmcilerimiz, şirket sahibinden, senaristinden, rejisöründen tutun o yuncularına kadar filmcilerimizin çoğu, hattâ tamamı nedense birleşemiyorlar. Birleşemiyorlar de... Çünkü «ekmek parası» bir yerde «para hursu»na dönüşmüştür. Çünkü böyle bir durumu hazırlarlarsa o zaman kaliteli filmler çevirmek zorunda kalacaklar ve altı - yedi milyonluk Türk yarı filmcilerimiz kaybedecekler. Bu duruma göre filmcilerimizin, hepimizin sansüre çatması da gereksiz oluyor. Varın böyle gitsin. 1963 19 Temmuzunda yirmi dört yaşına basacak olan sansür tüzüğümüzün doğum yıldönümünü 1963 de çevireceğimiz beş yüz tane «samanlık romantizmi»ni yazan filmle kut-

layalım. En iyisi de bu galiba. Nasıl olsa beş - altı yıl sonra yarı filmcilerimiz tam filimci olacak...

Sinemamızdaki ağalara ve bu ağalara yardımcı olanlara bol bol dula etmemiz gerekir...

Eleştirmenlerimizin savunduğu

Şimdiye kadar bazı sinema adamlarımızın ağalığından söz etmiştik. Sinemamızda daha bir sürü ağamız var. Sağ olsunlar, ellerinden geleni esirgemiyorlar. Her şey yapıyorlar. Tabii iyi olmanın dışında her şeyi... Eleştirmenlerimizin durumunu ele alalım...

İstanbulun belli başlı gazetelerinde, Milliyet'te Tuncan Okan, Yeni Sabah'ta Çetin A. Özkırım, Tercümanda Cüneyt Şeref, siyaset ve sanat dergilerinde Nijat Özün, Tarsık Dursun K. ve magazinlerin de, Ses'te (X), Artist'te (X) ve Yıldız'da Hayri Caner bir takım film eleştirmeleri yapıyor.

Bütün bu çıkan yazılar yayım organına göre değişik oluyor. Örneğin gazetelerde eleştiri yapanlar (tabii salt yerli film konusunda söyleyeceklerimiz) tam tarafsız olamıyorlar. Yerli film eleştirmelerinde yekâne bir dil kullanmalarına rağmen zaman zaman «tâvîz» e kaçabiliyorlar. Ama bu tâvîz i öyle bir şekilde veriyorlar ki okuyucu yutabiliyor Bunun nedenlerini yerli filmcilerle sık sık karşılaşmalarına, hemen hepsiyi arkadaş olmalarına bağlayabiliriz.

Siyaset ve sanat dergilerindeki gibi... Oradaki eleştirmenler de bütün güçleriyle, haklı olarak Türk sinemasına yükleniyorlar. Ama bütün bunların ne derceye kadar yararlı oldukları üzerinde durabiliriz. Okuyucu sayısını

binleri aşan siyaset dergilerindeki yazıların ancak bir yere kadar önemi var. Buna karşılık okuyucu sayısı yüzleri aşamayan sanat dergilerindeki yazıların gereksiz olduğu açıkça belli olmaktadır.

Magazinelere gelince, Okuyucu sayısı yüz binlere yaklaşan bu dergilerdeki eleştirmelerin çoğunluğu tam anlamıyla taraf tutmaktadır. Magazinlerin yazarları zorunlu olarak, ödevleri gereğince sinema muhiti-ne girince eleştirmeler de eleştirmeye olmaktan çıkıyor. Ama neyse ki yavaş yavaş bu yerli film eleştirmeleri magazinlerden kalkmaya başladı.

İşte böyle bir karma karışıklık içinde okuyucu bir o yana, bir bu yana yuvarlanıp gidiyor. Her gün aynı gazeteyi, her hafta aynı siyaset dergisini ve aynı magazini alan okuyucunun düşüncesi ve bu okuyucu bir film üzerine hep birbiriinden ayrı olan üç eleştirmeye okuyor...

Eleştirmenlerimizin yeterli ve yetersiz olduklarından dolayı değen yanlışlıklar Türk sinemasının ağalarını sevindiriyor. «Hib, boş ver onları... Nasıl olursa olsun halk geliyor ve filmlerimizi seyreliyor...» dediriyor. Öbür yanda da okuyucu aynı filmler üzerine üç ayrı eleştirmeye okuyunca onda da inanç, eleştirmeye inanç diye bir şey kalmıyor...

Eleştirmenler savunuyor, ama sağlam bir savunma olmuyor bu. Ağaların ekmeğine yağ sürmekten öteye gidemiyor.

Film elemanları ağalar

Sansür ve eleştirmenlerimizin belli belirsiz hatalarıyla bir güç, bir kuvvet kazanan şirket sahipleri ve işletmeciler ağalar anlayışının va-

nında bir de filmde rejisör, senarist, kameraman ve oyuncu olarak çalışan bazı ağalar var.

Yıldız dergisinin 26 Aralık 1962'de çıkan dokuzuncu sayısının ikinci sayfasında rejisör Orhan Elmas'la yapılmış bir konuşma var. Konuşmanın bir bölümünü aşağıya alıyoruz:

«Duvarların Üstesinin piyes ve tasdikli senaryosunu Be - Ya Film aldırıyor. Halde devamlı ısrarlarına rağmen hâlâ filme başlanamıyor. Bunun sebepleri çok. Be - Ya Film: «Bir Bahar Akşamı» gibi filmleri bana yaptırmayı tercih ederken herhalde güçlü, konudaki filmleri de diğer arkadaşlara vermedi daha uygun buluyordu. Bu normal hakları mıydı, yoksa ben perde arkası oyunlarına kurban mı gittiğim? Türk sinemasında bugün maalesef perde arkası oyunları mevcuttur. Olmasaydı, yıllardır Türk sinemasının köprü başlarını tutmuş ünlü kişilerimiz de sadece dört kişi olmazdı. Türk sinemasının kaderi bu dört kişinin avuçlarında mıdır? Duygulu, ölçülü dediklerimiz ve aslında duygularını önemsiz kadınlarla paylaşan yıllardır kendilerini tekrarlamağa başka hiç bir şey yapmamış bu kişileri hangi kuvvet devirecek? Anlatmak istediğim, kuvvetli ekipleri de çalışan ve yeni arkadaşların dogma'na meydan veremeyen o ünlü kişileri bence Türk sinemasını kurtulmektendir. İnancım «Duvarların Üstesinin» bugüne dek tozlu raflarda kalmamasına bu cereyanlar sebep olmuştur. Nusrat İkbâl inanmış ve sırtını gözlerini yumarak dayadığım yegâne prodüktör. Oysa bugünkü çıkmaza onu da hata davranışları sokmuştur. Bu kadar duygulu ve temiz olmasaydı bugün «Duvarların Üstesinin» çoktan perdeye çıkmış olacaktı. Onu istismar edenlere sözüm: «Türk sineması adına sizler birer yüz karasıdır!» Köprübaşlarını tutanlar hergeçer gözülecekler. Aramızda yeni arkadaşları taptaze duygularıyla göreceğiz. Bunun için Türk sineması seyircisine düşen vazife kötü filmlere ve yapıtlarına soy kot çekmektir...»

Orhan Elmas yukarıdaki konuşmasında Türk filmcileri arasında ağaların bulunduğunu açık açık söylüyor. Gerçekten de bazı kişiler bir ağı saltanatıyla rahat rahat yerlerinde oturmaktadırlar. Bunların arasında senaristler var, rejisörler var, oyuncular var. Bunların arasında en korkuncu da hiç şüphesiz ki oyuncu ağalardır. Üzerinde çektiği olmayan bir küçük rol oynayan oyuncu kapı önünde alacağı olan 100 - 150 lirayı almak için beklerken bir ağı elip binlerce lirayı istemekte ve alıp gitmektedir. Öbürü kapı önünde beklesin, hakkı için el çekip öpsün ama «yok, tek kuruş yok» denilerek almasını parasını. Ya da başka ağı çıkışın filmin süsünü, busunu ya da konusunu falan düşünmesin yalnızca sunları istesin: «1. Sizde en fazla on gün çalışırım. 2. Şu kadar bin liradan aşağıya oynamam. Hem yarısını da film bittiği gün alırım... 3. Affe isminin baş harfleri mavimsi, diğer harfleri sarı, göğeleri yeşilli, turuncu renkli ve dana gözü gibi olacak... Yoksa oynamam...» Öbür adam hâlâ kapı önünde 100 - 150 lirasını almak için gömleğini bile satacak duruma gelirken...

İstenilen

Türk sinemasına işletmecisiyle, şirket sahibiyle, rejisör'yle, kameramanıyla, senaristiyle, bütün oyuncularıyla iyi niyetli herkesin el ele vererek yardımcı olmaları gerekiyor. İyi niyetli jöner oyuncu, kötüleri, iyi niyetli rejisörler, kötüleri, iyi niyetli herkes, kötüleri temizlemeli. Ama bu ancak onların birleşmeleriyle olur...

«Aceleci Kalpten bir sahne

TIYATRO YENİ OYUNLAR

Dilekçe

Çetin Altan'ın son oyunu «Dilekçe» hakkında düşünmelerini belirtmeden önce yazarın «Şehir Tiyatrosu» dergisinde çıkan yazısından bazı bölümleri buraya aktarmak istiyorum:

«Ne zaman bir piyesim oynansa, o hafta bütün gazete ve dergilerin tenkit sütunları namlularını üzerime çevirip, beni de, piyesimi de müthiş bir ateş yağmuruna tutuyorlar... Ve nedense en çok benimle ve bilhassa piyeslerimle uğraşıyorlardı. Bu konuda ne yazarsanız yazınlar asla cevap vermiyeceğimi herhalde biliyorlar ve biraz da ondan cesaret alıyorlardı. Yoksa dedikodudan, firmaların gizli reklâmçılığına ve oradan da piyes tenkitçiliğine kadar dört satırık bir dördüncü sayfa yazısı bastırmak için nerelere gönye kögesi gibi nasıl eğildiklerini ve zaman zaman bizden nasıl tavassut rica ettiklerini bilenlerdendik. Şimdi yine onlar istediklerini yazı duruntular. Biz velinimetimiz halk için çalışanlardan ve hayatını ona bağlamış olanlardanız. Yazdığımız piyeslerden hiçbirinin yüz temsilinden aşağıya oynanmamış olması halkla aramıza, mikrop boyu tufeyllerden kimsenin giremiyeceğine en büyük delildir.»

Demek ki ben, «Dilekçe» hakkında düşündüklerimi rahatça söyleyebileceğim. Öyle ya, şimdiye kadar, değil en çok, Çetin Altan'la ve «bilhassa» piyesleriyle hiç mi hiç uğraşmadım; dedikodudan firmaların gizli reklâmçılığına, oradan da piyes tenkitçiliğine kadar dört satırık bir dördüncü sayfa yazısı bastırmak için nerelere kadar gönye kögesi gibi eğilmedim; Çetin Altan'dan hiç tavassut rica etmedim; üstelik boyum da bir mikrobunkinden daha uzundur (1.83). Kısacası, «Dilekçe»nin beğenmediğim yanlarını söyleyebilme yetkisine sahibim.

O halde söze aç bir çelişmeyi belirtmek başlıyayım: Çetin Altan'ın bir aydın olduğu kabul ediliyor; kendisi ister kabul etsin, ister etmesin oyunları için «dört» satırık da olsa yazı yazarların çoğu her şeyden önce «düşünen, eli kalem tutan» kişilerdir. Gazete yazılarında böyle kişileri tutan, hiç olmazsa tutar görünen, halkı daha iyi bir düzeye çıkarmak, beğenisini geliştirmek, eğitmek isteyen, hattâ zaman zaman halkla «dalga» sun: geçen Çetin Altan, için için para girdiğinden midir nedir, Kerime Nadir'le içlenip Necmi Rıza'nın karikatürleriyle gülen bir

topluluğa yaslanıyor. Evet, «Dilekçe»de bile yerilen bir topluluğa...

Oyunda, alışık olduğumuz Çetin Altan'ı buluyoruz. Toplumun bazı düzenlerini, kurumlarını bievden, insanların çıkar kaygularını, ağızlık yanlarını deviren bir oyun «Dilekçe». Yalnız baştan sona kadar bir dağınıklık içinde. Bir bütünlüğe erişememiş. Bunda, sağ - lam bir «balkemik»in yokluğu rol oynuyor. Üstelik, artık alıştığımız bazı kolay esprilerin (koalisyon, kurtarıycılık, bugün git yarın gel anlayışı...) durmadan tekrarlama oyunu hem etkisiz bir hale getiriyor, hem de gereksiz yere uzatıp dağıtıyor. Başlarda veilmek istenen bir Agatha Christie «numarası» («kaatil kim» yerine «müfettiş kim») ve Gogol'un «Müfettiş»inden aktarılan «sahne müfettiş» trüğü oyunda birer yama gibi Banı kalırsa, «Dilekçe» bir - iki güzel espri dinlemek için seyredilen bir oyun olmuş. O esprileri de Çetin Altan'ın yazılarında zaman zaman zaten okuyoruz.

Oyunun sahneye konusu ve oynanışı Şehir Tiyatrosunun normal ölçülerinde. Yani, bu konuda bir şeyler söylemeye değmez. Yalnız şunu belirtmek gerekir: Altan'ın Şehir Tiyatrosunun oyuncuları «Dilekçe»nin kendilerine pek yabancı gelmeyen kışkırtma ummuşlar, onları büyük bir rahatlıkla benimsemişler. İçlerinde yalnız Muhip Arıman'la Abdurrahman Palay'ın ştekilerden üstün, iyiye zaman zaman yaklaşabilen oyunları nı sanmıyorum.

Aceleci Kalb

İstanbul'da «talihli» bir başlangıç yapan Saim Alpago, «Ehman» - İstanbul Tiyatrosu'nda Seckin Selvi'nin John Patrick'den çevirdiği «Aceleci Kalb»i oynuyor. Seyirciyi kolayca «tavlayabilen», tiyatrodan çıkar ken ona «iyi işte, vakit geçirdik» dedirten, ama evine gider gitmez de kendinden hiç iz bırakmayan bir oyun... Kim ne kazanır bilmem? Seyirci desem değil, çevirenin aldığı parayı biliyorum, geriye bir Saim Alpago ile arkadaşları kahyor ki, onların da pek bir şey kazanmadıkları salonun tenhalığın den belli.

Benim dokunmak istediğim nokta başka... Eğer Saim Alpago ile arkadaşları, kendilerini kaptır mak istidadında gördükleri «boş verdicilik» havasından sıyrılmazlarsa, yakında onları aynı sahnede, ama Tote Karaca'ların, Muzaffer Hengüler'lerin arasında seyrederiz. Oyunun on dakika geç başlaması, sahne arkasından, hattâ dekordaki kâpının aralığında seyircileri gözetleme, içlerinde yemek olmasın gereken tabakların boşluğu, oyuncu lara verilen mektup zarflarının açık oluşu, arada sırada birkaç «küçük tuluş», bir fotoğraf filmini açınca ortaya yalnız kâğıdın çık

ması ciddi bir tiyatro için hiç de küçük sayılmaması gereken kusurlardır. Üstelik, oyuncuların durmadan, usandıran ve güya «çaktırmadan» seyircileri «dikizlemesi» ise bugün, vazgeçtik profesyonellerden, lise temsilinde bile raslanmıyor. Saim Alpago ve arkadaşları bilmiyorlar mı ki, oyun başladıktan sonra salona kimse almaz ve sürekli olarak balkonda gezinenler seyircilerin dikkatini dağıtır, onları sinirlendirir... Sahnede oynayanlar Kartcalar, Sururiler olsaydı bunları yazmazdın bile; ama güvendiği bazı kişilerin kolayca «harcanıvermesini» istemiyor insan. «Aceleci Kalb»i, Altan Karındağ'la Üner İlsever'in iyi oyunları için seyrettim, diyeceğim.

Kısaca

ÜBÜ - Alfred Jerry'nin keşkin mizahı, Son derece başarılı bir sahneye koyuş ve oyun bütün olarak, bu yolda en iyi temsili.

SEKİZ KADIN - Alışılmış «kaatil kim» hikâyesi. Yapmaek, küçük sürprizler. Oyuncuların en iyisi Bedia Ma vabitt.

AKLIN OYUNU - Engin Cezzar'ın oyunu, o kadar.

BASKALARININ KİLESİ - Marcel Aymé adalet düzeniyle «dalga» geçiyor. Sahneye konuştutarsuzluk. Yine de görülmesi gereken bir oyun.

Ülkü TAMER

Yurdun ve Dünyanın Dört Bucağında
REKLÂMLARINIZ İÇİN

En Geniş Reklâmçılık Örgütü

BASIN İLÂN KURUMU

Genel Müdürlük

Cağaloğlu, Türk Ocağı Caddesi No. 1
İstanbul

Telefon: 22 43 84 - 22 43 85

Telegraf Adresi: BASINKURUMU

SUBELER

İstanbul
Ankara
İzmir
Adana
Bursa
Diyarbakır
Erzurum
Eskişehir
Konya
Zonguldak

DIŞ MUHABİRLER

A. B. D.
Almanya (Federal)
Almanya (Demokratik)
Avusturya
Avustralya
Belçika
Bulgaristan
Çekoslovakya
Danimarka
Fransa
Hollanda
İngiltere
İspanya

İsrail
İsviçre
İsviçre
İtalya
Japonya
Lübnan
Macaristan
Norveç
Pakistan
Polonya
Portekiz
Romanya
Yugoslavya
Yunanistan

BASIN - 2252/8

TÜRK KÜLTÜR DERNEĞİ GENEL MERKEZİ

DERNEK YAYINLARI

TARİH BOYUNCA TÜRK DİLİ: Ağah Sırrı Levent, 250 Kr.
PUSUDA: Cahit Atay, (Oyun) 100 Kr.

DEVİRCİNİN TAKVİMİ: Ceyhan A. Kansu (Devrim yazıları) 200 Kr.

İsteme Adresi: Atatürk Bulvarı, 104 - Ankara. (Üdemeli gönderilir.)

İstanbul'da: Elif Kitabevi, Beyazıt.

İzmir'de: Kültür Kitabevi, Milli Kütüphane arkası.

YÖN - 9

YÖN, 16 OCAK 1963

Sosyalist Kültür Derneği

TÜZÜK

Derneğin adı, merkezi ve şubeleri

Madde 1 — «Sosyalist Kültür Derneği» adıyla bir dernek kurulmuştur.

Derneğin merkezi Ankaradır.

Gerekli görülen yerlerde şubeler açılabilir.

Derneğin Amacı

Madde 2 — Emeği toplumun temel değeri sayan Sosyalist Kültür Derneği, her türlü sömürçülüğü orta dan kaldıracak olan gerçek bir demokrasi düzeninin kurulması için gerekli koşulları bilim ışığı altında ince ler. Böyle bir düzenin kültür temellerini araştırır ve bunların yayılmasına çalışır.

Madde 3 — Kurucuları: Derneğin kurucu üyelerinin isimleri, ikametgâh adresleri, meslek ve tabiiyetleri aşağıda gösterilmiştir.

Adı, Soyadı	Tabiiyeti	Adresi	Mesleği
Osman Nuri Torun	TC	21. Sok. 9/5 Bahçelievler — Ankara	Maliyeciler
Atilla Karaosmanoğlu	..	Baglayan Sok. 3/3 K. İktisatçı — Ankara	İktisatçı
Cahit Tanyol	..	Moda Cad. No. 251 Kadıköy — İstanbul	Profesör
Necat Erder	..	Bilir Sok. 26/21 Ka vaklıdere — Ankara	Sosyolog
Hilmi Özgen	..	Yüksel Cad. 30/2 — Ankara	Ydk. Mur. Bey. Uzmanı
Nurettin Ş. Kösminhal	..	Moda Atıfet Sok. 30/3 Kadıköy — İstanbul	Profesör
Hüseyin Korkmazgil	..	Şentepe Merkez Bank. evleri 32/1 — Ankara	Yazar
Nihat Türel	..	Moda Atıfet sok. 13. Kadıköy — İstanbul	Avukat
Tarik Ziya Ekinel	..	Emlak Bank evleri 2. Sok. 66/A Diyarbakır	Doktor
Erdoğan Alkin	..	Tevkiye Gökmar sok. 42/11 — İstanbul	Asistan
İşit Ersan	..	Dereyolu, Karadere sok. 26. Kızıltoprak İstanbul	Asistan
Mükerrem Hiç	..	Keskinale Sok. 23. Esentepe — İstanbul	Doçent
Merih Teziç	..	Yeşilyurt Ürgüp Sok. 7 — İstanbul	Asistan
Mahir Kaynak	..	Mahramacı Sok. 28 Yenikapı — İstanbul	Asistan
Metin Sözen	..	İçiş Sigortaları Evi. Poma Sok. 3/1, Sudaie — İstanbul	Asistan
Gülten Kazgan	..	Yorgurtçu, Bakla sok. 30/1 Kadıköy — İstanbul	Doçent
Cemal Raşit Eyüboğlu	..	Atatürk Bulvarı 137/8 — Ankara	Avukat
Güney Özoğlu	..	Süleymanbey sok. 29/3 Y. Müh. Maltepe — Ankara	Y. Müh.
Doğan Avcıoğlu	..	Ziya Gökalp cad. 28/1 — Ankara	Gazeteci
Nejat İzar	..	Dibekçi Ahmet sok. 4. Üsküdar — İstanbul	Y. Müh.
Türkaya Ataöv	..	Baglayan sok. 3/7 K. Esat — Ankara	Asistan
Erhan Işıl	..	1. Durak Emlak Ban. Ev. 231/13 Y. Mah. — Ankara	Müfettişi
Mümtaz Soysal	..	Karanfil sok. 39 — Ankara	Asistan
Niyazi Ağırnaslı	..	Selânik caddesi 5. — Ankara	Senatör
Galip Aknıl	..	Bestekar Sok. 25 — Ankara	Y. Müh.
Mehmet Selik	..	Bâde sok. Bâde Apt. — Ankara	Asistan
Aslan Başer Kafaoglu	..	Elçi sok. 18/17 Ayrancı — Ankara	Dev. Pl. Teş. Uzmanı
Mügerref Hekimoğlu	..	Sümer Sok. Onikiler Apt. 3 — Ankara	Yazar
A. Sırrı Hocaoglu	..	Hatır sok. 24 Gazios. manpaşa — Ankara	M. Vekili
Ş. Süreyya Aydemir	..	Bahçelievler 14. sok. — Ankara	Yazar
A. Başer Kafaoglu	..	Mithatpaşa Cad. No. 27 — Ankara	Maliye Muf.
Reşat Titiz	..	Sanayi Cad. No. 13 — Ankara	İktisatçı
Yahya Kanbolat	..	Ziraat Fakültesi — Ankara	Asistan
Sadun Aren	..	Gazi Mustafa Kemal Cad. Nur Ap. 2 — Ankara	Profesör
Seyfi Deminsoy	..	Selânik Cad. No. 6 — Ankara	Sendikacı
İdris Kışkırmacı	..	Yenişehir — İstanbul	Doçent
Pakih Özlen	TC	İstanbul Üniversitesi İktisat Fak. Mithatpaşa Cad. 48/8 — Ankara	Y. Müh. M. Vekili
Asaf Ertekin	..	İskele Sok. Kalamış — İstanbul	Matbaacı
Abdullah Kızılcırmak	..	Ege Üniversitesi Astro nomi Kür. — Ankara	Doçent
Hamdi Konur	..	Akincılar Sok. 28/10 Maltepe — Ankara	Öğretmen
İlhami Soysal	..	Gazimustafa Kemal Cad. 88/5 — Ankara	Gazeteci

Üyeler

Madde 4 — Sosyalist Kültür Derneğinin amacını benimseyen on sekiz yaşını bitirmiş her Türk vatandaşı, ırk, din, mezhep ve cinsiyet ayrılığı gözetilmeksizin Der neğe üye olabilir.

Madde 5 — Derneğe üye olmak isteyen kimse, bir giriş bildirisi doldurup üye yazılacağı şubenin sekreteri ne verir. Bu bildiri on gün süreyle şube içinde, görü lür bir yerde askıda tutularak, üyelerin yazılı itirazları varsa bunlarla birlikte Şube Yönetim Kurulunun ilk toplantı gündeminin ilk maddesine konur.

Madde 6 — Başvuran kimsenin Sosyalist Kültür Derneğine aday üye olarak kabulü için, Şube Yönetim

Kurulu tam sayısının üçte iki çoğunluğuyla kabul oyu kullanılması gerekir. Üyelik kabul etmeme konusunda Yönetim Kurulunun gerekçe gösterme zorunluluğu yok tur.

Madde 7 — Şubelerce aday üyelik kabul edilenlerin adları ve gerekli bilgi, şube Sekreterlerince Merkez Yö netim Kuruluna bildirilir. Merkez Yönetim Kurulunun ilk toplantısının ilk maddesinde, yeni aday üyelerin du rumu incelenir. Merkez Yönetim Kurulu, aday üyelik kabulünde bir sakınca görürse, üyelik müracaatını red eder. Bu red kararı için gerekçe göstermeğe lüzum yoktur. Bu karara karşı Dernek Genel Kurulunda veya bankemede itiraz edilemez.

Madde 8 — Merkez Yönetim Kurulunun onayı ile Sosyalist Kültür Derneğine kabul edilen üye, kararın kendisine bildirilmesinden sonra en geç bir hafta içinde, Merkez Yönetim Kuruluna belli edilecek münasip bir giriş parası öder ve yıllık tutarı yüz yirmi lirayı geçme mek üzere, ne kadar ödendi vereceğini de yazı ile Şube Sekreterliğine bildirir. Üyelik sıfatı bu gereklerin yerine getirilmesinden sonra kazanılır.

Madde 9 — Derneğin amacına aykırı faaliyet göste ren, Genel Kurulun, Merkez Yönetim Kurulunun ve ka yıtlı bulunduğu Şube Yönetim Kurulunun kararlarına uymayan, üzerlerine düşen görevleri yapmayan üyeler, yazılı savunmaları alındıktan sonra, Şube Yönetim Ku rulunun salt çoğunluk kararıyla üyelikten çıkarılır.

Madde 10 — Yukarıda dokuzuncu maddede yazılı hallerde, Merkez Yönetim Kurulu da üye hakkında doğ rudan doğruya çıkarma kararı alabilir ancak, bu takdir de acele haller dışında ilgili şubenin yazılı görüşü alınır.

Haklarında Şube Yönetim Kurulunca çıkarma kararı alınan üye, bu karara Merkez Yönetim Kurulunda yazılı la itiraz edebilir. Merkez Yönetim Kurulunun kararı kesindir. Bu karara karşı, Genel Kurulda veya mahke mede itiraz olunamaz.

Madde 11 — Üyelik ödendisini üstüste üç ay ödemi yen üyeye kayıtlı bulunduğu şube sekreterliğine yazılı uyarma yapılır. Üye ödentisini yine de ödemezse, kendi sinin Dernekten kaydı silinir. Kayıt silinmesi de çıkar ma gibi işlem görür.

Madde 12 — Yüz kırtarıcı suçlardan birinden hüküm giyip de bu hükmü kesinleşen üyenin kaydı Dernekten silinir.

Derneğin organları ve İşleyiş

Madde 13 — Derneğin organları şunlardır:

- a) Genel Kurul
- b) Merkez Yönetim Kurulu
- c) Merkez Denetim Kurulu
- d) Şube Kongresi
- e) Şube Yönetim Kurulu

Madde 14 — Genel Kurul, şubelerin her on üyeye karşılık seçecekleri birer temsilci ile, Dernek kurucuları, Merkez Yönetim Kurulu ve Merkez Denetim Kurulu üyelerinden ve şube başkanlarından kurulur.

Madde 15 — Genel Kurul, her yıl Aralık ayının ilk pazar gününde olağan olarak toplanır. Bu toplantı, en az bir hafta önceden, iki gazeteyle üyelere duyurulur. İlk toplantıda çoğunluk sağlanmazsa, toplantı bir hafta sonra, aynı yer, gün ve saatte çoğunluk aranmaksızın yapılır.

Madde 16 — Genel Kurul, Merkez Yönetim Kurulu nun kararı veya şubelerde kayıtlı üyelerinin beşte birinin yazılı isteği üzerine, olağanüstü toplantıya çağırılabilir.

Madde 17 — Genel Kurulun görev ve yetkileri şun lardır:

- a) Merkez Yönetim Kurulunu seçmek,
- b) Merkez Denetim Kurulunu seçmek,
- c) Derneğin gelir — gider cetvellerini, Merkez Dene tim Kurulunun raporlarını inceleyip karara bağlamak,
- d) Yeni yıl bütçesini onaylamak,
- e) Dernek tüzüğünde değişiklik yapmak,
- f) Derneği sona erdirmek.

Madde 18 — Merkez Yönetim Kurulunun görev ve yetkileri şunlardır:

- a) Derneğin amaçlarını gerçekleştirmek için, basın ve yayın işleri, konferanslar ve bildiriler konusunda ka rarlar almak, bunları uygulamak, aynı konularda şube lere genelgeler yollamak,
- b) Araştırma büroları kurmak, inceleme gezileri tertiplemek,
- c) Şubeler arasında işbirliğini sağlamak,
- d) Derneğin bütçesini uygulamak, yeni bütçeyi ta sarlamak, gelirleri toplamak,
- e) Şube açılması için, bu tüzük hükümlerine göre yetki vermek, şubeleri kaldırmak,
- f) Cemiyetler Kanununa göre gerekli defterleri tut mak,
- g) Olağan ve olağanüstü Genel Kurul toplantılarının çağırılışlarıyla ve gündemleriyle ilgili işleri yapmak,
- h) Dernek memurlarını ve hizmetlileri alıp çıkarmak
- i) Derneğin amaçlarına uygun çalışma ekipleri ku rup, bunları belli uzmanlık alanları için görevlendirmek, Derneğin yayımlarını denetliyerek uzmanlar kurulunu seç mek ve bu kurulun kararlarını onaylamak,
- j) Gerekli gördüğü takdirde, en az üçte iki çoğun lukla Dernek Başkanının görevine son vermek,
- k) Yukarıda yazılı olmayıp da Derneğin amaç ve faaliyetlerinin gerektireceği işleri yapmak.

Madde 19 — Merkez Yönetim Kurulu, on sekizinci maddede yazılı işlerin Merkez ve şubelerce âhenk içinde yürütülmesini sağlayacak yönetmelikler ve genelgeler yapabilir.

Madde 20 — Dokuz üyeden meydana gelen Merkez Yönetim Kurulu, ilk toplantısında, işbölümü yapar ve kendi üyeleri arasından bir Başkan, bir Sayman üye ve bir Genel Sekreter seçer.

Madde 21 — Merkez Yönetim Kurulu ayda en az bir defa toplanır. Toplantı yeri Dernek merkezidir. Gerekir se, Merkez Yönetim Kurulu kararıyla başka yerde de toplantı yapılabilir.

Merkez Yönetim Kurulu toplantılarına mazeretsiz üç hafta katılmayan üyeler Kuruldan çekilmiş sayılır ve yerlerine Merkez Yönetim Kurulu tarafından Dernek üyelerinden biri seçilir.

Madde 22 — Bu tüzükte aksi yazılı bulunmadıkça Merkez Yönetim Kurulu salt çoğunlukla karar alır.

Madde 23 — Üç üyeden meydana gelen Merkez Dene tim Kurulu, Dernek bütçesinin uygulanmasını, gelirlerin sağlanmasını denetler ve yıl sonunda, Genel Kurula, geç miş yılın hesapları için bir rapor sunar.

Şubelerin kuruluşu

Madde 24 — Gerekli görülen il, ilçe, bucak ve köy lerde, bir müteşebbis heyet vasıtasıyla ve Merkez Yöne tim Kurulunun müsaadesiyle şubeler kurulabilir.

Madde 25 — Derneğin bir şubesinin kurulabilmesi için, en az üç kişilik bir müteşebbis heyetin Merkez Yö notim Kuruluna başvurması ve şube açma izni alması gerekir. Bir yerde şubenin kesin olarak açılabilmesi için en az on aday üyenin bulunması şarttır. Müteşebbis he yetin faaliyete geçmesinden sonraki üç ay içinde en az on aday üye bulunmazsa müteşebbis bevette verilmiş olan şube açma izni geri alınır.

Madde 26 — Şubeler her yıl Kasım ayının ilk pazar günü, kabul işlemleri tamamlanmış üyelerinin katılma sıyle kongrelerini yapar ve üç ilâ beş kişilik bir yönetim kurulu seçerler. Seçim sonunda şube yönetim kuruluna seçilenler, ilk toplantıda kendi aralarından bir şube başkanı, bir şube sekreteri ve bir şube savcısı seçerler. Şube çalışmalarını, Şube Yönetim Kurulları yürütür.

Madde 27 — Şube kongrelerinde, Dernek Genel Ku rulu toplantılarına Şube Başkanı ile birlikte katılmak üzere, her on üyeye karşılık bir temsilci seçilir.

Madde 28 — Şube Yönetim Kurulları, Merkez Yöne tim Kurulunun çalışmalarına paralel olarak ve Merkez Yönetim Kurulunun direktiflerine uygun şekilde bulun dıkları yerlerde Derneğin amaçlarını gerçekleştirmeye yarayan çalışmalar yaparlar.

Madde 29 — Şube üyeleri, yirmi altıncı maddeye gö re yapacakları yıllık toplantıda, bir de denetçi seçerler. Denetçi görevini, yirmi üçüncü maddedeki Merkez Dene tim Kuruluna paralel olarak ve şube işleri çerçevesinde yerine getirir. Şubelerdeki mali işlerin denetimi baki rından şube denetçisi birinci derecede görevli ve so rumludur.

Gelir kaynakları

Madde 30 — Derneğin başka gelir kaynakları şunlar dır:

- a) Kurucu üyelerden alınacak en az elli lira kuru luş parası,
- b) Derneğe girecek üyelere sekizinci maddede göre alınacak giriş ödentisi,
- c) Üyelerden on iki liradan az ve yüz yirmi lira dan fazla olmamak üzere alınacak yıllık ödenti,
- d) Bağışlar,
- e) Derneğin türlü sosyal faaliyetlerinden elde edile cek gelirler,
- f) Yapılacak yayınlardan elde edilecek gelirler,
- g) Dernek mallarının satışından elde edilecek gelir ler,
- h) Çeşitli başka gelirler.

Madde 31 — Şubeler gelirlerinin yüzde onunu, belli sürelerle, Merkeze gönderirler.

Tüzükteki boşluklar

Madde 32 — Bu tüzükteki boşluklar, Anayasa ilke leri çerçevesinde, Cemiyetler Kanunu ve Medeni Kanun hükümleriyle doldurulur.

Derneğin sona ermesi, malları

Madde 33 — Genel Kurul, Derneğin feshine karar verebilir.

Derneğin sona ermesi halinde, malları, Genel Kurul kararıyla, Derneğin amacına uygun siyasi veya siyasi olmayan bir derneğe bırakılır.

Bunun dışında, herhangi bir sebeple Derneğin sona ermesi halinde kendiliğinden veya herhangi bir vatan daşın müracaatı üzerine, Derneğin mallarının bu mad deye uygun bir başka derneğe verilmesi için, Ankara Asliye I. Hukuk Hâkimi, kişisel hüviyeti ile hakem ola rak kabul edilmiştir.

Geçici maddeler

Geçici Madde 1 — Bu tüzüğü imzabarak örneğini Ankara Valiliğine sunan kurucu üyeler, ilk Genel Kurul toplantısına kadar Genel Kurul yetkilerine haizdir.

Geçici Madde 2 — Kurucu üyeler, ilk Genel Kurul toplantısına kadar bu tüzükte uygun görecekları de ği şiklikleri yapabilirler. Bu değişiklikler Genel Kurulun onayına sunulur.

Dernek merkezi, Ziya Gökalp Caddesi 28/T Ankara'dır.

(YÖN — 7)

BİLDİRİ

İkinci Dünya Savaşından sonra Türkiye, bir yandan çok partili bir siyasal sistemi yerleştirmeye çalışırken, diğer taraftan dağıntık ve sistemsiz müdahaleleri olan, fakat esas itibarıyla kapitalist bir düzene dayanan bir kalkınma çabasına girişmiştir.

Bugün yaşayanların çoğunluğuna ve gelecek kuşaklara büyük fedakârlıklar yüklemesine rağmen, bu kalkınma çabası ile hızlı bir gelir artışı sağlanamadığı gibi, toplumdaki gruplar arasında esasen dengesiz olan gelir dağılışı daha da bozulmuştur.

Nüfusu hızla artan toplumumuzda üretimdeki artışın yetersizliği ve gelir dağılımındaki bozulma açık ve gizli işsizliğin artmasına ve geniş kitlelerin yaşama şartlarının dayanılması güç bir duruma gelmesine yol açmıştır. Toplumsal yapıdaki hızlı değişimlere düzenli bir şekilde yön verilmemesi, dengesiz bir şehirleşme gibi ıstıraplı ve sosyal güvenliği sarsacak sonuçlar veren meselelerin doğmasına sebep olmuştur.

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında başlıca amaçlardan biri olarak açıklanan «sınıfsız bir toplum yaratma» ilkesinin terkedilmesi ve buna ters yönde keskin sınıf farkları yaratan bir gelişme metodunun seçilmesi sınıflar arasındaki gerginliği arttırmış ve sınıflı çatışmalarına daha da elverişli bir ortam yaratmıştır. Bu devrede çok partili siyasal sistem ise halk isteklerinin belli çıkarlar için istismar edilmesi şeklinde işlemiştir. İktisadi ve sosyal meselelerin çözülmemesi, çok partili sistemin oyun kurullarının bozulmasına sebep olmuş böylece demokratik düzenin asgari şekli unsurları bile uygulanamamıştır.

Aydınların çoğunluğu, bu devirde, meseleleri siyasal sistemin şekli unsurları ile ilgili dar bir çevre ve içinde ele almış ve tartışmışlardır. Fikir hürriyeti için gerekli siyasal ortamın bulunmayışı ve meselelerin dar bir açıdan ve sathî bir şekilde düşünülmesine sebep olan tabuların mevcudiyeti gerçek sebep ve yol arayan düşüncenin gelişmesine engel olmuştur.

Bu düzene karşı halk tepkisinin bir sonucu olarak ortaya çıkan 27 Mayıs hareketi, Türk aydınlarının çoğunluğu için bir uyanma ve arama devresinin başlamasına yol açmıştır. Bu devrede geçmiş tartışmalardaki çerçevenin darlığı, ileri sürülen fikirlerin ve çözüm yollarının gerçeklerden ne kadar uzak olduğu anlaşılmıştır. Bu durum sosyal konulara eğilenleri meselelerin mahiyet ve önemlerine uygun izah şekilleri ve çözüm yolları aramaya yöneltmiştir.

Bu arada siyasal düzendeki gelişmeler, geçmişteki düşünce tarzını ve iktisat düzenini benimseyen bir siyasal kadronun iktidara gelmesiyle sonuçlanmıştır. Kapitalist bir düzen içinde kalkınma esasını kabul eden ve bu kadronun çalışmasında geçmiş uygulamada ayrılan unsur plânlı kalkınma fikrinin şeklen benimsenmiş görünmesidir.

Açıklanan kalkınma hedefleri, iki ana fikre dayanmaktadır. Bunlardan birincisi oldukça yüksek

bir kalkınma hızına ulaşmak, diğeri ise bunun sosyal adalet ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilmesidir.

Yüksek bir kalkınma hızına ulaşmak için, bu kalkınmanın gereğine ve zorunluluğuna inanmış, kararlı, bilgili ve enerjik bir siyasal kadronun mevcudiyeti şarttır. Kalkınmanın sosyal adalet ilkelerine uygun olarak gerçekleşmesi ise, iktidar mekanizmasının buna imkân verecek bir yapıya sahip olmasına bağlıdır.

Bir yıl aşan bir devredeki uygulamaya ve beş yıllık plânın ve plânla ilgili diğer çalışmaların durumu, bugünkü siyasal kadrosunun hızlı kalkınmayı gerçekleştirecek niteliğe ve iktidar mekanizmasının da sosyal adalet ilkelerini yerine getirecek bir yapıya sahip olmadığını açıkça göstermiştir.

Özellikle gelişmekte olan bir ülkede kapitalist düzenin menfaat dengesine dayanan bir iktidarın sosyal adaletle bağlanması beklenemez. Böyle bir menfaat düzeninin ortaya çıkardığı kadronun hızlı bir kalkınma çabası için gerekli inanca ve enerjile hareket etmesi imkânsızdır.

Meseleleri sîr'atle çözüm yolu bekleyen Türk toplumu bugünkü şartlar içinde tam bir çıkmazdadır. Bir çıkmazda bulunma duygusu halk kitlelerinde ve aydınlar arasında çok yaygın bir şekil almıştır.

Bugünkü şartların yarattığı güvensizlik içinde Türk toplumu bir çıkış yolu beklemektedir. Bu durum sorumluluk duygusu taşıyan yapıcı aydınların yeni çözüm yolları aramasını hayati bir görev haline getirmekte ve bu konudaki çabalara güç kazandırmaktadır.

Toplum yapısını ve tarihi gelişiminin incelenmesinden ortaya çıkan gerçekler, halk mutluluğuna hedef tutan bir çerçeve içinde düşünenleri sosyalist bir çözüm yolu etrafında birleştirmektedir.

Sosyalizm,

Toplum refah ve saadeti fert ve zümre çıkarlarının üstünde tutan bir dünya görüşünden hareket eden,

Bunu gerçekleştirmek üzere halka dayanan ve halka yönelen bir toplum düzeni kurmak amacını benimseyen.

Bu düzeni kurmak ve yaşatmak için, memleketteki sosyal ve iktisadi münasebetleri bilimsel bir görüş açısı içinde inceleme ve akılet esaslara göre düzenleme yolunu seçen, bir düşünce ve davranış sistemidir.

Sosyalist düzende insan ve tabiat kaynaklarının israfı önlenir ve bunların akılcı bir şekilde değerlendirilmesi sağlanır, toplumun imkânları ve yaşama gücü artar, fırsat eşitliği ve gerçek anlamıyla sosyal adalet gerçekleşir. Toplum yapısını tanımak, böyle bir düzenlemenin bilimsel şartlarını devamlı olarak aramak bu amaçları gerçekleştirmenin hareket noktasıdır.

Bu unsurlarıyla sosyalizm, insancı hedeflere yönelen ve dogmatik olmayan bilimsel yollarla toplum hayatını düzenlemek amacıyla güden bir sistemdir.

Sosyalizm az gelişmiş ülkelerin sosyal adalet

İçinde hızlı kalkınmalarını sağlayacak tek metod dur. Sosyalist metod aynı zamanda kapitalist bir gelişmenin bilhassa az gelişmiş bir toplumda meydana getireceği aşırı sınıf çatışmalarını demokratik yollarla önlemenin tek yoludur.

Türkiyede toplumsal konular üzerine eğilimler milliyetçi, hürriyetçi ve demokratik ilkelere dayanan bir sosyalizm anlayışı etrafında birleşmektedir.

Türk sosyalistlerinin milliyetçiliği Türk halkına ne vermek istediğini ve bunu nasıl vereceğini söylemeyen, toplum mutluluğuna etkisi olmayan boş sloganlarla halkın hislerini uyarmaya çalışarak aslında belli zümre çıkarlarını koruyan, mevcut düzeni devam ettirmekten başka kaygısı olmayan aldatıcı ve gerici bir milliyetçilik değildir. Türk sosyalistlerinin milliyetçiliği halka dayanan ve halka yönelen, halk için ne yapılacağını ve bunun nasıl yapılacağını açıklayan, Türk toplumunu birbirini sömürmeyen, birbirine saygı ile bağlı fertlerden kurulu bir ulus olarak yaşatmak isteyen, uluslararası düzende kişiliği olan ve kendine güvenen ve saadetini uluslararası barış ve saadetin bir unsuru sayan bağımsız bir Türkiye kurmak amacına yönelen bir milliyetçiliktir.

Türk sosyalistleri kişiyi ve emeği en büyük değer sayan ve kişiyi onurlu bir insan gibi yaşama imkânlarıyla donatarak, onu gerçek hürriyete kavuşturmak isteyen bir hürriyetçilik ilkesini kabul etmektedir.

Sosyal sınıflar arasında büyük farklılıklar yaratan ve sınıf mücadelesini şiddetlendiren kapitalist kalkınma metodu, hürriyet ilkelerinin ve demokratik düzenin tahribine sebep olmaktadır. Türk sosyalistleri sosyalizmi, demokratik düzen içinde hızlı, sömürücü olmayan dengeli bir kalkınmanın tek yolu olarak görmektedirler.

Türk sosyalistleri, kalkınmada özel sektöre de bir yer veren, ancak hızlı kalkınmayı ve sosyal adaleti gerçekleştirmede başlıca görevin devlete düştüğünü kabul eden ve istismar unsurlarından temizlenmiş bir düzen olan «sosyalist karma ekonomiyi benimsemektedirler».

Sosyalizm Türk ulusunu ileri bir medeniyet seviyesine ulaştırmak hedefine yönelmiş halkçı bir düzen kurmak üzere yapılan Milli kurtuluş savaşının bir devamı ve yeni bir hamlesi olacaktır.

Türkiyeyi içinde bulunduğu çıkmazdan kurtarmak isteyenlerin üzerinde birleştikleri ilkelere bunlardır. Ancak düşünce hayatımızdaki bu gelişme dağıntık ve düzensiz olmaktadır. Sosyalizm bilgiye, sistemli araştırmaya dayanan bir düşünce tarzıdır. Yurt gerçeklerinin etrafı olarak bilinmesini, tartışılmasını ve bilgilerin devamlı bir şekilde değerlendirilmesini ve bunların halka maledilmesini gerektirir. Bu konuda çalışanların birbirlerinden haberi olmaları, geniş ve düzenli bir tartışma ortamı bulmaları ve düşüncelerini duyurma imkânına sahip olmaları gereklidir.

Sosyalist Kültür Derneği, Türkiye'nin meselelerini sosyalist bir dünya görüşü açısından incelemesi, bunları açıkça tartışmak ve bu çalışmaların sonuçlarını yaymak üzere kurulmuştur.

SOSYALİST KÜLTÜR DERNEĞİ

YÖN

'e Abone olunuz ve
dostlarınızı da abone yazınız